

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

Kriminologické aspekty trestné činnosti policistů

(analytická studie)

**Odpovědný řešitel:
PhDr. Alena Marešová**

**Další řešitel:
Mgr. Petr Kotulan**

Technická spolupráce: Pavlína Kostková

Neprodejné

Praha 2001

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001
ISBN 80-86008-97-5

Obsah:

Úvod	4
1. Analýza trestné činnosti policistů jako výzkumný úkol	5
2. Poznatky o kriminalitě policistů v období po roce 1990 včetně trendů jejího vývoje	9
3. Výsledky šetření trestních spisů	35
4. Výsledky šetření názorů expertů a širší veřejnosti o trestné činnosti policistů	42
5. Závěry	64
Summary (PhDr. A. Marešová, překlad M. Holeková)	75

Přílohy:

Příloha č. 1 – Orgány pověřené vyšetřováním (právní úprava)

Příloha č.2 –Dotazník IKSP k trestné činnosti policistů (výzkumný instrument)

Příloha č. 3 – Osobní zkušenosti jednoho internetového respondenta s policií

Úvod

Z pohledu kriminologa je typickým znakem přelomu století v České republice vysoká úroveň kriminality a vysoké zastoupení pachatelů kriminálních skutků mezi občany. Dalším charakteristickým jevem této doby je fakt, že radikální zvýšení evidované kriminality není doprovázeno stejně radikálním zvýšením počtu tzv. známých pachatelů, což se konkrétně projevuje tím, že převažující (nadpoloviční) část policíí evidovaných trestných činů zůstává každoročně od roku 1990 neobjasněna a proto rozhodující část skutečných kriminálních pachatelů zůstává nezjištěna a neodhalena, tj. není trestně stíhána, natož potrestána a s ohledem na tuto část latentní kriminality zůstává bezúhonnou částí obyvatel (příp. osobami nikoliv bezúhonnými, ale netrestanými za část jimi provedených zločinů).

Také vývoj skladby pachatelů v této době má výjimečný charakter. Mezi pachateli známými a trestně stíhanými se od roku 1992 až do roku 1994 zvyšoval podíl dospělých tzv. prvopachatelů, tj. osob, které až do zaevidování policíí jejich deliktu jako objasněného trestného činu a jejich osoby jako známého pachatele tohoto evidovaného trestného činu, byly označovány jako osoby netrestané - bez záznamu v trestním rejstříku. Od roku 1994 až do současnosti pak podíl takových osob mezi všemi známými pachateli stagnuje, avšak na velmi vysoké úrovni ve srovnání s léty minulými. Zvýšení podílu těchto osob oproti období před rokem 1990 představuje celkem více než 10 % a stagnace nastala na cca 70 % podílu osob netrestaných mezi všemi každoročně stíhanými (tj. známými) pachateli. Pozoruhodné je též to, že mezi nimi podstatně vyšší podíl než před rokem 1990, zaujímají dříve netrestaní pachatelé starší 30 let.

Tuto významnou skupinu pachatelů lze konkrétně popsat jako skupinu pachatelů – mužů z pohledu trestního práva dosud bezúhonných, v tzv. produktivním věku. Podíl pachatelek – žen dříve netrestaných ve středním věku se také zvyšuje, ale vzhledem ke stále nízkému, ve srovnání se západní Evropou, podílu žen mezi známými pachateli zůstává jejich skutečný počet nízký – jedná se o několik set žen ročně (přičemž o latentní kriminalitě žen je toho známo ještě méně, než o latentní kriminalitě mužů a nezletilých).

Pokud bez dalších analýz toto základní zjištění vztáhneme na policisty, jako jednu z profesních skupin, která splňuje ve zvýšené míře právě kritéria bezúhonnosti, pohlaví a často i věku, tak nás již tolik nepřekvapí vzrůstající zastoupení pachatelů trestných činů mezi nimi a současně objevíme znepokojivý důkaz potvrzující názor, že trestná činnost policistů, ale i dalších skupin vyhovujících kritériu věku a trestní bezúhonnosti, je zřejmě důsledkem obecných jevů vytvářejících současné trestněprávní klima v naší republice.

1. Analýza trestné činnosti policistů jako výzkumný úkol

Trestná činnost policistů jako specifický jev je dosud středem zájmu jen složek Ministerstva vnitra, především Inspekce MV, dále oddělení kontrol a stížností Policejního prezidia ČR a část roku 2001 též speciální složky Úřadu vyšetřování pro ČR. (V průběhu námi prováděného šetření byla posledně jmenovaná složka převedena do pravomoci Inspekce MV.) Z těchto institucí pouze Inspekce MV (pokud je nám známo) provádí statistickou analýzu trestné činnosti policistů a spolu s krátkým komentářem informuje o výsledcích své práce média a jejich prostřednictvím širokou veřejnost. Dokonce prostřednictvím internetu (mvcr.cz) relativně obsáhle informuje i uživatele internetu. Ostatní vyjmenované složky pokud zpracovávají nějaké souhrnné zprávy, tak jejich obsah i v rámci vlastního resortu pečlivě tají.

Teprve dodatečně (těsně před odevzdáním závěrečné zprávy) nám byly poskytnuty dva obsáhlejší materiály zpracované Ministerstvem vnitra ČR k nezákonnému jednání policistů. První materiál – „Zpráva o kriminalitě policistů, strážníků a o trestné činnosti zneužívání pravomoci veřejnými činiteli “ byl předložen ministrem vnitra J. Rumlem Brannému a bezpečnostnímu výboru Parlamentu ČR v dubnu 1995 a druhý - „Problematika nezákonného jednání policistů, analýza a návrh řešení“ byl zhotoven v roce 1999 (v říjnu) pravděpodobně odborem řízení a organizace MV k připravované novelizaci zákona o služebním poměru příslušníků Policie ČR.

Jediným oficiálním zdrojem informací o trestné činnosti příslušníků ozbrojených složek tak zůstává „Zpráva o bezpečnostní situaci v ČR “ zpracovávaná každoročně MV, která obsahuje jednu kapitolku pojmenovanou „Trestná činnost příslušníků Policie ČR, Armády ČR, zaměstnanců Celní správy a příslušníků a občanských pracovníků Vězeňské služby ČR.“

Z jiných resortů, jen Nejvyšší státní zastupitelství, které podle potřeb jiných ústředních orgánů státní zprávy nárazově zpracovává z údajů dodaných jemu podřízenými zastupitelstvími tzv. zvláštní zprávy, obvykle zaměřené na zmapování vybraných oblastí trestné činnosti, se zvláště zabývalo trestnou činností policistů. Jedna ze zvláštních zpráv z roku 1999 obsahuje vyhodnocení závažných poznatků o trestné činnosti příslušníků Policie ČR. Tato zpráva je dostupná v rámci resortu Ministerstva spravedlnosti.

Všechny instituce, zahrnované pod ozbrojené složky, u kterých převažují zaměstnanci ve služebním poměru jsou ze zákona zplnomocněny řešit určitou část trestné činnosti svých zaměstnanců. (Blíže viz příloha č. 1.) Jsou to, mimo Armádu ČR, která má dokonce vlastní tzv. Vojenskou policii, ozbrojený Sbor vězeňské a justiční stráže Vězeňské služby Ministerstva spravedlnosti ČR, Celní správa, cizinecká policie a městská (obecní) policie. Ve všech vyjmenovaných složkách působí vlastní složky kontroly vykonávající i inspekční činnost.

Avšak informace o trestné činnosti příslušníků jiných složek než Policie ČR jsou, mimo již výše uvedenou zprávu o bezpečnostní situaci, pro pracovníky jiných resortů fakticky nedostupné. Ve všech vyjmenovaných složkách státní správy totiž

převládá přesvědčení jejich vedení, že je to jen jejich vnitřní záležitost a zbytku společnosti, ale i ostatním státním zaměstnancům vlastních resortů, natož pracovníkům ostatních resortů státní správy, do toho nic není. Např. statistické údaje o kriminalitě příslušníků

Vězeňské služby ČR sice byly několik málo let zveřejňovány v Ročence Vězeňské služby ČR, ale v rámci různých „novelizací“ z ročenky zmizely. Občas jsou některá statistická data zveřejněna v některé z tiskovin Vězeňské služby – např. pro vnitřní potřebu určených „Aktuálních informací“. Pokud jde o Městskou a obecní policii tak obdobné informace nejsou zvláště vůbec zpracovávány a trestná činnost vojáků z povolání je v souhrnu též spíše tajena. Pokus Institutu pro kriminologii a sociální prevenci o kontaktování odboru stížností a kontrol Policejního prezidia ČR ve věci trestné činnosti policistů (tento odbor mimo specializovanou vnitřní kontrolu výkonu služby vyřizuje též stížnosti, oznámení a jiná podání na příslušníky nebo útvary policie), způsobil malé zemětřesení plné děsu z případného postihu ze strany nadřízených za uskutečněný kontakt.

Přitom si neodpustíme srovnání se spřízněným Policajným zborom SR (blíže a podrobněji o něm pojednáváme dále), který nejenže umožnil široké vlastní i zahraniční veřejnosti seznámit se s jeho strukturou a působením prostřednictvím internetu, ale který zde též zveřejnil podrobnou zprávu o své činnosti ve vztahu k protiprávnímu jednání příslušníků všech složek MV SR včetně uplatněných opatření. Vůbec tím nezpůsobil zemětřesení ve státě, ale naopak nejen u nás vzbudil respekt ke své snaze zveřejnit vlastní názory a postupy při řešení tak zapeklitého problému.

Samostatným problémem, o kterém nelze ani předpokládat, že by v dohledné době mohl být řešen, je fakt, že vůbec nejsou zpracovávány a zveřejňovány souhrnné informace o trestné činnosti státních úředníků, kteří nejsou příslušníky nebo občanskými zaměstnanci ozbrojených sborů (např. pracovníků ministerstva vnitra a ostatních ministerstev, státních zastupitelství, soudů, obecních zastupitelství a dalších složek veřejné správy atd.).

Jedinou výjimkou byla již výše zmíněná zpráva ministra Rumla z roku 1995, která v části IV. Trestné činy veřejných činitelů souvisejících se zneužíváním jejich pravomocí, uváděla vývoj počtu trestných činů veřejných činitelů spáchaných osobami, které nebyly policisty a strážníky. Jednalo se však pouze o trestné činy zneužívání pravomoci veřejného činitele (§ 158 tr.zák.) a maření úkolu veřejného činitele z nedbalosti (159 tr.zák.). Dle grafu ilustrujícího strukturu těchto pachatelů podle zaměstnání, jednalo se především o pracovníky místní správy a samosprávy (představovali cca 56 % ze stíhaných osob výše uvedené kategorie), dále pracovníky státních (ústředních) orgánů, kteří tvořili 36 % a pracovníky soudů a státních zastupitelství (zbývajících 8 %), bez dalšího zpřesňujícího členění. V letech 1993 a 1994 se jednalo ročně o celkem cca 100 trestných činů, přičemž převažovalo zneužívání pravomoci veřejného činitele. Maření úkolu veřejného činitele z nedbalosti dle § 159 tr.zák. bylo evidováno jen několik případů : v roce 1993 – 5 trestných činů a v roce 1994 – 13 trestných činů.

Z provedeného výčtu je zjevné, že jen velmi malá část ozbrojených složek i civilních složek státní správy se hlubší analýzou trestné činnosti svých zaměstnanců zabývá a všechny složky, až na chvályhodnou výjimku Inspekce MV, ji přísně tají. Výsledkem je potom fakt, že z pohledu odborné veřejnosti je na úroveň trestné činnosti ozbrojených složek usuzováno zúženě jen podle toho, co je tč. bez většího úsilí dostupné – tj. především z informací o trestné činnosti policistů, kteří představují jen jednu z mnoha složek státních úředníků. Část kriminality státních zaměstnanců je sice v podobě jednotlivých případů intenzivně sledována medií, z důvodu enormního zájmu jejich čtenářů, diváků a posluchačů o tuto problematiku, ale obvykle je cílem reportáží spíše vyvolání určitého pocitu, často politicky podbarveného, než poskytnutí dále použitelných seriózních informací, z nichž by si občansky angažovaná část veřejnosti mohla časem složit alespoň orientační obraz o kriminalitě této profesní skupiny, jako o časově a místně specifickém sociálním jevu s konkrétními zákonitostmi a souvislostmi.

Jen jako další zajímavost uvádím, že v dobách I. republiky v běžně přístupných oficiálních statistikách Státního úřadu statistického, v sešitu věnovaném trestní statistice, byla veřejnost informována o celkových počtech zločinů, přečinů a přestupků, ale i o počtech vybraných zločinů, přečinů a přestupků obecné kriminality, spáchaných v tom kterém období 4 let, úředníky a zaměstnanci vyššího druhu, úředníky a zřizenci státní a veřejné správy, strážní službou (a to ještě v územním členění).¹

Proto bylo skutečně příjemným překvapením v moři odborného nezájmu o hlubší pohled na kriminalitu (příjemným překvapením alespoň pro kriminology), že v roce 2000 byl Institut pro kriminologii a sociální prevenci požádán Inspekcí MV o provedení šetření, jehož výsledky by bylo možno využít při hlubší analýze trestné činnosti policistů.

Provedením šetření byla pověřena PhDr. Alena Marešová, která k jeho řešení vytvořila malý tým, skládající se ze dvou dalších osob: Mgr. Kotulana (odborníka na trestní právo IKSP) a studentky Právnické fakulty UK v Praze (Pavlíny Kostkové). Velmi aktivně se svými konzultacemi, materiály apod. spolupodíleli na řešení samotní pracovníci inspekce MV – jak vedení, tak i jednotliví vybraní pracovníci.

K úkolu byl zpracován krátký projekt, který obsahoval cíle zamýšlené analýzy, metodické přístupy a časový harmonogram. Jako metody byly mj. vybrány: metoda expertů a dotazník zjišťující názory části veřejnosti na příčiny trestné činnosti policistů. Za experty byli v tomto šetření vybráni zaměstnanci orgánů činných v trestním řízení: především zkušení soudci, státní zástupci, vyšetřovatelé, příslušníci kriminální policie. Názory veřejnosti měly být zjišťovány speciálním dotazníkem zaměřeným na individuální zkušenosti dotazovaných s trestnou činností policistů, s policisty jako pracovníky veřejné správy a s možnými příčinami jejich trestné činnosti. Veřejnost měla být zastoupena jednak náhodným výběrem občanů ČR, kteří byli ochotni odpovědět studentům na dotazník, jednak aktivními čtenáři internetového časopisu „Neviditelný

¹ Srov. např. Trestní statistika z Čech, Moravy a Slezska v letech 1919-1922, Státní úřad statistický, Melantrich, Praha 1925, sv.25, s. 12, 98-123 a Trestní statistika republiky Československé za léta 1928 – 1931, Státní úřad statistický, Melantrich, Praha 1937, sv.139, s. 26, 92 - 103

pes“, v jehož vydání měl být dotazník zpřístupněn k vyplnění. Časový harmonogram plánoval zpracování závěrečné zprávy k úkolu do 31.12.2000, avšak konečný termín nebyl dodržen. Jednak sběr dotazníků se dvojnásobně protáhl, jednak probíhající a plánované změny v legislativní oblasti (zřízení dalšího článku vyšetřování trestné činnosti policistů, nejistá existence samostatné složky Úřadu vyšetřování a vyšetřovatelů), pokud měly být aktuálně podchyceny musely být průběžně zjišťovány, příp. ověřovány z důvěryhodných zdrojů, a to bylo opravdu velmi časově náročné. Také čekání na pravomocné ukončení některých konkrétních námi sledovaných kauz se oproti předpokladům značně protáhlo. Nakonec naše zpráva a tzv. velká novela trestního řízení byly ukončeny téměř současně a proto tato novela nemohla být do naší zprávy zahrnuta, natož komentována.

2. Poznatky o kriminalitě policistů v období po roce 1990 včetně trendů jejího vývoje

Z povrchního pohledu na zveřejňované zprávy o trestné činnosti zpracovávané MV a Inspekcí MV, které jsou jediným oficiálním zdrojem poznání námi zkoumaného jevu, lze shrnout, že trestná činnost policistů 1) se stále zvyšuje, 2) je jí věnována stále větší pozornost nejen médií, Inspekcí MV, ale i složkami orgánů činných v trestním řízení.

Podle poslední dostupné **zprávy o bezpečnostní situaci v ČR v roce 2000**, v části 2.3.4 „Trestná činnost příslušníků Policie ČR, Armády ČR, zaměstnanců Celní správy a příslušníků a občanských pracovníků Vězeňské služby ČR“ vyplývá (pokud si každý její čtenář provede vlastní závěr – protože zpráva takový závěr neobsahuje), že k většímu nárůstu trestných činů (v absolutních počtech) v posledních letech dochází především u policistů a příslušníků Vězeňské služby, tj. příslušníků ozbrojených sborů jejichž početnost také stále roste.

Vojenská policie šetřila v hodnoceném roce sice cca 5 tis. případů podezření ze spáchání trestného činu příslušníky resortu MO a Armády ČR, ale jednak to bylo méně než v roce předchozím, jednak více než 95 % šetřených případů spáchali vojáci v základní službě. Tj. vojáci z povolání byli v podezření ze spáchání cca necelých 300 trestných činů. Podrobnější rozbor skladby zjištěné kriminality se proto ve zprávě týkal především trestné činnosti vojáků základní služby a pro další srovnání s kriminalitou policistů je z mnoha důvodů nepoužitelný. Souhrn poznatků a popis uplatňovaných opatření ve vztahu ke kriminalitě vojáků z povolání publikovaná zpráva neobsahuje a s kvalitou vyhodnocení trestné činnosti policistů prováděného Inspekcí MV se nedá vůbec srovnat.

Roční statistické údaje o počtu evidovaných vojenských trestných činů spáchaných příslušníky všech ozbrojených sborů jsou každoročně obsaženy ve statistických výkazech Policejního prezidia ČR a za poslední tři roky se stále snižují: z 3633 vojenských trestných činů evidovaných v roce 1998 na 3260 v roce 1999 a na 2813 v roce 2000. Také statistické ročenky kriminality vydávané MSp ČR obsahují údaje o počtu trestných činů vojenských (hl. XII. tr.zák.) a o počtu stíhaných, obžalovaných a odsouzených osob za tyto trestné činy. Ve více než polovině případů se jedná o trestné činy svémocného odloučení, zběhnutí a porušování povinností dozorčí služby spáchané vojáky základní služby.

Na **úroveň kriminality celníků** je usuzováno ze souhrnu kontrol provedených v průběhu roku kontrolními orgány Celní správy a vůči jednotlivým celníkům uplatněných opatření. Bez bližšího rozboru je např. uvedeno, že v roce 2000 bylo ze služebního poměru propuštěno 15 celníků (v roce 1999 – 26), 8 celníků bylo zproštěno výkonu služby (stejný počet jako v roce 1999) a ve 198 případech byl udělen kázeňský trest (převážně snížení funkčního platu). Poprvé se objevil ve zprávě i údaj o počtu případů předaných orgánům činným v trestním řízení k dalším opatřením – v roce 2000

to bylo 72 případů. O závažných případech korupčního jednání zaměstnanců celní správy byli ostatní zaměstnanci informováni prostřednictvím Věstníku celní správy.

Jako základní preventivní opatření k snížení trestné činnosti mezi celníky se stal (dle bezpečnostní zprávy) přijatý Etický kodex zaměstnance celní správy, účast na mezinárodním projektu "Celní etika". Až na třetím místě je uveden mezi opatřeními důraz na zvýšení četnosti a intenzity kontrolní činnosti (v roce 2000 jich bylo provedeno cca 800).

Mnohem častěji než v oficiálních statistikách se můžeme s trestnou činností celníků setkat v mediích – především v regionálním tisku, u občanů pak vzniká jednoznačná představa, že většina právo porušujících celníků není ani stíhána, natož trestána. Že srovnání „propustnosti“ našich hranic pro zločin s počtem ročně propuštěných celníků (koeficient poměru počtu propuštěných k počtu všech celníků ve služebním poměru není uveden) vyznívá jednoznačně v neprospěch vypovídací hodnoty údajů zveřejňovaných v této části zprávy o bezpečnostní situaci v ČR, není pochyb.

Obdobně stručná (bez jakékoliv informativní hodnoty, kromě počtu prošetřovaných a odsouzených příslušníků) je část věnovaná kriminalitě příslušníků **Vězeňské služby ČR**. Také v komentářích k ní platí, že čím méně seriózních informací – tím více prostoru pro spekulace.

V roce 1998 bylo stíháno celkem 386 příslušníků Vězeňské služby ČR pro podezření ze spáchání trestného činu, v roce 1999 pak 350 příslušníků Vězeňské služby ČR a 22 občanských pracovníků. V roce 2000 bylo prošetřováno celkem 377 příslušníků. Obviněno z trestného činu bylo 13 příslušníků Vězeňské služby a u 20 příslušníků šetření dosud probíhá. Zahájeno trestní řízení bylo též s 27 občanskými pracovníky. Pravomocně odsouzeno bylo v roce 1998 – 16, v roce 1999 – 13, v roce - 7 příslušníků Vězeňské služby ČR. Nejčastěji šlo o trestné činy zneužívání pravomoci veřejného činitele, ublížení na zdraví z nedbalosti a trestné činy podvodu.

S výjimkou pasáže věnované policii, lze tuto část zprávy o bezpečnostní situaci v ČR v roce 2000 hodnotit, že se jedná o tzv. statistiku pro statistiku a ani obecně ani v rámci resortu nemůže být taková statistika k ničemu využitelná. Důvod, proč je přesto zpracovávána zůstává utajen.

Pokud jde o možnou trestnou činnost strážníků obecní a městské policie, tak hromadně byla zpracována též jen ve zprávě ministra Rumla z roku 1995 (v kapitole III. str.2).

Jen pro úplnost: v letech 1992 - 1994 bylo v ČR evidováno 31 v roce 1992, 128 v roce 1993 a 105 trestných činů v roce 1994, z jejichž spáchání byli podezřelí pracovníci obecní (městské) policie, tj. strážníci. Obviněno bylo v roce 1992 – 38, v roce 1993 – 137 a v roce 1994 – 91 strážníků. Nejvyšší počet obviněných byl v roce 1993, kdy došlo též k největšímu nárůstu početních stavů strážníků, potom následoval výrazný pokles obviněných strážníků, přesto, že početní růst strážníků dále pokračoval. Výjimku tvořila v roce 1994 Praha, kde bylo obviněno nejvíce strážníků za sledovaná léta – celkem 21 osob. Počet tr.činů na 1000 strážníků též kulminoval v roce 1993 (na cca 28 trestných činech a potom již klesal (v roce 1994 na cca 16 tr.činů). V tu dobu ve

vztahu k početním stavům strážníků a policistů se strážníci dopouštěli 2x více trestných činů než policisté. Následná opatření přijatá obecní a městskou policií proti trestné činnosti vlastních zaměstnanců byla úspěšná - lze to dokladovat na příkladu Městské policie v Praze.

V roce 1998 byl Městskou policií v Praze pro porušení pracovní kázně rozvázána pracovní poměr výpovědí s 1 strážníkem (podle § 46, odst.1, písm.f zák.práce), pro hrubé porušení pracovní kázně byl okamžitě zrušen pracovní poměr 14 strážníkům (podle § 53 zák.práce), přitom jen u 3 (z 15) bylo podezření, že se dopustili činu, který mohl být kvalifikován jako trestný čin.

V roce 1999 bylo propuštěno celkem 20 strážníků, z toho u 4 bylo podezření na spáchání trestného činu a v roce 2000 jen 12 strážníků, z toho 3 osoby byly v podezření ze spáchání trestného činu. Důležité je i zjištění, že žádný z propuštěných nenapadl platnost rozvázáni pracovního poměru.

Z uvedeného výčtu je patrné, že v rámci Městské policie v Praze je významnější vybočení z pracovních povinností, příp. méně přijatelného jednání strážníků, řešeno co nejrychlejším rozvázáni pracovního poměru a teprve následně i dalšími opatřeními proti jednotlivci včetně trestněprávních postihů. Takový postup pak vyúsťuje jednak ve skutečnost, že případné soudní řízení je konáno s pachatelem, který již není strážníkem, jednak má i preventivní účinek vůči problémovým potenciálním zájemcům o službu v Městské policii a pro pocit satisfakce strážníků z okolí propuštěného, kteří poctivě plní svoje pracovní povinnosti.

Pro úplnost uvádíme i počty stížností na Městskou policii v Praze podaných v roce 2000: celkem bylo podáno 575 stížností, což představovalo navýšení oproti roku 1999 o 139 stížností. Z 575 podaných stížností bylo dosud prošetřeno 508 stížností a z toho bylo 107 stížností shledáno jako oprávněných.

Opravdu podstatně jiný k diskutované problematice je přístup současné Inspekce MV a představuje snahu o kvalitativně jiný pohled na skutečný stav kriminality policistů s cílem využít tuto, byť velmi stručnou a převážně jen o vnitřní statistiku se opírající analýzu, k dalším opatřením v rámci celého resortu motivovaným snahou růst skutečné (tj. i latentní) kriminality policistů opravdu zastavit, případně její výskyt výrazně snížit.

Z pohledu zadavatele našeho úkolu (tj. Inspekce MV) byl nejvyšší počet trestných činů spáchaných policisty zjištěn, ale i objasněn, v roce **2000** (603 případů za které bylo stíháno 389 policistů).

Od 1.1. do 30.6.2001 bylo vyhledáno a objasněno 369 trestných činů (o 84 více než za 1. pololetí roku 2000), kterých se dopustilo 239 příslušníků Policie ČR.

I přes radikální nárůst policií vykazovaných trestných činů spáchaných policisty se inspekce domnívá, že faktická kriminalita policistů se v posledních dvou-tří letech nezvyšuje, ale roste objasněnost dříve latentní kriminality policistů. Zásahu na tom pak má sama inspekce, které díky nárůstu počtu jejich pracovníků, zkvalitněním jejich činnosti i vyšší aktivitě policie směřující i do vlastních řad, se daří vyhledávat i objasňovat stále více kriminálních skutků spáchaných policisty nyní, ale i v minulých letech.

Zhruba lze s tímto tvrzením souhlasit. Horší je podložit toto tvrzení dostatečným množstvím nezpochybnitelných argumentů.

Dle statistických údajů shromažďovaných a zveřejňovaných pracovníky inspekce evidovaná trestná činnost policistů od roku 1997 již jen stoupá. V roce 1997 bylo evidováno 287 trestných činů spáchaných policisty a následně 245 policistů bylo Inspekcí MV obviněno, v roce 1998 to bylo již 373 evidovaných trestných činů a 306 pachatelů-policistů, v roce 1999 pak 438 trestných činů a 345 pachatelů. V roce 2000 bylo evidováno již 603 trestných činů spáchaných policisty (tj. ve srovnání s rokem 1997 více než dvojnásobek) a obviněno 389 policistů (ve srovnání s rokem 1997 cca o třetinu více). Od roku 1990 do roku 1997 počet zjištěných trestných činů spáchaných policisty kolísal v rozmezí od cca 200 trestných činů do cca 400 a počet známých pachatelů-policistů v rozmezí od cca 180 osob do cca 300 osob.

Jak uvádí zpráva Inspekce MV o trestné činnosti policistů za 1. pololetí 2001 bylo v tomto pololetí vyhledáno a objasněno 369 trestných činů, tj. o 84 tr.činů více než v 1. pololetí roku 2000, což představovalo zvýšení o cca 30%. Podezřelých policistů bylo 239 osob, což představovalo zvýšení oproti stejnému období roku 2000 o 58 osob, procentně vyjádřeno o 32 %.

Vyšetřování 389 policistů v roce 2000 bylo dosud ukončeno ve 215 případech, z toho v 191 návrhem na podání žaloby podle § 166/3 tr.ř., u 16 případů bylo trestní stíhání odloženo (§159/2 tr.ř. s odkazem na § 11/1; § 159/3 tr.ř. s odkazem na § 172/2a,2b tr.ř.); 4 případy byly odloženy (§159/2tr.ř., amnestie ve smyslu §11/1a tr.ř.); ve 2 případech zastaveno (§172 tr.ř.), v jednom případě bylo stíhání přerušeno (§173/1a tr.ř.) a v jednom případě podmíněně zastaveno (§307 tr.ř.).

*Bohužel zpráva neobsahuje tzv. **index kriminality** policistů, vyjadřovaný poměrem trestně stíhaných policistů k počtu všech policistů v tu dobu služebně činných (pokud možno též indexy kriminality u jednotlivých druhů služeb policie). Je tak obtížnější posoudit, zda nárůst počtu pachatelů trestných činů mezi policisty nesouvisí především s rostoucím početním stavem policistů obecně nebo navýšením početních stavů v jednotlivých službách (v takovém případě by index kriminality zůstával zhruba na stejné hodnotě), nebo zda skutečně roste podíl delikventů mezi policisty obecně, příp. jen v některých policejních složkách, v takovém případě by se indexy kriminality (též tzv. zamořenost kriminalitou) viditelně zvyšovaly.*

Zpráva obsahuje jen počet trestných činů na 1000 policistů (bez bližší specifikace), z kterého nelze téměř nic zjistit, protože kolísá mezi 6,4 tr.činy na 1 000 policistů (v roce 1997) až do 8,6 (v roce 1993), 8,5 (v roce 1996) a 8,3 (v roce 1998) evidovaných trestných činů na 1000 policistů. Pokud není uveden průměrný počet trestných činů za které je 1 policista stíhán a případně změny tohoto počtu ve sledovaném časovém období, těžko lze ze změn desetinných čísel cokoli hodnotit.

Jak ze zprávy MV dále vyplývá, mezi obviněnými policisty (především příslušníky Policie ČR a Úřadu vyšetřování) v minulých letech převažovali ti, kteří v době spáchaní trestného činu byli v praporčických hodnostech (přestavovali zhruba

2/3 všech zjištěných pachatelů). Policisté v důstojnických hodnostech představovali zbývající třetinu. Čtvrtina z obviněných důstojníků pak byla ve vedoucích policejních funkcích (ředitelé, vedoucí oddělení a jejich zástupci). V roce 2000 bylo stíháno 283 pachatelů v praporčických hodnostech a 106 v důstojnických hodnostech.

Nejčastěji byli jako pachatelé označeni **příslušníci pořádkové policie**. Následují příslušníci dopravní policie, cizinecké a pohraniční policie, pracovníci kriminální policie a vyšetřovací služby.

V analýze MV z roku 2000 lze též zjistit, že z hlediska **věku** převažovali mezi pachateli-policisty spíše **mladší policisté (ve věku do 30 let)**, kteří spáchali více než 45 % ze všech trestných činů spáchaných policisty a policisté středního věku (z pohledu policie), tj. ve věku mezi 30 a 39 lety (cca 20 % evidovaných trestných činů). Zjištěnému věku odpovídala zjištěná **průměrná délka služby** pachatelů-policistů: nejvíce trestných činů spáchali **policisté s kratší dobou služby (kratší než 5 let)**. Více než tři čtvrtiny z objasněných trestných činů spáchali policisté s délkou služby do 10 let.

Proto jako příčina trestné činnosti policistů bývá uváděna zejména životní a odborná nezkušenost mladých policistů a jejich slabší odolnost vůči nezákonným nabídkám. Bez podrobnějšího zjištění převážně jaké druhy trestné činnosti jsou páčány určitými věkovými kategoriemi policistů, příp. bez rozboru dalších doprovodných okolností jejich trestné činnosti (zda u určité věkové kategorie převažují trestné činy v dopravě, nedbalostní trestné činy nebo vojenské trestné činy, kde vliv věku je pravděpodobný, či spíše podvody, včetně pojišťovacích a zpronevěry), je to spíše diskutabilní tvrzení. V souvislosti s nízkým věkem a délkou služby provinivších se policistů nutno též zvážit vliv kvality jejich odborné přípravy, způsobů zacházení s věkově mladšími policisty v policejním terénu, přístupu nadřízených k nim, kvalitu jejich výběru a dalších aktivit v rámci personální práce v policii atd. a dopad těchto činitelů na selhání jednotlivých policistů.

V první polovině roku 2001 však došlo k nejvyššímu relativnímu nárůstu počtu zjištěných pachatelů (dle údajů Inspekce MV) v nejstarší věkové skupině příslušníků policie – tj. nad 50 let.

Územní rozložení zjištěné kriminality policistů téměř úplně (s výjimkou Jihomoravského kraje) kopírovalo rozložení kriminality celkové. **Nejvíce pachatelů bylo z Prahy**, následovali pachatelé z území bývalého Severomoravského kraje, dále Středočeského kraje a Severočeského kraje. **Srovnáním s celkovým počtem policistů vykonávajících službu v daném kraji, byla zjištěna největší kriminalita policistů v rámci Středočeského kraje.** Nejméně bylo pachatelů z Jihočeského kraje a Západočeského kraje. Také tento poznatek potvrzuje domněnku, že kriminalita celková tvoří s kriminalitou policistů téměř spojitě nádoby. Výjimka území bývalého Jihomoravského kraje avizuje spíše něco jiného, než zpochybnění tohoto pravidla.

Z celkového počtu zjištěných případů podezření z trestné činnosti policistů pokračovalo např. v roce 2000 cca 32 % návrhem na podání obžaloby podle §

166/3 tr.řádu, tj. spis byl předložen státnímu zástupci k dalšímu trestnímu řízení. Přesto, že v absolutních počtech stále častěji dochází k podání návrhu na obžalobu, v procentech k počtu řešených případů bylo v roce 2000 podáno méně návrhů na obžalobu než v roce předchozím, tj. 1999. Podle údajů z první poloviny roku 2001 se však zdá, že se bude počet případů ukončených návrhem na podání obžaloby nadále zvyšovat.

Pravomocně odsouzeno bylo v roce 1998 celkem 98 policistů a v roce 1999 celkem 102 policistů a v roce 2000 celkem 109 policistů, nejčastěji za zneužití pravomoci veřejného činitele, za trestný čin přijímání úplatku a za ublížení na zdraví z nedbalosti, tj. za trestnou činnost nejasné etiologie a kterou bez uvedení konkrétních případů nelze chápat jinak, než jako velmi vágně vymezenou.

V analýze MV je skladba (struktura) zjištěné trestné činnosti policistů popsána podstatně srozumitelněji, než o ní vypovídá statistika Ministerstva spravedlnosti ČR. Když pomíneme „klasický“ § 158 tr.zák.(srov. tab.4), tj. zneužívání pravomoci veřejného činitele, který svojí skutkovou podstatou jak samostatně, tak i v souběhu s dalšími kriminálními skutky (zejména úplatkářstvím), postihuje porušení zákona policisty nejčastěji a už jeho vznik je s výkonem služebního poměru úzce propojen, tak převažují různorodé trestné činy v dopravě a ziskuchtivostí motivované krádeže, podvody, zpronevěry a úplatkářství a ublížení na zdraví z nedbalosti, ale i úmyslné ublížení na zdraví. Teprve v poslední době se objevuje též mezi policisty tzv. drogová trestná činnost. K významnému nárůstu dochází v počtu objasněných pojistných podvodů spáchaných policisty.

Pro úplnost – policisté jsou též stíháni (mimo pro trestné činy vojenské a výše jmenované), pro trestné činy výtržnictví, vydírání, nedovolené ozbrojování aj.

Materiál MV k problematice nezákonného jednání policistů – analýza a návrh řešení – z roku 1999, jako protiprávní jednání policistů uvádí tato konkrétní jednání:

- jednání některých příslušníků dopravní policie při povolování provozu vozidel a technických kontrolách a při ukládání pokut v blokovém řízení o přestupcích,
- jednání některých příslušníků pořádkové policie při ukládání blokových pokut,
- jednání některých příslušníků cizinecké a pohraniční policie při povolování krátkodobých a dlouhodobých pobytů a při zajišťování ochrany hranic,
- jednání některých pracovníků útvarů zabývajících se sjednáváním soukromoprávních smluv (včetně např. sponzorských darů policii),
- jednání některých příslušníků kriminální policie při odhalování trestné činnosti, zejména hospodářské a související s organizovaným zločinem,
- jednání některých příslušníků specializovaných policejních útvarů disponujících exkluzivními informacemi,
- jednání některých příslušníků útvarů vyšetřování v přípravném řízení trestním, mj. i v souvislosti se skladováním některých věcí v řízení zajištěných.

Ministerstvo vnitra největší pozornost t.č. věnuje problematice korupce. V roce 1999 zřídilo Protikorupční komisi, která má sledovat a upozorňovat na korupční jednání jak

zaměstnanců resortu, tak i Policie ČR. Zřízena byla i speciální telefonní linka, kam mohou lidé volat a na korupci v resortu upozornit. A lidé ji také využívají. Současně bylo provedeno i výzkumné šetření zaměřené na korupci policistů přímo mezi policisty. Sami policisté se (podle loňského průzkumu agentury GfK a organizace Transparency International)² domnívají, že nejvíce příležitostí ke korupci mají jejich kolegové z cizinecké policie. Dle tvrzení M.Mazela (ředitele odboru bezpečnostní politiky MV ČR) zveřejněných 7.6.2001 v Hospodářských novinách (str. 13) podaří se odhalit asi jen deset procent případů uplácení. Počet odhalených případů nijak drasticky neroste, spíše se udržuje na stejné hladině ve srovnání s předchozími lety. Publikované výsledky šetření však mají jednu zásadní vadu, jsou postaveny jen na zjišťování názorů respondentů, byť policistů, ale nejsou podloženy hluší analýzou skutečných případů, ale ani hlubší analýzou vypovídací hodnoty projevovaných názorů skupiny respondentů.

Z materiálů Inspekce MV pak lze doplnit, že významná většina trestných činů v roce 2000 byla policisty spáchána v době služby, mimo službu cca 40 % ze všech zjištěných, v roce 1998 však toto zjištění pro evidované trestné činy platilo opačně, tj. cca 60 % trestných činů bylo spácháno policisty v době mimo službu. Podrobnější vysvětlení trestné činnosti spáchané mimo službu v roce 2000 však, bohužel, chybí.

Tab. 1

Vývoj počtu stíhaných policistů-příslušníků Policie ČR od roku 1989 do roku 2000, tj. za posledních 12 let

1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
159	182	231	271	288	276	270	305	245	306	345	389

Zdroj údajů: různé materiály MV

Interpretace dat uvedených v tab.1 je jednoduchá: od roku 1989 do roku 2000 včetně, tj. za posledních 12 let, se **počet stíhaných policistů, pachatelů evidované trestné činnosti, více než zdvojnásobil (konkrétně je v roce 2000 počet stíhaných a vyšetřovaných policistů 2,4x vyšší než v roce 1989)**. Ve srovnání s vývojem počtu všech za trestnou činnost Policíí ČR stíhaných a vyšetřovaných pachatelů za stejnou dobu, je navýšení u počtu pachatelů-policistů vyšší – počet všech pachatelů stíhaných za evidovanou trestnou činnost se od roku 1989 do roku 2000 zvýšil 1,8x. Avšak chybí srovnání nárůstu počtu celkového počtu sloužících příslušníků Policie ČR od roku 1989 do roku 2000. Tento nárůst byl značný.

Samostatnou kapitolou, která s trestnou činností policistů vzdáleněji též souvisí jsou **stížnosti**. V roce 2000 to bylo více než 5 000 stížností, oznámení a jiných podání na činnost útvarů a příslušníků. Podle analýzy MV z roku 1999 vyplývá, počet podaných **stížností a oznámení** na policisty se před rokem 2000 pohyboval mezi 7 000 – 7 500 ročně. (Avšak například v roce 1995 to bylo více než 11 tis. stížností.) Z toho

² viz např. Frič, Pavol: Korupce - deviantní chování, nebo sociální dezorganizace?, Sociologický časopis, Praha, ročník 37, č. 1, březen 2001, s. 65-73

cca 20 % stížností bylo shledáno jako oprávněných (v roce 1998 to bylo cca 1 000 oprávněných stížností). Tyto se dlouhodobě týkali zejména postupu v trestním a přestupkovém řízení (cca 430 stížností v roce 1998) a nevhodného jednání a chování (cca 220 stížností v roce 1998) a to především u příslušníků pořádkové policie. Největší podíl na oprávněných stížnostech měli policisté s délkou služby 6-10 let ve věkové skupině 26-30 let. Nejčastějšími příčinami oprávněných stížností zůstávají nedbalost a nekázeň policistů, nesprávný výklad právních a služebních norem. Obvyklou reakcí na oprávněnou stížnost pak bylo udělení výtky.

Blíže se problematikou stížností na policii v ČR zabýval článek T.Veselého a V.Sládečka³, který byl reakcí na ve stejném časopise v roce 1995 publikovaný článek věnovaný problematice stížností na policii v Anglii a Walesu⁴, přeložený do češtiny jedním z autorů. Obsáhlý článek na naše poměry velmi dobře a do hloubky zmapoval řešený problém, umístil jej do širších souvislostí s fungováním české policie a byl námi využit i při zpracování závěrů studie.

Další samostatnou problematikou, která občas může být dávana do souvislosti s určitými negativními jevy existujícími uvnitř policie je vysoký počet **dopravních nehod způsobených policisty**. (V roce 2000 to bylo 604 dopravních nehod, s několika usmrcenými a těžce zraněnými osobami, s desítkami lehce zraněných osob a se škodou vyčíslenou v mil. Kč.) Je sice pravda, že policisté jezdí často ve ztížených podmínkách a ostatní řidiči často nerespektují výstražná znamení policejních vozů, avšak přesto počet policisty způsobených nehod je vážný problém, zralý k řešení. Často se také objevují spekulace (s reálným jádrem), zda vyšetřování takových nehod je objektivní a zda policisté nejezdí zbytečně rychle vždy, bez ohledu na potřebu služebního zákroku. A to policejní statistiky nezpracovávají statistiku nehod způsobených policisty se soukromými vozy. Účast policisty na nehodě, příp. jeho zavinění dopravní nehody s vážnými následky bývá naopak často tajeno. Také stále opakované poznatky získané z neoficiálních policejních zdrojů o častých jízdách policistů služebními i soukromými vozy pod mírným, výjimečně i značným vlivem alkoholu u auto řídících policistů, by měly mít za následek zvýšení pozornosti kontrolních složek policie vůči těmto jevům.

S problematikou kriminality policistů souvisí i v předchozím textu již jednou zmiňovaná **problematika korupce v policii**. S ohledem na politický a společenský dopad tohoto negativního jevu, byl po ukončení výzkumu korupčního klimatu v ČR provedeného Transparency International Česká republika v letech 1998 a 1999, uskutečněn další navazující výzkum s názvem „Korupce v policii ČR“, jehož první etapa proběhla během let 1999 až 2000 a jejíž výsledky byly zveřejněny v květnu 2000.⁵ Tento výzkum byl důsledkem poznatků z prvního výzkumu: občané, jak vyplynulo ze závěrů, vnímají policii spolu s veřejnou správou jako nejzkorumpovanější instituci v ČR. Ve druhé etapě výzkumu věnovaného korupci v policii bude provedeno

³ Veselý, T., Sládeček, V.: Stížnosti na policii v České republice, Správní právo 4/1996, ročník XXIX, ISSN 0135 9 139-6005, s. 193-211

⁴ Thomas, P.A.: Stížnosti na policii v Anglii a ve Walesu, Správní právo 2/1995, s. 116-127

⁵srov.:

www.transparency.cz/projekty/, www.transparency.cz/vyzkumy_korupce/vyzkumy_tic/korupce_v_policii

komparativní srovnání policejních systémů v zemích, které s korupcí v policii úspěšně bojují: Velké Británie, Nizozemí, USA, Německo, Švédsko, Jižní Koreje; a v zemích, procházejících podobným procesem transformace jako ČR : Slovensko, Maďarsko, Polsko. Na základě této fáze výzkumu by měla být identifikována taková opatření, která by byla efektivní a vhodná pro českou policii.

Cílem již provedeného výzkumu korupce v policii nebylo odhalovat korupci jednotlivých pracovníků policie, ale zaměřit se na analýzu prostředí, ve kterém tito pracovníci působí. Hlavním výzkumným cílem „bylo získat spolehlivé poznatky o struktuře korupčních příležitostí v jednotlivých policejních službách, identifikovat bariéry korektního chování a vypracovat katalog podnětů motivujících členy policejního sboru chovat se korupčně v reálných situacích každodenní praxe. Šlo o identifikaci tzv. úzkých (snad slabých – pozn. Marešová) míst v organizaci Policie ČR, kde dochází k monopolnímu a krytému, resp. nekontrolovanému rozhodování v pozici veřejného činitele.“

„Projekt se též zaměřil na:

- odkrývání sociálních nákladů spojených s korektním chováním v situacích poskytujících korupční příležitosti,
- analýzu normativního systému a funkčnosti kontrolních mechanismů,
- zmapování repertoáru a rozsahu korupčních praktik a technik využívaných pracovníky policejního sboru,
- zjišťování názorů obyvatelstva na korupci v policii, na transparentnost procesů vyšetřování a kontroly korupce a možnosti nápravy současné situace.“

Tuto část projektu jsme odcitovali doslova, protože konkrétní obsah některých formulací je, alespoň pro autory této studie, málo srozumitelný, místy zcela nesrozumitelný.

Kvantitativní výzkum se skládal ze dvou částí. První část tvořil výzkum postojů obyvatelstva ČR na reprezentativním vzorku 1 066 respondentů. Druhou část pak výzkum názorů policistů ve vybraných okresech: Jindřichův Hradec, Sokolov, Pelhřimov, Teplice, České Budějovice a Uherské Hradiště, na městském ředitelství v Brně a v obvodech Prahy 4 a 6. Celkem bylo uskutečněno 533 standardizovaných rozhovorů s policisty působícími v pěti policejních službách – pořádkové, dopravní, správní, cizinecké a pohraniční a v kriminální policii.

Ze **shrnutí výsledků výzkumu** (viz výše uvedené webové stránky) uvádíme následující:

- 1) **v aktuálním období posledního roku muselo čelit korupčnímu tlaku veřejnosti 40 % respondentů z řad policistů, z toho více než polovina opakovaně,**
- 2) korupčních nabídek ze strany veřejnosti bylo mnoho a nejvíce u dopravní služby, kde bylo 51 % respondentů nabídnut (v posledním roce) menší a 18 % větší úplatek formou peněz nebo věcného daru,
- 3) korupční tlak ze strany běžného občana směřoval spíše ke zfunkčnění policie než k jejímu využívání k nezákonným transakcím (např. aby urychlil svou věc),

- 4) nejvíce korupčních příležitostí by se našlo, dle mínění policistů, na pracovištích cizinecké policie (38 % kladných odpovědí). Dále následují dopravní, pořádková, kriminální a nejméně správní (10 %).
- 5) **Víra značné části policistů v efektivnost kontroly uvnitř policie je narušená.** Třetina dotazovaných nevěřila ve fungování kontrolních mechanismů, které mají odhalovat korupci a korupční chování sankcionovat. Účinnost šetření a spravedlivý postih případů korupce v policii nezpochybnila polovina oslovených policistů.
- 6) **Veřejnost v tomto ohledu byla skeptičtější.** Efektivnost kontrolních mechanismů v policii zpochybnili z dotazovaných dvě třetiny.
- 7) **O spravedlivém potrestání viníků korupčních případů v policii** bylo přesvědčeno 15 % dotazovaných policistů a 1 % z veřejnosti, že jsou viníci spíše potrestáni odpovědělo 31 % policistů a 12 % občanů. Cca 20 % z obou vzorků nevědělo, zda jsou policisté za korupci potrestáni. Zbytek, tj. 34 % policistů a 67 % občanů, potrestání viníků zpochybnil či popřel.
- 8) Značná část řadových policistů byla rozhořčena **chováním policejních špiček, které podle nich nejenže nejdu svým podřízeným příkladem, ale navíc se samy vymykají kontrolním mechanismům uvnitř policie.** Téměř 40 % respondentů-policistů souhlasí s tvrzením, že korupce výše postavených policistů je veřejným tajemstvím, ale nedá se jim dokázat.
- 9) Na otázku zjišťující názor na úplatky v každodenním životě se názory dotazovaných policistů významně lišily od názorů ostatních občanů. Z dotazovaných občanů jedna čtvrtina považuje úplatky za životní nezbytnost, z dotazovaných policistů 10 %.
- 10) Na otázku směřující na **uplatňování mafiánských praktik v policii** převažovaly odmítavé odpovědi. Čtvrtina dotazovaných však s takovým názorem souhlasila.

K poznatku uvedeném zde jako bod 10 uvádíme vlastní komentář: To, že čtvrtina všech dotazovaných policistů souhlasí s tvrzením, že zkorumpovaní policisté obvykle vytvářejí propojenou síť a navzájem se podporují, že se v policii díky korupci vytváří vrstva bohatých lidí, kteří mají velkou moc, že u policie každý na někoho něco ví a proto nelze čekat, že by se někdo odvážil na korupci veřejně poukázat a že mezi policisty se drobná korupce toleruje a nikdo ji nehlásí je výrazně negativním zjištěním. Nejen v tom případě, pokud by byla pravdivá, ale i v tom případě, že si to tak značná část policistů jen myslí. Je to projevem rozšiřování vzájemné nedůvěry v kolegy a vlastní nadřízené.

- 11) Názory na **opatření proti korupci**, které by mohly mít podle mínění dotazovaných policistů naději na úspěch uvádíme v pořadí podle četnosti jejich úspěšnosti :
 - a) přísnější vymezení pravomocí a odpovědnosti policistů,
 - b) bezhotovostní styk mezi policistou a pachateli přestupků,
 - c) uvalení přísnějších trestů na zkorumpované policisty,
 - d) zavedení jednoznačného pokutového sazebníku,
 - e) rotace kádrů na inspekci,
 - f) vytvoření instituce agenta provokatéra,
 - g) zavedení přesných časových limitů pro postupování informací.

12) Výsledky výzkumu byly doplněny i o **typologii policistů** z hlediska jejich názorů a postojů k problému korupce policistů. Jednalo se o následující čtyři typy:

„Loajální nadšenec – zahrnuje 39 % respondentů (tj. z 533 dotazovaných policistů)

Vyznačuje se především jednoznačně pozitivním hodnocením policie jako instituce, jejího vedení, práce velitelů i morálky řadových policistů. Jakoby říkal: „Systém je dobrý, špatní jsou jen jednotlivci.“ Loajální nadšenec důvěřuje lidem ve svém okolí, výskyt korupce v policii nejčastěji hodnotí jako ojedinělý a náhodný. V jeho řadách se ve srovnání s jinými typy nachází největší podíl (31 %) velitelských kádrů, kteří svoji další profesionální perspektivu jednoznačně spojují s prací v policejním sboru.

Opatrný optimista – 22 % respondentů

Jeho pohled na policii v pozitivním slova smyslu je opatrnější a celkově i více kritický. Jeho kritika policie se zaměřuje hlavně na vedoucí funkcionáře a práci velitelů. Kloní se k názoru, že řadoví policisté jsou díky svým nízkým mzdám lehce zkorumpovatelní. Odmítá však akceptovat korupční a mafiánský image policie, míru její dezorganizace většinou nepovažuje za významnou a převážně kladně hodnotí i fungování kontrolních mechanismů mimo úroveň nejvyšších policejních funkcionářů. Opatrní optimisté jsou většinou služebně mladí policisté, kteří mají zájem zůstat u policie co nejdéle.

Podezřivavý skeptik – 29 % respondentů

Představuje skutečný protipól loajálního nadšence. Pro jeho postoj je typická nedůvěra v lidi v jeho okolí, kritický pohled na výskyt a závažnost korupčních problémů v policii a vysoce negativní hodnocení podmínek v policejním sboru ohledně možností čelit korupci a preventivně omezovat její výskyt. Kontrola podle něj nefunguje, velitelé situaci nezvládají, morální klima je špatné a korupční vzdor malý. Každý pátý podezřivavý skeptik chce z policie odejít a jen necelá polovina (48 %) chce zůstat delší dobu.

(Pozn. Marešové: S tím odchodem to však nebývá tak horké.)

Solidární radikál – zahrnuje 10 % respondentů.

Je to typ, který jde ve svých kritických postojích vůči policii nejdále. Kritizuje však spíše policii jako instituci než policisty samotné. Podle něho chyba nespočívá v jednotlivcích, ale v systému, který je navíc řízený nesprávnými lidmi. Mezi solidárními radikály se častěji než jinde vyskytují služebně starší řadoví policisté, kteří cítí, že jim společnost ukřivdila a uzavírají se do úzkého okruhu svých známých a přátel.

Uvedená typologie se nám jeví jako velmi povedená a pod jednotlivými typy si dovedeme představit i naše konkrétní známé sloužící v řadách policie. Na základě vlastních zkušeností bychom ji rozšířili i o další typy, které by s korupcí, ale i další trestnou činností policistů více souladily, tj. o negativní typy ovlivněné prospěchářstvím, bažící po moci a nadělené vyšší mírou agresivity, ale i podřidivostí vůči autoritě, o typy které svým vstupem do služeb policie zakrývají svoji životní nezralost, neschopnost nést individuální odpovědnost za své profesní chování atd. **Celkově hodnotíme poznatky**

získané výzkumem Transparency International jako velmi zajímavé a cenné, doplněné množstvím bystrých postřehů a proto využitelné v diskusí o kriminalitě policistů.

Korupci v policii jsou stále častěji věnovány i články v odborném tisku, byť zatím mají spíše inspirativní charakter o způsobech řešení obdobné problematiky v cizině.⁶

Konkrétněji využitelné pro zmapování problematiky trestné činnosti policistů, než výše odcitovaný výzkum a jeho poznatky, hodnotí však autoři studie analytické materiály resortu Ministerstva vnitra.

Příčinami trestné činnosti policistů jsou, dle analýzy MV z roku 1999, z obecného pohledu:

- 1) **snaha o finanční obohacení** a vylepšení sociální situace a u mladých policistů se navíc v trestné činnosti projevují špatné morální vlastnosti mající kořeny ještě před nástupem k Policii ČR.
- 2) **Nedostatečná kontrolní činnost vedoucích funkcionářů**, podceňování a bagatelizování jimi zjištěných příznaků.

Dle názoru Inspekce MV **řada služebních funkcionářů neplní své povinnosti týkající se kontrolní činnosti vůči svým podřízeným, nejsou schopni a často ani ochotni rozhodovat a jeví tendenci problémy (zejména v oblasti rozhodování) odsouvat, příp. přesouvat jinam a na jiné.**

Ke kvalitě personální práce u Policie ČR se nikde nikdo příliš nevyjadřuje, přesto že její vliv při výběru nových policistů je rozhodující.

Značné nedostatky vykazuje i metodická kontrolní činnost prováděná „nadřízenými“ metodickými pracovišti jednotlivých služeb. Je potřeba takovou činnost prohloubit a v některých případech znovu obnovit a požadovat osobní odpovědnost kontrolně metodických pracovníků za svěřený úsek. Získané poznatky by bylo vhodné tam, kde to je jen trochu možné zobecňovat a odborným zásahem rychle a smysluplně se snažit je odstranit. Děje se tak zatím spíše výjimečně. Autoři studie mají i vlastní negativní zkušenosti v této oblasti.

Pokud jde o specializovanou vnitřní kontrolu u Policie ČR je nezbytné o její činnosti pravidelně informovat všechny složky Policie: zpřístupňovat aktuální informace o stavu a výsledku provedených kontrol všem policistům, a to nejen jako výsledky analytické práce, ale vždy je doplnit syntetickým pohledem na řešenou problematiku a na navrhovaná opatření určená k odstranění zjištěných pochybení. Při zpracování závěrečných opatření brát v úvahu připomínky terénních policistů, pokud se tak nestane, zdůvodnit proč. Za poslední léta jsem se (Marešová) nikdy nesetkala se zjištěním, že připomínky či podněty agilních řadových policistů byly vyslyšeny nebo

⁶ Protivinský, M.: Korupce v policii ?, Kriminologický sborník 1/1998, s. 51 – 52

Protivinský, M.: Prevence korupce v policii, Kriminologika 1/2000, ročník XXXIII. 64 - 72

alespoň bylo s těmito policisty o věci zasvěceně hovořeno pracovníky jim nadřízených složek. Přitom by to bylo podstatně účinnější preventivní opatření proti kriminalitě policistů než např. informace o průzkumech veřejného mínění. Ovšem preventivní opatření velice pracné, prověřující současně odbornou způsobilost těchto nadřízených pracovníků a kladoucí na ně požadavky, za které „přece nejsou placeni a nejsou od nich nikým požadovány“.

Ve vztahu k vnitřní kontrole existují pochybnosti i v samotné policii zejména ve vztahu k provedené decentralizaci. V některých případech se i dle zprávy MV z roku 1999 vyskytují pochybnosti o správnosti vazby na příslušného služebního funkcionáře v teritoriu pro možnou podjatost kontrolních pracovníků a z toho vyplývající neobjektivnost provedení kontroly či prošetření stížnosti. Jedním z mnoha diskutovaných řešení bylo změnit organizační strukturu kontrolního systému policie tak, aby byla pouze na úrovni centrální a krajské.

Trochu jiný přístup k hodnocení trestné činnosti příslušníků Policie ČR je zjevný při studiu **zvláštní zprávy zpracované k tomuto tématu Nejvyšším státním zastupitelstvím v Brně**. Zpráva byla zpracována v roce 1999 a proto obsahuje informace a statistiky jen do roku 1998. Od té doby nebyla, bohužel, obdobná zpráva zpracována a proto dále uvádíme četné přímé citace a cenné informace získané alespoň z této zprávy.

Níže uvedená tabulka č. 2 obsahuje proto údaje též jen do roku 1998 a srovnání statistických údajů Inspekce MV a státních zastupitelství je v této části neproveditelné. Obecná zpráva o činnosti státních zastupitelství v roce 2000, zpracovávaná Nejvyšším státním zastupitelstvím v Brně, bude k dispozici až v květnu t.r. a možná bude obsahovat i novější údaje.⁷

Dále prezentované tabulky jsou tak jen informativní a souvisejí s hodnocením provedeným ve zvláštní zprávě NSZ z roku 1999.

Tab. 2

Počty příslušníků Policie ČR stíhaných a obžalovaných v letech 1996 – 1998 pro trestnou činnost

1996 stíháno	Žalováno	1997 stíháno	Žalováno	1998 stíháno	Žalováno
359	245	301	189	309	168

Zdroj dat: statistiky NSZ

V tab. 2 se jedná o počty policistů stíhaných v trestní věci státními zástupci a počty následně pro trestnou činnost obžalovaných policistů. Poměrně výrazné rozdíly

⁷ Vzhledem k tomu, že komentář o stavu a vývoji evidované trestné činnosti v úvodu Zprávy o činnosti státního zastupitelství ze rok ... se stále zkracuje a v roce 2000 (zprávě z 30.4.2001) dosáhl minima, neobsahuje už žádné údaje o trestné činnosti policistů.

byly v té době zaznamenány v počtu stíhaných policistů mezi jednotlivými územními celky Krajských státních zastupitelství

Tab. 3

Podíl stíhaných a obžalovaných příslušníků Policie ČR na celkovém počtu v ČR stíhaných a obžalovaných osob v letech 1996 – 1998 (v %)

1996 podíl ze všech stíh.	Podíl ze všech obžal.	1997 podíl ze všech stíh.	Podíl ze všech obžal.	1998 podíl ze všech stíh.	Podíl ze všech obžal.
0,33	0,29	0,28	0,23	0,29	0,23

Zdroj dat: statistiky NSZ

K tab.3 – Byť se celkové počty stíhaných a žalovaných policistů zdají ve vztahu k celkovému počtu stíhaných a žalovaných pachatelů nízké a zanedbatelné, není možno, dle názoru Nejvyššího státního zastupitelství, v žádném případě na trestnou činnost policistů pohlížet jako na nízkou a zanedbatelnou, a to především z toho důvodu, že trestná činnost na straně zaměstnanců státního orgánu, jehož úkolem je zamezovat trestné činnosti a důsledně ji postihovat, by se vůbec neměla vyskytovat.

Jen pro srovnání uvádíme, že podíl trestně stíhaných příslušníků Policejního sboru Slovenské republiky na celkovém počtu v roce 2000 trestně stíhaných osob představoval 0,34 %.

Zvláštní zpráva Nejvyššího státního zastupitelství z roku 1999 poukazuje též na **velmi nízkou obžalobnost u policistů, která v roce 1996 činila 68,2 %, v roce 1997 již 62,8 % a v roce 1998 dokonce jen 54,4 %** (u Krajského státního zastupitelství v Hradci Králové dokonce jen 31,8 %). Nepřímo lze toto zjištění uplatnit i u námi analyzovaných případů – viz část 3. naší studie „Výsledky šetření trestních spisů“.

Obžalobnost představuje podíl obžalovaných z celkového počtu stíhaných známých pachatelů (obviněných)- zde policistů – za určité časové období. Např. pokud ze 100 obviněných bylo obžalováno 65, činila obžalobnost 65 %. Ve zbývajících případech (do 100%) bylo vyšetřovatelem nebo státním zástupcem rozhodnuto meritorně jinak, tj. o zastavení, postoupení nebo přerušení trestního stíhání. Takže čím větší je obžalobnost, tím více obviněných je postaveno před soud.

Dalším problémem zůstává dle názoru zpracovatelů zprávy z Nejvyššího státního zastupitelství, že chybí alespoň odhad – představa o latentní kriminalitě v této sledované oblasti. A tak **uvádění jen evidovaných trestných činů ztěžuje vyslovit obecný závěr o celkovém objemu skutečné kriminality policistů, včetně jejího kvalitativního složení.**

Trestné činy vojenské (tj. trestné činy podle hlavy XII. tr.zák.) uvedené též v této zprávě tvoří zcela zanedbatelnou složku kriminality policistů a nejsou již dále podrobněji pojednávány. V praxi se jedná především o porušování povinností strážní

služby (§ 285 odst. 1 tr.zák.), porušování služebních povinností (§ 288a tr.zák.), zprotvivení a donucení k porušení vojenské povinnosti podle § 275 odst.1 tr.zák.

Platí to i o dalších trestných činech, např. o trestném činu maření úkolu veřejného činitele z nedbalosti podle § 159 tr.zák., nadřezování podle § 166 tr.zák., neoprávněného nakládání s osobními údaji podle § 178 tr.zák.

A tak nejfrekventovanějším tr. činem posuzováno podle počtu stíhaných osob tradičně zůstává § 158 tr.zák.

Tab. 4

Počty policistů stíhaných a obžalovaných podle § 158 tr.zák. a počty všech osob stíhaných a obžalovaných za tento trestný čin

	1996		1997		1998	
	Stíháno	Obžalov.	Stíháno	Obžalov.	Stíháno	Obžalov.
Celkem osob	359	247	306	220	323	236
Z toho: Policisté	134	109	110	83	144	94
Podíl v proc.	37 %	44 %	36 %	38 %	45 %	40%

Zdroj dat: Zvláštní zpráva NSZ

Z tabulky je zřejmé, že podíl policistů mezi všemi za trestný čin podle § 158 tr.zák. stíhanými pachateli ve sledovaném období vzrostl, avšak mezi obžalovanými se naopak snížil.

Výskyt tohoto trestného činu byl nejčetnější v obvodu působnosti Městského státního zastupitelství v Praze, krajských státních zastupitelství v Ústí nad Labem a v Ostravě. V obvodu státního zastupitelství v Praze k největšímu nárůstu došlo v roce 1998 v teritoriu Prahy 1. Je to přičítáno nejčastějším kontaktům policistů s veřejností nejen v souvislosti s vedenými zákroky proti delikventním žvlům, ale např. i v rámci kontrolních dopravních akcí, když tyto situace přinášejí pro služebně mladší a méně zkušené policisty příležitost k překročení zákona.

Trestného činu podle § 158 tr.zák. se příslušníci Policie ČR nejčastěji dopouštějí prisvojováním si vyinkasovaných částek pokut uložených v blokovém řízení při silničních kontrolách bez vydání příslušných blokových lístků, potvrzováním složení řídičských zkoušek bez jejich faktického vykonání, požadováním a přijímáním úplatků za vrácení řídičských průkazů zadržovaných podnapilým řídičům a vyžadováním úplatků od cizinců v souvislosti s jejich odbavováním na státní hranici.

V této souvislosti uvádíme jednu perličku, potvrzující, že vedlejší příjmy dopravních policistů jsou fenoménem s širokým ohlasem uvnitř i vně policie. Na dotaz, položený studentům středních škol při jiném výzkumu realizovaném v roce 2000, k jaké

složce policie by případní zájemci šli sloužit, tak nejběžnější odpověď i ze strany dětí policistů zněla - k dopravní policii. (Už dávno totiž pominul zájem mladých lidí o službu především u kriminální policie.) Jsme si ovšem vědomi, že interpretace tohoto poznatku zase není tak přímočará, jak se jeví.

Z dalších trestných činů, za které byly stíháni a obžalováni policisté uvádí Nejvyšší státní zastupitelství především trestný čin přijímání úplatku (§ 160 tr.zák.) a trestný čin vydírání (§ 235 tr.zák.):

Tab. 5

Počty policistů stíhaných a obžalovaných v letech 1996 – 1998 za trestné činy přijímání úplatku a vydírání

	1996		1997		1998	
	Stíháno	Obžalov.	Stíháno	Obžalov.	Stíháno	Obžalov.
§ 160	18	17	14	13	16	12
§ 235	13	7	7	7	14	9

Zdroj dat. Zvláštní zpráva NSZ

Právě pokud jde o korupci zjišťovaná situace zřejmě neodpovídá skutečnosti, neboť jsou zjevné signály, že ke korupci dochází, nicméně se nedaří tento druh trestné činnosti odhalovat, přičemž Nejvyšší státní zastupitelství jako **možný důvod vidí nedostatečnou funkci vnitřního kontrolního mechanismu v rámci Policie ČR.**

Většině trestných činů policistů je společné, že pachatelé jsou poměrně mladí, s malými zkušenostmi s prací u policie. Je vyslovována domněnka, že nejsou na svoji práci dostatečně připraveni, případně, že jejich výběr pro práci v policii nebyl správný.

Spolupráce s organizovaným zločinem, účast policistů na aktivitách organizovaného zločinu, je dle názoru Nejvyššího státního zastupitelství, bez ohledu na to, že poznatky jsou velmi sporadické, **zatím skutečně ojedinělá.** Jako příklad je ve zprávě uvedena trestní věc organizování ilegálních převodů ilegálních migrantů přes státní hranici s pomocí inspektorů pohraniční policie.

Ve zvláštní zprávě je hodnocena i **spolupráce s Inspekcí ministra vnitra**, resp. s jejími orgány na úrovni krajů, které oznámení o podezření z trestného činu policistů prověřují, k pokynům státního zástupce opatřují důkazy a doplňují spisový materiál. Krajská státní zastupitelství tuto spolupráci **označují vesměs jako dobrou.**

Avšak jedno Krajské státní zastupitelství (rok 1999) uvedlo, že v některých případech jsou pochybnosti o dostatečné odborné připravenosti příslušníků pracujících na inspekčních orgánech z hlediska znalosti trestního řádu a dalších právních předpisů, ale i pokud jde o taktiku při prověřování jednotlivých poznatků. V té souvislosti se

hodnotitelé ze zmíněného Krajského zastupitelství domnívají, že samotný výběr pracovníků inspekčních orgánů by měl být náročný a zaměřený na odbornou zdatnost a jejich aktivní činnosti při odhalování trestných činů. Praxe totiž potvrzuje, že prošetřování podezření ze spáchání trestného činu, kdy podezřelým je policista, klade na inspekční orgán podstatně vyšší nároky oproti případům, kdy je podezřelým řadový občan. Dochází často k vypjatým situacím a nejsou výjimkou ani případy nerozhodnosti a nekoncepčnosti v postupu inspekčního orgánu.

Pokud jde o aplikační problémy při prověřování oznámení, tak o nich se zmínilo jen Krajské státní zastupitelství v Praze s tím, že jde o problém obecný, nikoliv jen ve vztahu k trestné činnosti policistů. Týká se dosavadní nemožnosti dokumentovat procesně použitelným způsobem důvodnost podezření, např. ze spáchání trestných činů přijímání úplatku (§ 160 tr.zák.), za pomoci operativní techniky, konkrétně prostorového odposlechu, popř. dalších technických prostředků.

*Okresní státní zastupitelství Praha-východ pak signalizovalo problém **neexistence jednoznačného výkladu vyhlášky č. 99/1989 Sb., o pravidlech provozu na pozemních komunikacích (pravidlech silničního provozu) v tom smyslu, kdy, za jakých okolností, na základě čeho a v jakém rozsahu jsou policisté oprávněni nerespektovat právním předpisem stanovená pravidla silničního provozu.***

K neexistenci poznatků k aplikaci ustanovení § 159a tr.ř. o dočasném odložení trestního stíhání, která je důsledkem toho, že uvedené ustanovení nebylo vyšetřovateli (psáno v roce 1999) vůbec aplikováno, má NSZ dva možné výklady: 1) že k případům dočasného odložení není třeba přistupovat, 2) že k dočasnému odložení dochází, aniž by byl v tomto ustanovení zákon dodržován. Zda dochází k obcházení zákona tím, že toto ustanovení není řádně aplikováno nelze ověřit především proto, že státní zástupci nemají zatím kompetenci kontrolovat počáteční fáze odhalování jakékoliv trestné činnosti k tomu určenými orgány Policie ČR.

Značná pozornost je ve zvláštní zprávě věnována **stanovisku Nejvyššího státního zastupitelství k problému, zda trestné činy spáchané příslušníky Policie ČR mají prověřovat resp. vyšetřovat nadále vyšetřovatelé Policie ČR nebo jiné orgány.**

Pokud se týká prověřování, převládá názor, že postup podle deváté hlavy trestního řádu je možné ponechat v kompetenci inspekčního orgánu Ministerstva vnitra nebo policie za předpokladu posílení odborné zdatnosti jeho pracovníků. Pouze výjimečně byl zastáván názor, že s ohledem na požadavek kvality prvotních úkonů a správného zaměření prověřování by i prověřování měl provádět jiný orgán stojící mimo strukturu policie. V této souvislosti je zmiňován také **požadavek nezbytnosti zlepšení fungování vnitřního mechanismu v rámci celé soustavy policie.**

I kdyby bylo možné uvažovat v zájmu zajištění objektivit stíhání této formy trestné činnosti o ingerenci státního zastupitelství i do prověřování, taková ingerence není ani možná, ale ani nezbytná. Jednak proto, že úkolem státního zástupce není

odhalování trestné činnosti, neboť to je svěřeno operativním součástem Policie ČR, popř. jiným zvláštním službám v jejím rámci; státní zástupce má pouze povinnost stíhat trestné činy, o kterých se dozví, vyjma případů stanovených zákonem (§ 2 odst. 3 tr. ř.). Jednak by v rámci resortu Ministerstva spravedlnosti ČR vznikly jen obtížně řešitelné problémy spojené se zabezpečením operativně pátracích úkonů, jakož i všech činností potřebných pro odhalování trestných činů spáchaných policisty. Dále nelze pominout, že by stále existovala Inspekce ministra vnitra ČR, tedy orgán povoláný k odhalování trestných činů policistů. V případě svěřeni vyšetřování trestné činnosti policistů státnímu zastupitelství by právě Inspekce ministra vnitra, resp. další součásti Policie ČR, byly pro státní zástupce "operativou", které by mohl vydávat pokyny ve směru zajištění všech nezbytných podkladů pro rozhodnutí, zda proti určité osobě konat trestní stíhání; tyto orgány by mu dále zajišťovaly nezbytný servis i po sdělení obvinění.

Ohledně vyšetřování jsou prezentována dvě principiálně odlišná stanoviska.

Jedna skupina názorů se shoduje ve stanovisku, že dosavadní právní stav s sebou nepřináší žádné problémové situace a že není důvod měnit "status quo."

Toto stanovisko je podporováno i skutečností, že až na již shora zmiňované výjimky, v podstatě nejsou, pokud jde o prověřování a vyšetřování trestné činnosti policistů, žádné významnější aplikační problémy z pohledu státního zastupitelství. Neshledává se důvod ke změně dosavadní úpravy i proto, že vyšetřovatelé policie v trestních věcech policistů zpravidla postupují rutinním způsobem bez náznaku podjatosti, a navíc může vyšetřování konkrétní věci v odůvodněných případech provést státní zástupce sám, zejména pokud by v rámci výkonu jeho dozoru vznikla jakákoliv pochybnost o podjatosti vyšetřovatele (§ 174 odst. 2 písm. a), c) tr. ř.).

Pro dosavadní právní stav hovoří i fakt, že jakákoliv změna v právní úpravě by musela být provázena výraznými organizačními změnami i personálními opatřeními a provázena zvýšenými finančními náklady. Rovněž je nesporná též výhoda spočívající v operativnosti policejních složek při provádění prvotních úkonů, kriminalistických expertiz apod.

*Proti přenesení vyšetřování trestných činů spáchaných policisty na státní zástupce svědčí také menší znalost prostředí a struktur této ozbrojené složky, prakticky žádná možnost podle platné právní úpravy při vyšetřování používat součinnosti zvláštních služeb Policie ČR (např. státní zástupce dnes nemá možnost žádat o vypátrání pobytu). V době, kdy existovala soustava vojenských prokuratur s vlastními vyšetřovateli, i tehdy vyšetřovala trestnou činnost policistů, již se dopustili v souvislosti s vlastním výkonem jejich služební pravomoci, Inspekce MV za dozoru prokurátorů. Důvodem pro takové řešení byla skutečnost, že inspekční orgány měly mnohem dokonalejší znalost prostředí, v němž byla nebo měla být tato trestná činnost páchána; tyto orgány byly operativnější při prověřování a vyšetřování. Proto by **přenesení povinnosti vyšetřovat tyto trestné činy na státní zástupce znamenalo krok zpět**, protože získání potřebných znalostí vnitřních norem Policie ČR a nezbytné personální a materiální vybavení by vyžadovalo delší doby. Rovněž při samotném vyšetřování by se státní zástupce neobešel bez konzultací a pomoci vyšších stupňů policejních orgánů.*

Druhá skupina názorů se shoduje na stanovisku, že i když nejsou k dispozici závažné poznatky o aplikačních problémech při vyšetřování trestné činnosti policistů a tato svou četností nepředstavuje zásadní problém, **je přesto třeba principiálně i ze systémového hlediska kompetenci vyšetřovat tuto trestnou činnost orgánům Policie ČR odejmout a svěřit ji jinému orgánu.**

V argumentaci ve prospěch tohoto stanoviska se poukazuje na zkušenosti, že v případě vyšetřování trestných činů příslušníků Policie ČR se nejedná po důkazní a věcné stránce o jednoduché případy především proto, že pachatelé znají z vlastní praxe procesní a taktické postupy orgánů činných v trestním řízení, takže většinou je vyšetřování časově, procesně i odborně náročné. Poukazuje se rovněž na určitou laxnost a kolegiální náklonnost při vyšetřování případů s účastí policie.

Proti dosavadní úpravě svědčí rovněž i personální propustnost mezi útvary Policie ČR a jednotlivými úřady vyšetřování a je nevhodné, jestliže protiprávní exces v jednání policisty šetří například policista z vedlejší kanceláře. Jestliže se má předejít spekulacím o možnosti ovlivňování vyšetřování trestných čin policistů, ale i skutečnému ovlivňování, což je problém velice citlivě vnímaný především veřejností, pak nezbyvá, nežli kompetenci převést z policie na jiný orgán.

Vedle požadavku této skupiny názorů na vyšetřování trestné činnosti policistů jiným orgánem než orgánem Policie ČR se uplatňuje i obdobný požadavek na vyšetřování trestné činnosti namířené proti policistům, tedy těch trestních věcí, kde policisté jsou poškozenými, což představuje podstatně širší okruh trestné činnosti.

Objevuje se dokonce i **názor, že speciální úřad vyšetřování by měl být příslušný i pro vyšetřování trestné činnosti příslušníků dalších ozbrojených složek České republiky. Poukazuje i na potřebu zvláštního orgánu jak pro prověřování tak vyšetřování ohledně trestné činnosti nejen policistů, ale např. i státních zástupců nebo soudců, nebo trestných činů namířených proti jiným kategoriím veřejných činitelů.**

Nejvíce se odlišují názory na to, který orgán by měl delikty policistů vyšetřovat.

Podle některých názorů se považuje za optimální vyšetřování této kategorie trestných činů svěřit do kompetence státního zastupitelství, nikoliv však státním zástupcům samotným, protože by to působilo komplikace k hlediska výkonu dozoru nad vyšetřováním i z hlediska posunu oprávnění k výkonu dohledu v soustavě státního zastupitelství. Proto doporučuje svěřit toto vyšetřování do kompetence specializovaného aparátu vyšetřování, jenž by působil ("de lege ferenda") ve vojenské součásti státního zastupitelství.

Podle jiných názorů je na místě uvažovat o opětovném zřízení institutu vyšetřovatelů státního zastupitelství, a to i přes určitý handicap, kterým se vyznačovali vyšetřovatelé prokuratury ve vztahu k provádění prvotních a neodkladných úkonů, popř. stanovit zvláštní pověření vyšetřovat tyto věci vybranými specialisty -

vyšetřovateli v působnosti krajských úřadů vyšetřování. Tito vyšetřovatelé by byli přímo podřízeni státnímu zástupci a nebyli by přitom zařazeni v resortu Ministerstva vnitra. Pak by ovšem přicházelo v úvahu i to, aby v předmětné kategorii deliktů (včetně těch, kde poškozeným je policista) prováděli vyšetřování státní zástupci spíše fakultativně s tím, že podrobnosti by bylo možné upravit pokynem obecné povahy.

Jestliže by bylo zvoleno řešení spočívající v tom, že vyšetřování všech trestných činů spáchaných policisty v souvislosti s výkonem jejich služební pravomoci by bylo svěřeno státním zástupcům, znamenalo by to v soustavě státního zastupitelství výrazné organizační změny, personální opatření, značné finanční náklady, ale také nutnost vybudování rozsáhlého informačního systému a materiální zabezpečení takovéto činnosti.

Nepokládá se přitom za reálné vyšetřovat tuto trestnou činnost na úrovni okresních státních zastupitelství, neboť každý státní zástupce zná všechny policisty vyšetřovatele z úřadu vyšetřování, ale i podstatnou část policistů okresu. Proto jako nejschůdnější řešení by bylo **vytvoření specializovaných útvarů na úrovni krajských státních zastupitelství.**

S tím koresponduje i názor některých útvarů Inspekce MV⁸, že v současnosti trestnou činnost soudí obvykle okresní soudy, které jsou úzce spjaty s policií ve svém teritoriu. Proto se domnívají, že za působnosti krajských soudů by byla situace lepší a navrhují, aby v rámci připravované rekonstrukce trestního řízení byla diskutována možnost přesunu těchto kompetencí z okresní na krajskou úroveň. Obdobný názor zastává i ředitel nově zřízeného útvaru pro vyšetřování trestné činnosti policistů Úřadu vyšetřování pro ČR.

Až bude uveden v praxi **věcný záměr tzv. velké novely trestního řádu,** který byl **schválen v květnu 2001,** to znamená až bude podstatně rozšířena působnost státního zástupce při prověřování trestních oznámení a ostatních podnětů k trestnímu stíhání, v tom, že takřka všechna meritorní rozhodnutí v přípravném řízení bude vydávat státní zástupce a policisté budou rozhodovat pouze o odložení věci, bude zrušen procesní institut vyšetřovatele a vyšetřování trestných činů policistů bude svěřeno státním zástupcům, bude tím, alespoň doufáme, současně zeslabována nedůvěra veřejnosti v objektivnost postupu při prověřování a vyšetřování trestných činů policistů.

Faktem však zůstává, že **vlivem zrušení procesního institutu vyšetřovatele dojde k ještě výraznějšímu personálnímu a zájmovému propojení jednotlivých složek policie,** což naopak objektivitu může výrazně ohrozit, pokud by státní zástupce nedisponoval potřebnými právními prostředky pro její náležité zajištění. V této souvislosti by ve věcném záměru novely trestního řádu mělo být deklarováno, že nová úprava bude zaručovat využití odborných znalostí a schopností stávajících vyšetřovatelů.

⁸ srov. materiál Problematika nezákonného jednání policistů (analýza a návrh řešení), MV ČR, Praha 1999, str. 25

V souladu se zkušenostmi z některých států západní Evropy by měla být konstituována nově elitní policejní složka, která bude zabezpečovat náležité provedení všech vyšetřovacích úkonů, která nebude podřízena pro účely provádění vyšetřovacích úkonů příslušným nadřízeným v rámci struktury policie, ale přímo jen státnímu zástupci. Státní zástupce bude oprávněn na návrh příslušného nadřízeného určit trvale nebo dočasně policisty, kteří budou konat vyšetřovací úkony, bude nad nimi vykonávat i kázeňskou pravomoc v určitém rozsahu (bude oprávněn navrhnout popřípadě jeho kárný postih, resp. ocenění za mimořádně kvalitní výsledky). Policisté trvale nebo dočasně určení k provádění vyšetřovacích úkonů budou po dobu jejich provádění podléhat jen státnímu zástupci a nebudou muset plnit jiné služební povinnosti v rámci policie.

Tato úprava se jeví jako nezbytná se zřetelem k tomu, že navrhovaná novela přenáší na státní zástupce nejen řadu oprávnění, ale i povinnosti. V zájmu toho, aby tato práva, resp. povinnosti, mohli státní zástupci vykonávat, popř. plnit, efektivně, musí mít k dispozici potřebný odborný aparát. Pokud by došlo k „rozptýlení“ stávajících vyšetřovatelů v policii, hrozí nebezpečí, že státní zástupce nebude reálně moci své odpovědnosti za výsledky přípravného řízení dostát.

Akceptování tohoto námětu nevede nutně k ponechání stávající struktury úřadů vyšetřování. Za zásadní se však považuje, aby **odborný potenciál vyšetřování byl zachován pokud možno v nezměněném rozsahu**. Proto se považuje za **správný záměr oddělit vyšetřování trestných činů policistů potažmo na základě další statistické analýzy eventuálně i trestných činů namířených proti policistům nebo spáchaných státními zástupci a soudci, od vyšetřování ostatních trestných činů. Svěřit je orgánu stojícímu mimo rámec působnosti Ministerstva vnitra.**

Pokud bude prověřování ponecháno inspekčním orgánům v resortu Ministerstva vnitra za předpokladu celkového posílení vnitřních kontrolních mechanismů v policii, pokud by tímto vyšetřujícím orgánem mělo být státní zastupitelství, bylo by patrně optimální svěřit je specializovaným státním zástupcům, kteří by působili na úrovni současných krajských státních zastupitelství.

Při jejich zařazení by mohla být zvolena stejná metoda jejich jmenování a zařazení, jako je tomu v návrhu zákona o výkonu trestu odnětí svobody a v novele zákona o státním zastupitelství, pokud jde o výkon dozoru státních zástupců ve výkonu trestu odnětí svobody, výkonu vazby a v dalších objektech, v nichž je ze zákonných důvodů omezena osobní svoboda.

I když se jedná o poněkud asymetrické řešení v obou případech, zajišťuje to podstatnou objektivitu vyšetřování i objektivitu dozoru, popř. dohledu státních zástupců. Za nepřijatelné řešení se pokládá zřizování nových institutů vyšetřování na státním zastupitelství, v podobě jeho vyšetřovatelů nebo úřadu vyšetřování, a to nejen pro nákladnost takového projektu. Stejně tak návrh na fakultativní výběr věcí pro

vyšetřování státními zástupci není zřejmě akceptovatelný z toho důvodu, že lze důvodně předpokládat neochotu státních zástupců přebírat takové věci k vyšetřování, nehledě na jistou potřebnou specializaci k jeho výkonu. V případě až dodatečně najevo vyšlého excesu vyšetřovatele z požadavku objektivitu postupu při vyšetřování trestného činu policisty tam, kde by státní zástupce věc přesto nepřevzal k vyšetřování, bylo by vždy státní zastupitelství činěno veřejností odpovědným za neplnění svých povinností.

Pokud jde o poznatky z řízení před soudem ohledně trestných činů spáchaných příslušníky Policie České republiky, tak zvláštní zpráva NSZ uvádí následující:

Řízení o trestných činech policistů probíhá před soudy jak v první instanci tak i v odvolacím řízení standardním způsobem a není činěn rozdíl jak v řízení tak v rozhodování případů, kdy obžalovaným je policista nebo jiná osoba. Totéž se týká ukládání trestů a ochranných opatření.

Spíše jen ojediněle se v obvodu působnosti vrchního státního zastupitelství v Praze vyskytují problémy spočívající v průtazích v soudním řízení, kdy trestní věci policistů jsou nařizovány s velkým časovým odstupem nebo řízení samotné trvá neúměrně dlouho, a to přesto, že některé skutkově i právně jednoduché věci napadlé soudu již v létech 1995 a 1996 nebyly dosud nařizeny. Tato okolnost působí vedení policie potíže nejen v tom, že obviněný je stále ve stavu policistů a je mu vyplácena alespoň část mzdy, ale především tato okolnost působí negativně na veřejnost, která trestnou činnost policistů pochopitelně sleduje.

Jedno okresní zastupitelství poukázalo na několik případů, kdy se soudce z projednávání věci vyloučil s tím, že obviněný je policistou zařazeným služebně u policejní složky v okrese, s nímž přichází služebně do styku. Takové rozhodnutí, které nebylo odůvodněno konkrétními okolnostmi, ke stížnosti státního zástupce odvolací soud vždy zrušil.

Další závažné poznatky, na něž považuje Nejvyšší státní zastupitelství za vhodné poukázat, je určitý problém při dozoru v trestných věcech, kdy obviněným je vyšetřovatel Policie ČR, neboť **je nepochybné, že mezi vyšetřovateli a státními zástupci je úzký kontakt v rámci služební spolupráce a většinou nezbyvá, než v této trestní věci předat dozor na jiné státní zastupitelství, nežli místně příslušné.** Takový postup je ovšem zcela legální a neměl by činit potíže.

Dále je zmíněna nutnost kontroly zákonnosti postupu policie při zákrocích proti společensky nežádoucím jevům (např. v současné době stále aktuálním aktivitám hnutí skinheads). Naznačování jakési politické podpory postupu represivních složek bez ohledu na jejich zákonné zmocnění pochopitelně není v souladu s požadavky na důsledné prosazování zákona výkonnou mocí v zájmu zachování veřejného pořádku.

Poslední část zvláštní zprávy Nejvyššího státního zastupitelství obsahuje závěry, vyplývající z vyhodnocení poznatků o trestné činnosti příslušníků Policie ČR za léta 1996 – 1998. Dle těchto závěrů trestná činnost policistů představuje na území České

republiky jen zcela zanedbatelný podíl na celkovém objemu kriminality. Přesto však tuto trestnou činnost nelze podceňovat; **její podíl vykazuje spíše tendenci k nárůstu nežli k poklesu.**

Za nejzávažnější problém, zvláště se zřetelem k návrhu věcného záměru tzv. velké novely trestního řádu, který v době zpracování této zvláštní zprávy nebyl ještě schválen, **se považovala otázka, zda by nadále měli trestnou činnost policistů prověřovat a vyšetřovat sami policisté.** V případě prověřování vzhledem ke zkušenostem, které s touto formou kriminality mají, s přihlédnutím k všeobecně menší možnosti státních zástupců provádět prvotní či neodkladné úkony, bylo zpracovatelům zprávy zřejmé, že **po žádoucím zdokonalení vnitřního kontrolního mechanismu uvnitř Policie ČR by nadále operativním orgánem byla Inspekce ministra vnitra ČR, která by státnímu zastupitelství, pověřenému vyšetřováním trestných činů spáchaných policisty v rámci jejich služební pravomoci, poskytovala potřebný servis.**

Pokud jde o vyšetřování, jednoznačně **převládal názor, podle něhož by vyšetřování těchto trestných činů prováděli státní zástupci služebně zařazení při krajských státních zastupitelstvích,** jejichž jmenování by bylo obdobné jako u státních zástupců vykonávajících dozor nad místy, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení, ochranná výchova apod. Za odpovídající řešení se nepokládalo, aby vyšetřování prováděl samostatný vyšetřovací aparát státního zastupitelství (**obnovení institutu vyšetřovatelů prokuratury se z tohoto hlediska nepovažovalo za vhodné**). Na druhé straně se však **doporučilo, aby státní zástupci měli napříště mnohem větší vliv na ustanovení, odborný růst, služební postup, odměňování a sankce těch policistů, kteří budou zařazení jako vyšetřovatelé policie.**

Na materiál Nejvyššího státního zastupitelství z trochu jiného pohledu volně navazuje **Materiál MV z roku 1999 „Problematika nezákonného jednání policistů – analýza a návrh řešení“.**

Již v úvodu je zde poukazováno na souvislosti nezákonného jednání policistů – viz citace:

„ Náplní činnosti policie je ochrana veřejného pořádku a bezpečnosti před možným porušením nebo ohrožením především ze strany subjektů úmyslně porušujících právní řád. To znamená na jedné straně velké pravomoci, vysokou míru osobní odpovědnosti a nestrannost. Vzhledem k neustálému kontaktu s kriminálním prostředím, je však na druhé straně policejní práce více než mnohé jiné druhy činnosti ohrožena nebezpečím mimo jiné korupce, zneužívání svěřených pravomocí a postavení, a také porušování práv a svobody zaručených ústavním pořádkem. “

Není to šťastná formulace. Snad přijatelná jako úvod pro nějakou nadnárodní konvenci, ale nikoliv jako seriózní vhléd do problému trestné činnosti pracovníků vlastního resortu, jehož hlavním cílem je zúročení poznatků o existujícím jevu do smysluplných opatření k jeho omezení. Avšak právě od této charakteristické premisy se odvíjí občas celkový přístup resortu ke kriminalitě policistů.

Vede to obvykle k hledání příčin selhání jednotlivců jen v těchto selhavších osobách (v jejich špatných morálních vlastnostech) nebo v nedostatečné kontrolní, preventivní, personální činnosti resortu při zacházení s nimi, přičemž to vede opět jen k obecnému hledání osobní odpovědnosti funkcionářů, výjimečně k hledání skulin v systému, které by muselo vyústit v podrobnou terénní analýzu funkčnosti celého systému i jeho jednotlivých částí.

Výsledek pak nutně vyústí v hlásání pravdivých, ale více méně obecných pravd a navrhovaná opatření pak jsou sice nezpochybnitelná, ale tak vágní, že vlastně nelze rozšifrovat ani přibližnou představu jejich navrhovatelů o tom, co je jejich skutečným obsahem. (Lze tak proto kdykoliv v těchto opatřeních uložené úkoly čímkoliv splnit.)

Chápeme, že určitou obecnost tato opatření musí obsahovat, ale bohužel by neměla mít v dnešní době podobu:

„Stanovit jako jednu ze základních povinností všech služebních funkcionářů na všech stupních řízení vlastní kontrolní činnost, doplnit (v případě potřeby) v tomto směru příslušné předpisy.“

Termín: neprodleně

Gestor: Úřad vyšetřování pro ČR, Policejní prezidium ČR “

Náš komentář: *Je možné, že služební funkcionáři Úřadu vyšetřování a Policejního prezidia neměli dosud v rámci výkonu své funkce (ani v předpisech) jako základní povinnost vlastní kontrolní činnost nad jim podřízenými pracovníky? Není! Podle čeho by svoje podřízené hodnotili, stanovili jejich pracovní zařazení, vypláceli jim odměny a následně jaký mohli mít vzhled do fungování úseku který řídí v jeho určité celistvosti? Kontrola není přece ve státní správě jen záležitostí speciálních kontrolních pracovišť a donutit funkcionáře policie, aby kontrolní činnost nad podřízenými skutečně vykonávali nelze jen změnou služebních ustanovení, ale zase jen výsledky hodnocení těchto funkcionářů jejich nadřízenými atd.*

*Odpovědnost za svěřený úsek musí být formulována co nejobsáhleji, ale i nejkonkrétněji, a to včetně osobní odpovědnosti každého jednotlivce a musí být vyžadována stejně „nahore“ jako „dole“. Postih musí být uplatňován podle pravidla: **čím výše, tím více**. Musí být průkazný a zdůvodnitelný i po letech od jeho provedení. Garance jeho správnosti musí mít charakter opatření, jehož obsah je známý každému policistovi z jeho uplatňování v jeho nejbližším okolí. Jen v takovém prostředí lze selhání každého policisty individualizovat a hledat příčiny takového selhání v jeho osobnosti apod.*

Není cílem této pasáže kritizovat celý uvedený materiál, naopak mnohá navrhovaná konkrétní opatření pokládáme za funkční, ale spíše poukázat, že jen správné pojmenování problému může vést k jeho lepšímu uchopení a věcnějším opatřením. Že stále opisování obecných názorů není vhodným úvodem k materiálům Ministerstva vnitra a často kazí dojem z jinak solidní práce jeho představitelů.

Opět jen jako doplnění celkového pohledu na kriminalitu policistů uvádíme informace o činnosti Úradu inspekčnej služby Policajného zboru SR v roce 2000⁹. Policisté úradu IS PZ SR přeložili příslušným úřadům vyšetřování 230 návrhů na zahájení trestního stíhání vůči 270 příslušníkům Policejního sboru, kteří byli podezřelí ze spáchání 295 trestných činů. Za stejné období současně zpracovali 225 návrhů na disciplinární řízení pro protiprávní jednání policistů.

Mezi nejčastější trestné činy patřily, stejně jako v ČR : zneužívání pravomoci veřejného činitele, podvody, přijímání úplatků, ublížení na zdraví a krádeže. Z celkového počtu 230 návrhů na zahájení trestního stíhání v 56 případech se jednalo o podezření z korupčního jednání, konkrétně o přijímání úplatků a jiné výhody, podplácení, legalizaci příjmů z trestné činnosti a zneužívání pravomoci veřejného činitele. Ve 21 případech byl pachatelem řídící pracovník policie.

Rozpracováno inspekční službou bylo v roce 2000 celkem 1964 věcí – podezření z trestné činnosti příslušníků Policejního sboru SR, z toho 1175 věcí bylo ve stadiu prověřování a 789 věcí ve stadiu operativního rozkrývání nebo rozpracování.

Celkově bylo v roce 2000 evidováno méně trestných činů (-11 trestných činů) a bylo stíháno méně policistů než v roce 1999 (-17 pachatelů). Mírně však vzrostl počet trestně stíhaných policejních funkcionářů.

Z pohledu věku stíhaných policistů nejvíce jich bylo ve věku do 30 let – 44 %, a od 30 do 40 let – 40 % ze všech trestně stíhaných policistů. Tomu odpovídala i délka služby: příslušníci do 5 let služby představovali 27 % a s délkou služby od 5 do 10 let - cca 40% ze všech trestně stíhaných policistů.

Nejčastěji se na páčání trestné činnosti podíleli příslušníci pořádkové policie (53%), dopravní policie (18%), služby kriminální policie, pohraniční a cizinecké policie a 4 příslušníci úradu vyšetřování. Značný nárůst ve srovnání s předchozím rokem byl zjištěn u dopravní policie a pohraniční policie.

Jako příčiny této trestné činnosti jsou uvedeny zejména: snaha o neoprávněný majetkový prospěch, ať už formou úplatků či asistování při nelegální činnosti za peníze nebo realizace násilí při objasňování trestné činnosti s cílem dosažení lepšího hodnocení a tím i finančního ohodnocení. Jako subjektivní příčiny jsou uváděny: nedostatečná profesionální hrdost a absence etiky ve vzájemných vztazích, nedodržování právních předpisů, opilost, nízká úroveň právního vědomí a absence protikorupční atmosféry na policejních pracovištích.

Vyjmenované příčiny jsou často i příčinami, které z policistů učinily objekty stížností. Celkem bylo v roce 2000 kontrolní sekcí MV SR řešeno 4 238 stížností, z toho 3917 směřovalo na policisty. 522 stížností bylo shledáno jako opodstatněné. Nejčastější jejich příčinou byla nedbalost a nedisciplinovanost příslušníků policie. Řešeny byly obvykle výtkou.

Zvláštní pozornost byla věnována dopravním nehodám příslušníků způsobených pod vlivem alkoholu. Jednalo se o 92 dopravních nehod.

⁹ srov. <http://www.minv.sk/skis/skis2.htm>

Zpráva MV SR obsahuje i podrobný popis způsobů řešení protiprávního jednání příslušníků Policejního sboru SR a problémy při jejich řešení, přičemž je zdůrazněn preventivní charakter těchto informací. Je zde upozorňováno např. na to, že řídicí pracovníci policie jen neochotně postupují prvotní informace o podezření ze spáchání trestného činu podřízených, často až tehdy, kdy je již zahájeno inspekční, příp. jiné šetření. Nejsou výjimkou ani případy zakrývání nedostatků ze strany funkcionářů policie. Iniciativní vlastní šetření podezření z trestné činnosti příslušníků vedené jejich nadřízenými často vede k prozrazení a následnému zahlazování stop a důkazů ze strany podezřelých. Také nízká úroveň právního vědomí příslušníků Policejního sboru, kteří disponují informacemi o protispolečenském jednání svých kolegů a o těchto včas neinformují, resp. nejsou ochotni svědčit v jejich neprospěch, má negativní vliv na prevenci kriminality policistů. Také trestání provinilých je často neadekvátní jimi spáchanému skutku, zejména tam, kde dochází evidenčními úkony k legalizaci motorových vozidel milionových hodnot

Jako problematické se jeví i všeobecně formulované nařízení a závazné předpisy, např. související s přihlašování osobních motorových vozidel do evidence, důsledkem čehož je problém určit konkrétního viníka atd. atp.

K odstranění některých nešvarů by dle slovenského materiálu přispělo vyčlenění specializovaných vyšetřovatelů Policejního sboru na trestnou činnost policistů nejlépe na úrovni kraje. Také zavedení institutu provokatéra by eliminovalo některé problémy při vyšetřování trestné činnosti policistů.

Způsob analýzy současného stavu kriminality policistů a navrhovaná opatření k jejímu odstranění se od českých přístupů zjevně neliší. Přesto rozsah a úroveň zpracování některých analytických materiálů ke kriminalitě slovenských policistů a způsoby jejich zveřejnění působí lepším dojmem než obdobné postupy českých kolegů. Nelze posoudit nakolik vyvolaný dojem odpovídá skutečnosti (jsou signály, že tomu tak často není), avšak moderní forma a někdy i hloubka a šířka záběru některých analýz a šetření, opravdu působí velmi seriózně a profesionálně.

3. Výsledky šetření trestních spisů

V rámci analytické studie „Některé příčiny kriminality policistů a návrhy opatření k jejímu omezení“ bylo mj. našim záměrem provést také analýzu všech dostupných materiálů pojednávajících o trestné činnosti policistů PČR. Šlo nám především o získání konkrétních poznatků o uvedené trestné činnosti, jejich příčinách, podmínkách páchaní a následcích, o pachatelích, právní kvalifikaci skutku a postihu pachatelů, ale také o postupu všech orgánů činných v trestním řízení při realizaci trestního stíhání v těchto věcech.

Inspekce ministra vnitra, jejímž úkolem je odhalovat trestné činy páchané policisty a zjišťovat jejich pachatele, je prvním orgánem v realizaci případů a byla proto zvolena jako výchozí článek pro jejich výběr k dalšímu zkoumání. Bylo nám umožněno nahlédnout do evidence případů šetřených v hlavním městě Praze a ve Středočeském kraji a pro další postup byly vybrány ty, kde byl podán návrh na sdělení obvinění a kde byla reálná naděje, že trestní stíhání již mohlo být v době našeho šetření pravomocně ukončeno.

Jako optimální se jevílo opatřit si uvedené poznatky z trestních spisů, kde již došlo k pravomocnému odsouzení policistů PČR, zejména za trestné činy, které souvisely s výkonem jejich pravomocí. Předchozí fáze šetření nemohly podat ucelený obraz a také nemohly být zcela relevantní, pokud řízení nedospělo do jeho konečné fáze, tj. pravomocného odsuzujícího rozsudku. Bylo dále nutno respektovat jednu ze základních zásad trestního řízení uvedenou v ustanovení § 2 odst. 2 tr.ř., která vyjadřuje presumpci nevinu - „Dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen“.

Za sledované období byly zvoleny roky 1998 a 1999 (doba spáchání skutku a šetření Inspekce MV), kde se dalo reálně očekávat ukončení trestního řízení. Vzorek těchto trestních věcí byl omezen na hl.město Prahu a na území bývalého Středočeského kraje. Výběr byl proveden u vyřízených věcí z těchto teritorií z materiálu Inspekce MV označeného „protokol – osoby“, a to od konce roku 1997 do března 2000 z celkem 162 případů šetřených Inspekcí MV.

Z dostupného protokolu jsme vyřadili všechny případy, kde případ byl vyřízen odložením věci podle § 159 odst.1 tr.řádu - tj. nešlo ve věci o podezření z trestného činu - nebo případ byl ukončen záznamem nebo jinak, příp. byl postoupen k vyřízení jinam.

Celkem 25 věcí bylo ukončeno návrhem na sdělení obvinění (ze zkoumaných 162 případů). Veškeré tyto případy jsme (Marešová, Kotulan) prostudovali. U těch případů, kde **pokračovalo či bylo ukončeno trestní řízení**, kontaktovali jsme následně příslušná státní zastupitelství a soudy, kde se toho času věci vyřizovaly a požádali je o informaci v jakém stádiu se případ právě nachází a tam, kde již byl ukončen o zaslání trestních spisů. Nakonec se námi vybraných 25 případů „zúžilo“ na následujících 10 případů.

Sbírání informací tímto způsobem je velmi náročné, protože se jedná o mravenčí práci spočívající ve zjišťování na jednotlivých státních zastupitelstvích a soudech, zda tam je nebo byl námi zkoumaný případ řešen. Centrální registry osob – t.č. trestně stíhaných pachatelů - v těchto složkách orgánů činných v trestním řízení neexistují a vzájemné propojení jednotlivých fází trestního řízení se uskutečňuje pouze předáním příslušného případu, ale vždy pod vlastními, navzájem zcela rozdílně pojatými označeními.

Ze Středočeského kraje byly vybrány následující případy:

1. pprap. J.J.
nar. 1966 služebně zařazen jako správní orgán dopravního inspektorátu OŘ PČR, u PČR od roku 1989 - služební poměr ukončen 31.8.1997, § 158/1a tr.zák.
Spisový materiál byl postoupen Inspekcí MV OŘ PČR v Benešově v roce 1998.
2. pprap. R.T.
nar. 1964, služebně zařazen u dopravního inspektorátu OŘ PČR.
OÚV Kladno v roce 1999 bylo dotyčným podle § 160/1 tr.ř. sděleno obvinění pro trestný čin podle § 160/2,3b tr.zák.
3. nstržm. V.M.
nar. 1970, služebně zařazen jako inspektor OŘ PČR.
V roce 1999 IMV předala návrh na zahájení tr.stíhání Okresnímu úřadu vyšetřování v Mladé Boleslavi pro trestný čin podle § 249/1 tr.zák.
4. nstržm. R.T.
nar. 1976, zařazen jako inspektor OO PČR, u MV od roku 1997,
Obvinění bylo sděleno Okresním úřadem vyšetřování v Mladé Boleslavi v roce 1999 pro trestný čin podle § 158/1c tr.zák.
5. pprap. J.F.
nar. 1972, služebně zařazen jako inspektor OO PČR

pprap. L.J.
nar. 1973, služebně zařazen jako inspektor OOP PČR

Usnesením OSZ v Kolíně ze dne 5.3.1999 bylo podle § 149/1b tr.ř. zrušeno usnesení policejního orgánu OŘ PČR Kolín, kterým byla věc podle § 159/1 tr.ř. odložena. OSZ zaslalo spisový materiál IMV k pokračování pro podezření z trestné činnosti podle § 158/3 tr.zák.

6. por. Bc. M.N.
nar. 1970, zástupce vedoucího OOP,
šetřen pro podezření z trestného činu podle § 158/1a tr.zák.

pprap. J.F.
1972, inspektor OOP,
šetřen pro podezření z trestného činu podle § 250/1 tr.zák.

Z hl.města Prahy byly vybrány následující případy :

7. pprap. T.J.
nar.1967, inspektor místního oddělení PČR Prahy 9,
šetřen pro podezření z trestného činu podle § 158/1a tr.zák.
Návrh na zahájení trestního stíhání byl podán v roce 1998 PČ-Úřadu vyšetřování hl.města Prahy .
8. prap. M.D.
nar.1968 inspektor MO PČR Praha 5,
návrh na zahájení trestního stíhání byl podán v roce 1999 pro trestný čin podle § 158/1a tr.zák. Policii ČR- Úřadu vyšetřování hl.města Prahy, které dne 13.5.1999 jmenovanému sdělilo obvinění pro trestné činy podle §158/1a a § 160/1,3 tr.zák.
9. nstržm. R.B.
nar.1973, inspektor MOP Praha 10.
Návrh na zahájení trestního stíhání byl podán v roce 1999 PČR- Úřadu vyšetřování hl.města Prahy pro trestný čin podle § 249b tr.zák. - neoprávněné držení platební karty.
10. pprap. P.V.
nar.1976, inspektor PČR, Správy hl.města Prahy.
Návrh na zahájení trestního stíhání byl předán PČR- Obvodnímu úřadu vyšetřování Praha 7 v roce 1999 pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu podle § 158/1a tr.zák.

V další fázi šetření bylo zjišťováno, zda uvedené trestní věci byly skutečně realizovány návrhy podáním obžaloby a zda byly příslušnými okresními (obvodními) soudy pravomocně ukončeny odsuzujícími rozsudky. Na základě těchto zjištění pak byly vyžádány příslušné trestní spisy od okresních soudů v Benešově, Berouně, Kladně, Mladé Boleslavi, z Prahy-západ a Rakovníku. Na tyto naše žádosti uvedené soudy všechny reagovaly, k naší lítosti však převážně sdělením, že požadované spisy nám nelze z nejrůznějších důvodů zapůjčit (není ukončena porozsudková agenda, spis byl zapůjčen jinému soudu nebo státnímu zastupitelství).

Nakonec nám byly zapůjčeny k analýze pouze **dva trestní spisy**, a to od okresních soudů v Benešově a v Rakovníku.

I. Z trestního spisu **okresního soudu v Benešově** bylo zjištěno, že obžalovaný J.J. byl rozsudkem tamního soudu odsouzen za trestné činy zneužití pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst.1 písm.a) tr.zák. a zpronevěry podle § 248 odst. 1, 2 tr.zák. k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 18 měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu 3 roků. Podle § 59 odst. 2 tr.zák. mu byla stanovena povinnost, aby ve zkušební době podle svých sil uhradil škodu, která byla trestným činem způsobena.

Proti tomuto rozsudku nebylo podáno odvolání a ten nabyl právní moci dne 30.6.1999. Zkušební doba v době dotazu zatím probíhala a okresní soud dne 5.10.2000 učinil dotaz na odsouzeného, kde je zaměstnán a vyzval jej, aby doložil alespoň částečnou úhradu způsobené škody.

Podle výrokové části rozsudku skutek spočíval v tom, že obžalovaný v období od 30.5.1997 do 26.8.1998 nejméně ve třech případech jako pracovník MV, OŘ PČR-DI, kde byl pověřen správním řízením na úseku přestupků v dopravě, po sepsání protokolu o ústním jednání převzal osobně finanční hotovost od tří přestupců, tyto peníze nikde nevykázal, uložené sankce zaslal spolu se stanovenými náklady správního řízení Finančnímu úřadu k jejich vybrání, přičemž získané peníze v celkové částce 28.500,- Kč použil pro svoji osobní potřebu.

V průběhu přípravného řízení obviněný trestnou činnost zcela popřel a uvedl, že při správním řízení postupoval v souladu s příslušnými předpisy. Všichni tři vyslechnutí svědci uvedli, že pokutu uloženou ve správním řízení i správní poplatek zaplatili na místě, předáním peněz obviněnému. Obviněný jim pokutové bloky nevydal s tím, že je nemá u sebe. Později byli vyzváni Finančním úřadem k zaplacení uložených pokut. Z odborného vyjádření Kriminalistického ústavu v Praze bylo zjištěno, že podpisy přestupců byly napodobeny, avšak pachatel v těchto sporných podpisech nezanechal takové znaky vlastního rukopisu, na jejichž základě by mohl být identifikován. Ze záznamu o provedené kontrole bylo zjištěno, že sankce byly vybrány hotově a byly zapsány v hromadném výkazu nedoplatků.

U hlavního líčení obžalovaný svoji výpověď změnil, k trestné činnosti se zcela doznal a na svoji obhajobu nic podstatného neuvedl. Pouze poukázal na to, že si nedokáže své jednání vysvětlit a projevil lítost. Na motiv nebyl dotázán (zjistnost), ani na to k čemu peníze potřeboval a za co je utratil. Hlavní líčení bylo jednou odročeno, když státní zástupce trval na výslechu svědka. Ten byl při tomto odročeném jednání vyslechnut a bylo již jednáno v nepřítomnosti obžalovaného, který termín odročení vzal na vědomí.

Ve smyslu § 160 odst. 1 tr.ř. bylo trestní stíhání vyšetřovatelem zahájeno dne 9.2.1999 na podkladě spisového materiálu Inspekce MV pouze pro trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a) tr.zák. Vyšetřování bylo ukončeno dne 2.4.1999 návrhem na podání obžaloby. Státní zástupce návrh akceptoval a obžalobu podal opět pouze pro uvedený trestný čin podal dne 14.4.1999.

Pochybení vyšetřovatele i státního zástupce, které spočívalo v tom, že po právní stránce nebyl stíhaný skutek zcela vyčerpán, napravit okresní soud v rozsudku.

V daném případě je nesporné, že šetření Inspekce MV otevřelo cestu k rychlému a spravedlivému ukončení sledovaného případu. Vyšetřování bylo skončeno ve lhůtě do dvou měsíců a to i přesto, že muselo být nezbytně vyžádáno písmoznalecké odborné vyjádření. Státní zástupce ve věci obratem podal obžalobu a okresní soud věc pravomocně ukončil do dvou měsíců. Rychlost řízení byla velmi dobrá. Lze se ztotožnit i s uloženým trestem, který vzhledem k osobě obviněného měl výchovný charakter.

Odsouzený již při svém prvním výslechu dne 18.2.1999 uvedl, že u Policie ČR pracoval 7 let, v té době již nebyl ve služebním poměru k MV a pracoval jako soukromý podnikatel v oboru elektro.

II. V trestní věci vedené u **okresního soudu v Rakovníku** šlo o případ obecné kriminality nesouvisející s výkonem pravomoci veřejného činitele dvou pachatelů.

Trestním příkazem uvedeného soudu byli obžalovaní R.M. a J.K. uznáni vinnými trestným činem krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a tr.zák., kterého se dopustili tím, že dne 30.9.1999 v odpoledních hodinách společně vnikli do ne zcela zajištěného objektu mlýna, kde ke škodě zemědělského zásobovacího a nákupního podniku odcizili zářivková tělesa a další elektromateriál, vše v hodnotě 7.200,- Kč. Za to byli oba odsouzeni k peněžitému trestu ve výši 12.000,- Kč a pro případ, že by peněžitý trest nebyl vykonán byl stanoven náhradní trest odnětí svobody v trvání 2 měsíců. Podle § 228 odst. 1 tr.ř. byl poškozený se svým nárokem na náhradu škody odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních (správně mělo být uvedeno ustanovení § 229 odst. 1 tr.ř.)

Ohledně obžalovaného J.K. nabyl trestní příkaz právní moci dne 15.12.1999. Obžalovaný R.M. podal proti trestnímu příkazu prostřednictvím svého obhájce odpor a bylo ohledně tohoto obžalovaného dále postupováno podle § 314g odst. 2 tr.ř. (podaným odporem se trestní příkaz zrušil a samosoudce nařídil ve věci hlavní líčení).

Hlavní líčení bylo dvakrát odročováno, zejména za účelem výslechu znalce z oboru ekonomiky, odvětví ceny a odhady movitých věcí. Bylo nezbytné prověřit námitky obviněného týkající se funkčnosti a tím i stanovení přesné hodnoty odcizených věcí. Po provedeném hlavním líčení byl obžalovaný R.M. opětovně uznán vinným trestným činem krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a) tr.zák. a odsouzen k peněžitému trestu ve výši 10.000,- Kč a k náhradnímu trestu odnětí svobody v trvání 2 měsíců. Oproti trestnímu příkazu nebylo zde rozhodnuto o uplatněném nároku na náhradu škody odkázáním na řízení občanskoprávní (jako v trestním příkazu) ani jeho přiznáním, přestože škoda byla znalcem specifikována.

Proti tomuto rozsudku obžalovaný R.M. odvolání nepodal a ten nabyl právní moci dne 22.3.2000.

Skutkově nešlo o věc náročnou, oba obvinění spáchání skutku doznali. Uvedli, že šlo o objekt, který měl být podle jejich znalostí prodán další osobě, která tu část hodlala zlikvidovat a ani jim nepřišlo, že jde o trestnou činnost. Motiv byl evidentně zjištěný a spáchání trestné činnosti usnadnilo nedostatečné zajištění a ochrana objektu.

Trestní stíhání bylo zahájeno sdělením obvinění do jednoho týdne od spáchání deliktu a vyšetřování bylo ukončeno návrhem na podání obžaloby ve lhůtě do jednoho měsíce. Do týdne podal státní zástupce na oba obviněné obžalobu. Ohledně obžalovaného J.K. bylo řízení u okresního soudu ukončeno trestním příkazem do 5 dnů od podání obžaloby. U obžalovaného R.M. trvalo řízení u okresního soudu 3 měsíce vzhledem k tomu, že byl podán odpor proti trestnímu příkazu a proto, že hlavní líčení muselo být důvodně odročováno (stanovení hodnoty věci jako kvalifikační moment). Rychlost řízení v počátečních fázích byla velmi dobrá a ani později nebyly zjištěny nedůvodné průtahy.

Podle rozsudku okresního soudu odsouzený R.M. měl být ještě ve služebním poměru u Policie ČR. Odsouzený však již při svém výslechu před vyšetřovatelem uvedl, že je zaměstnán jako svářeč u zahraniční firmy.

Souhrn:

Bohužel tato část analýzy pro nedostatečný počet případů nemůže být ukončena obecným závěrem. Přesto však v průběhu zpracování všech nám poskytnutých materiálů jsme došli k názoru, že trestná činnost policistů by měla být šetřena podstatně rychleji než dosud a to všemi příslušnými orgány, a to nejen proto, že příp. vyčlenění policisty ze služby, vyplácení podezřelému části mzdy atd. po dlouhou dobu působí samotné policii značné škody finanční, ale především s ohledem na morální škody, které neadekvátní průtahy působí u spolupracovníků podezřelého a které často vyúsťují v demoralizaci celého pracoviště.

Celkový dojem z námi prostudovaných materiálů (tj. nejen těch dvou ukončených) není nijak povzbudivý. Přesto, že ve většině námi studovaných případů nebyl nakonec vyšetřovaný policista trestně stíhán, z mnoha spisů, tam kde je popisována situace na pracovišti vyšetřovaného policisty, výsledky jeho odborné práce, příp. zjištěné jeho charakterové vlastnosti, postup zacházení s ním, ale i postupy personalistů při jeho přijímání, příp. v průběhu jeho služebního postupu, nelze si nevšimnout, že téměř nikdy se nejednalo o protiprávní jednání jen vyšetřovaného jedince v jinak dobře fungujícím systému, ale naopak významně často právě selhání profesních vztahů na pracovišti (určité neprofesionální klima), ale též selhání vedoucích pracovníků jednotlivých pracovišť (pochybení profesní, charakterové či morální) vyúsťilo v selhání těch, z pohledu profesionality nebo charakterových vlastností, nejslabších jedinců.

V mnoha případech zahrnutých do naší analýzy bylo zjevné, že to že policista nebyl obviněn je způsobeno především nedostatkem důkazů. Téměř ve všech případech i tam, kde vina policisty byla prokázána, se však nikdo z vyšetřovaných či obviněných

sám nepřiznal, někteří odmítali vypovídat bez přítomnosti obhájce. Nebylo výjimkou, že z výpovědí vyšetřovaných policistů vystupovalo jejich přesvědčení, že se opravdu někteří z nich považují za osoby jiné než ostatní, že očekávají od vyšetřovatelů jiný přístup než bývá uplatňován v takových situacích k ostatním pachatelům. Z odpovědí občas čišel i neskrývaný nedostatek osobní morálky vyšetřovaných policistů. Také skutečnost, že někteří z nich si osobovali právo posuzovat činy svých kolegů, ale i hodnotit jiné v případě zúčastněné osoby z pozice neomylných soudců, avšak na sebe vztáhli všechny možné i nemožné výjimky, proč se do případu zapletli, vykreslovalo negativní obraz o mnoha dalších policistech, kteří protentokrát nebyli usvědčeni a proto stíhání proti nim muselo být ukončeno a kteří tak dále budou Policii ČR reprezentovat ve svém pracovním a služebním prostředí.

Značné výhrady po prostudování všech nám dostupných případů bychom měli i k přijímání nových policistů: občas se jednalo o lidi, v jejichž předchozím životě se vyskytovala různá pochybení, neslučitelná s policejní etikou, a přesto byli přijati do služebního poměru. Také zdravotnická charakteristika jednoho z vyšetřovaných policistů při žádosti o přeřazení na jiné místo byla pozoruhodná: „1. Neschopen výkonu nočních služeb, 2. Schopen jen výkonu služby bez zvýšené psychické zátěže a přetěžování úkoly, které vyžadují činnost nad dobu stanovenou dobou výkonu služby. Na dobu : trvale!“ Jinak schopen!

4. Výsledky šetření názorů expertů a širší veřejnosti o trestné činnosti policistů

Další částí naší analýzy bylo provedení šetření, jehož prostřednictvím jsme chtěli získat představu o názorech odborníků, ale i širší veřejnosti, na trestnou činnost policistů.

Šetření bylo provedeno speciálně pro tento účel zkonstruovaným dotazníkem, a to ve dvou verzích : pro experty a pro veřejnost. Otázky v dotazníku, které směřovaly na zjištění názorů na příčiny a podmínky existence trestné činnosti policistů, byly formulovány s přispěním vybraných pracovníků Inspekce MV a s využitím jejich zkušeností.

Dotazník byl nakonec prezentován třem skupinám respondentů: 1) souboru expertů vytvořených především ze zkušených soudců, policistů a státních zástupců,

2) kontrolní skupině, složené z občanů ČR kontaktovaných náhodně studenty UK a 3) čtenářům českého internetového časopisu „Neviditelný pes“.

Získané odpovědi, jejich vyhodnocení a porovnání souborů, byly zpracovány statisticky.

Popis skupin podle vybraných znaků:

I. Skupina expertů: celkem 51 respondentů, průměrný věk 41,7 let (medián 45 let)
– tj. skupina relativně nejstarších respondentů.

Tab. 6

Složení	Počet osob	Procentní zastoupení ve skupině
Policisté (příslušníci Policie ČR)	19	37 %
Soudci	18	35 %
Státní zástupci	5	10 %
Ostatní (vyšetřovatelé ÚV, advokáti)	9	18 %

Rozdělení respondentů z řad expertů podle **bydliště**:

- 20 respondentů mělo trvalé bydliště v Praze
- 19 ve velkém městě (nad 60 tis. obyvatel)
převážně v Hradci Králové
- 4 ve středně velkém městě (15-60 tis. obyvatel)
- 2 v malém městě (do 15 tis. obyvatel) a
- 6 na vesnici.

Rozdělení podle dosaženého **vzdělání**:

2 vyučen s maturitou
20 středoškolské
29 vysokoškolské.

II. Kontrolní skupina: celkem 50 respondentů, průměrný věk 38,1 let (medián 40 let) .

Z toho:

Tab.7

Složení	Počet osob	Procentní zastoupení ve skupině
Zaměstnanci stát.sektoru	15	30 %
Zam.soukromého sekt.	14	28 %
Studenti	7	14 %
Podnikatelé	3	6 %
Jiné (např.důchodci)	9	18 %
Nezaměstnaní	2	4 %

Rozdělení respondentů kontrolní skupiny podle **bydliště**:

6 respondentů mělo trvalé bydliště v Praze
16 ve velkém městě (nad 60 tis. obyvatel)
14 ve středně velkém městě (15-60 tis. obyvatel)
5 v malém městě (do 15 tis. obyvatel) a
9 na vesnici.

Rozdělení podle dosaženého **vzdělání**:

10 vyučen
3 vyučen s maturitou
17 středoškolské
18 vysokoškolské.
2 neuvedeno.

III. Skupina čtenářů internetového časopisu „Neviditelný pes“: celkem 54 respondentů, průměrný věk 34,4 let (medián 36 let). Dle průměrného věku - skupina relativně nejmladších respondentů.

(Odpovědi na otázky položené v dotazníku čtenářům internetového časopisu Neviditelný pes stále docházejí – celkem byl dotazník „otevřen“ více než tisícem čtenářů. K 31.5.2001 na něj odpovědělo již více než 100 osob. Nové odpovědi budou zpracovány dodatečně.)

Z toho:

Tab.8

Složení	Počet osob	Procentní zastoupení ve skupině
Zaměstnanci stát.sektoru	26	48 %
Zaměstnanci soukr.sekt.	9	17 %
Podnikatelé	12	22 %
Studenti	5	9 %
Nezaměstnaní	1	2 %
Jiné	1	2 %

Rozdělení internetových respondentů podle **bydliště**:

- 26 respondentů mělo trvalé bydliště v Praze
- 14 ve velkém městě (nad 60 tis. obyvatel)
- 7 ve středně velkém městě (15-60 tis.obyvatel)
- 1 v malém městě (do 15 tis. obyvatel) a
- 6 na vesnici.

Rozdělení podle dosaženého **vzdělání**:

- 22 středoškolské
- 32 vysokoškolské.

K prezentaci dotazníku internetovým čtenářům jen několik slov: Internetový výzkum je dnes progresivně se rozvíjející částí sociologického výzkumu. Poprvé byl autorkou této studie užít v roce 1997 při výzkumu extremismu a jeho užití bylo velmi přínosné. V ČR nyní začíná boom výzkumů internetu. Tato tendence se zatím týká především oblasti komerčních, marketingových šetření a méně akademické sféry. Avšak v loňském roce provedla agentura Network Media Service s.r.o. výzkum nazvaný Struktura a využití českého internetu v roce 2000. Stručné informace z provedeného výzkumu, z kterých čerpáme některé údaje i my, byly publikovány v Informačním bulletinu Sociologického datového archivu v říjnu roku 2001.¹⁰ Tyto informace jsou cenné pro naši studii především proto, že nám přibližují základní informace o internetových čtenářích obecně a že se o ně můžeme opírat při hodnocení vlastních zjištění o našich internetových respondetech.

Např. z provedeného výzkumu vyplývá, že internet užívají nejčastěji muži (cca 78 % ze všech respondentů), především z Prahy a větších měst, ve věku od 21 do 25 let, přičemž mezi mladšími věkovými kategoriemi – do 25 let - je zastoupení žen vyšší než u kategorií starších.

¹⁰ Soukup, Petr: Kdo používá internet v České republice?, Informační bulletin Sociologického datového archivu, INFO 2, ročník III, říjen 2001, s.1-2

Výsledky dotazníkového šetření :

Vyhodnocení získaných údajů a srovnání dat všech tří skupin respondentů bylo provedeno jednak s pomocí Excelu - nástroji pro statistickou analýzu dat, jednak s využitím SPSS - speciálním statistickým programem pro sociální vědy.

Srovnání odpovědí respondentů z jednotlivých skupin (s cílem zjistit, zda se jednotlivé skupiny zjištěnými znaky navzájem spíše shodují či radikálně odlišují, tj. statisticky významně odlišují) bylo provedeno metodou Excelu – ANOVA (obdoba t-testu), která představuje jednoduchou analýzu rozptylu. Odlišnost odpovědí a dalších znaků (věk, bydliště, vzdělání atd.) v jednotlivých skupinách byla hodnocena jako statisticky nevýznamná, tj. **skupiny netvořily (s výjimkou odbornosti skupiny expertů) radikálně odlišné soubory respondentů**, ale spíše více náhodných výběrů z rozdělení se stejnou střední hodnotou.

Druhá statistická metoda (SPSS) byla použita k vyhodnocení odpovědí na jednotlivé otázky respondenty různých skupin a srovnání skupin navzájem v hodnotách získaných z odpovědí respondentů každé skupiny na jednotlivé otázky dotazníku.

Celkem **dotazník obsahoval 23 otázek směřujících k zjišťovaným názorům a 5 otázek k základnímu třídění dotazníků**. Většina odpovědí na otázky měla charakter výběru z předložených variant s možností zvolení více odpovědí na jednu otázku.

1. otázka směřovala k osobním zkušenostem dotazovaných z posledního měsíce před datem vyplnění dotazníku (tj. převážně na podzim a v zimě 2000-2001) **o výskytu policistů v ulicích** s rozlišením na setkání na ulici při pochůzce, v dopravě (dopravních policistů), při jiné činnosti :

Je potěšitelným zjištěním, že značná většina ze všech respondentů na tuto otázku odpověděla kladně a potvrdili tak i naše vlastní zkušenosti z poslední doby, že v ulicích je přece jen vidět více policistů než dříve. Při zpřesnění informace o setkání na ulici se častěji jednalo o strážníky městské (či obecní) policie než příslušníky Policie ČR.

Několik respondentů dokonce upozornilo na snahu pomoci občanům v nesnázích projevenou iniciativně mladými policisty. Nechyběly však také doplněné odpovědi, kdy policisté hlídkovali při hudebních akcích, zasahovali v obchodě, či hlídali v autě. Nejméně se s policisty potkávali respondenti ze druhé – kontrolní – skupiny. Téměř polovina z nich policistu během posledního měsíce před výzkumem vůbec nepotkala. Jedná se o skupinu s největším podílem osob žijících ve velkém nebo středně velkém městě.

2. Další otázka zjišťovala **osobní zkušenosti respondentů z jednání s policisty** při ohlašování trestného činu (přestupku), dopravní nehody, jejichž byl respondent nebo někdo z blízkého respondentova okolí obětí. Cílem této otázky bylo zjistit, zda

odpovědi na další otázky v dotazníku jsou motivovány i vlastními nebo spíše přejatými zkušenostmi s policisty.

Překvapil nás vysoký počet kladných odpovědí potvrzující, že převážná část našich spoluobčanů se osobně setkala s negativními jevy (protiprávním jednáním, dopravními nehodami). Jen u skupiny internetových čtenářů bylo možno počet kladných odpovědí zdůvodnit i zvýšenou motivací vyplnit dotazník (85 % z nich uvádí, že mají osobní zkušenosti z ohlašování trestného činu nebo dopravní nehody Policii ČR). Zkušenosti jednoho internetového respondenta byly tak časté, že byly přiloženy k naší zprávě jako příloha č. 3.

3. Na otázku č. 2 navazovala další zjišťující, **zda policista, kterému byl výše zjišťovaný skutek oznámen se choval, podle mínění respondenta: profesionálně (věcně, vstřícně), či neprofesionálně (lhostejně, dával najevo, že jej obtěžují), snažil se poškozenému rozmluvit ohlášení skutku.**

Je pro policii potěšitelné, že **většina ve všech souborech hodnotila výkon policisty jako profesionální.** Nejvíce nespokojených s výkonem policisty bylo ve skupině internetových čtenářů. Z této skupiny 7 respondentů mělo i negativní zkušenost v tom, že se policisté snažili jim rozmluvit ohlášení skutku.

K tomu jen jako zajímavost uvádím vlastní zkušenost (Marešová) z jednoho nejmenovaného oddělení Policie ČR v Praze, kde jsem náhodou byla přítomna, když přišla 20.10.2000 v 10,10 ohlásit krádež kabelky jedna poškozená žena. (Udělal jsem si o tom podrobný záznam.) Při vstupu do budovy nebyla přítomna služba, a tak poškozená zoufale běhala po budově a snažila se někoho oslovit, aby se jí ujal, příp. řekl, co má dělat. Až po více než 20 minutách, kdy jsem se do tohoto procesu vložila, byl ochoten policista dopravák (referent na přestupcích dopravní služby - jediný v tu dobu na patře dostupný policista) vyhledat dalšího policistu, který by poškozenou alespoň vyslechl. Na oddělení ji poslala služba z linky 158, kde původně krádež ohlásila. Nepřijít při krádeži o doklady, tak ta dotyčná by své napadení za těchto podmínek neohlásila a odešla domů. Vrátný se dostavil po cca 40 minutách. Finanční ztráta způsobená krádeží byla, jak hodnotila sama poškozená, méně důležitá – jen asi 600 Kč a za tu anabázi by jí, podle jejích slov, nestála.

4. Z odpovědí na tuto otázku jsme zjistili, že zhruba polovina respondentů souborů mimo experty má mezi policisty osobní známé: ať už příbuzné nebo sousedy nebo spolužáky, tj. **zná nějakého policistu blíže z osobního styku.** U expertů pak nepřekvapí, že takovou známost mají všichni. Cílem otázky bylo zjistit, zda respondenti z kontrolních souborů mají informace o policistech i osobního charakteru, tj. znalosti o konkrétních policistech.
5. Otázky směřující na hodnocení **vybavenosti policistů pro jejich specifický druh zaměstnání,** ukázala již větší rozdíly mezi názory jednotlivých skupin respondentů.

Mezi experty sice převládal názor, že většina policistů je dostatečně vybavena pro službu svojí odbornou přípravou, ale současně upozorňovali na jejich nedostatečnou fyzickou zdatnost, nedostatečnou vybavenost uměním vhodně jednat s lidmi a také jejich charakterové (osobnostní) kvality byly často hodnoceny jako nevhodné pro povolání policisty.

Převažující část ostatních respondentů (tj. ze skupiny internetových čtenářů a kontrolní skupiny) hodnotila většinu policistů jako nedostatečně pro policejní službu vybavenou. Jen 20 – 30% obou skupin souhlasilo s názorem, že většina policistů je dostatečně odborně připravena pro službu u policie a že policisté jsou dostatečně fyzicky zdatní. Pokud jde o nedostatečnou vybavenost vhodnými způsoby jednání s lidmi a charakterové kvality policistů – zde jsou opět všechny skupiny téměř stejného názoru, že tyto negativní vlastnosti jsou u policistů spíše výjimkou než pravidlem.

6. Obdobné rozdíly byly zjištěny i u názorů, **zda lidé obecně policistům důvěřují či nedůvěřují.**

U expertů opět převládal názor, že lidé policistům důvěřují nebo spíše důvěřují, u kontrolní skupiny dotazovaných respondentů převládal názor, že spíše nedůvěřují a skupinu internetových čtenářů rozdělila důvěra v policisty na dvě zhruba stejné části – spíše důvěřují – spíše nedůvěřují. Celkově lze říci, že reakce na důvěru k policistům nebyly nijak záporně vyhraněné.

„Do dnešní doby se postoj lidí k policii jen velmi málo změnil. Situaci lze zlepšit snad jen důsledným výběrem řídicích kádrů, tak, aby se vše zlepšovalo odshora. Jinak si myslím, že problémy s korupcí policie jsou všude. Viz západní kriminální filmy.“ To je přesná citace poznámky jednoho podepsaného čtenáře internetového časopisu k této otázce. Poznámek ve stejném duchu bylo více.

Autorka studie jednoznačně souhlasí s tvrzením, že situaci u policie lze zlepšit důsledným výběrem řídicích kádrů – tj. zlepšovat policii lze jen odshora a naopak.

7. Téměř totožné odpovědi na další otázku u zdrcující většiny respondentů všech skupin potvrzují obecně rozšířený názor, že **lidé mají z policisty v uniformě větší respekt** než z neuniformovaného policisty.

A citace jednoho názoru pro odlehčení: *„Připouštím, že na některé zákroky není uniforma vhodná. Obecně však volám: ano, uniformovaní, urostlí policisté, dobře ozbrojení, tvářící se sebevědomě a odhodlaně a vyvolávající důvěru ve své schopnosti, morálku a výcvik a vyvolávající dojem (nejen v křehkých blondýnkách), že jsou připraveni kdykoliv zasáhnout proti každé nepravosti. Když jsem před několika lety pracoval v bance, doporučovalo vedení zaměstnancům chodit oblékáni tak, jak chodí bankovní úředníci v TV reklamách. Ať i naši policisté vypadají také jako ti kladní hrdinové z US detektivek.“*

8. Odlišné odpovědi podle skupin byly zjištěny u otázky, **zda pocítují kriminalitou či nehodou poškození lidé z jednání s policisty ve službě obavy?**

Téměř 20 % dotazovaných všech skupin odpovědělo, že nevědí. Zhruba to odpovídá zastoupení osob mezi respondenty, kteří uvedli, že nemají z jednání s policisty žádné osobní zkušenosti. Ostatní, mimo skupinu expertů se domnívali, že poškození kriminalitou spíše obavy z jednání s policisty pocítují. Ve skupině expertů pak převládal názor, že poškození nepocítují obavy z jednání s policisty.

9. Otázka 9 zjišťovala, **zda dotazovaná osoba osobně důvěřuje policii jako celku.**

Je pro policii povzbuzující zjištění, že největší počet respondentů ze všech skupin odpověděl, že ano. Méně povzbuzující je to, že téměř stejný počet i podíl dotazovaných všech skupin (tj. včetně expertů) zvolil možnost, že důvěřují jen některým policistům, nikoliv však policii jako celku. Bylo to zhruba 20-30% v každé skupině. **Osobní nedůvěru v policii měli především čtenáři internetového časopisu, ale i několik osob z řad expertů.** Vzhledem k tomu, že mezi experty to byly vesměs osoby pracující v orgánech činných v trestním řízení, lze z toho vyvodit, že tento jejich vztah byl ovlivněn vlastními negativními zkušenostmi s fungováním policie.

10. Potěšující pro tiskové mluvčí policie, ale i ostatní policisty mediálně angažované je převažující názor dotazovaných, že **policisté vystupující v médiích jsou jim osobně spíše sympatičtí**, či sympatičtí. Odmítavých názorů bylo 5 – 10 % v každé skupině.

11. Že **trestná činnost policistů v posledních letech stoupá** si myslí polovina respondentů z řad expertů, 60 % respondentů z kontrolní skupiny a cca 40 % respondentů z řad čtenářů internetového časopisu. Ze skupiny expertů pak 25 % respondentů, ze skupiny internetových čtenářů dokonce 37 % a 22 % z kontrolní skupiny je názoru, že trestná činnost policistů zůstává v posledních letech na stejné úrovni. Jen několik dotazovaných převážně z řad expertů se domnívá, že klesá.

12. Ti respondenti, kteří odpověděli, že trestná činnost policistů stoupá, tak si myslí, že **k tomu dochází především proto, že je nyní větší zájem trestnou činností policistů odhalovat** (nejvíce si to myslí respondenti z internetu). Ze skupiny expertů si nejvíce respondentů myslí, že skutečně stále více policistů páchá trestnou činnost. Respondenti z kontrolní skupiny jsou rovnoměrně rozděleni na dvě části: 1) že stále více policistů páchá trestnou činnost, 2) že je nyní větší zájem tuto trestnou činnost odhalovat.

Podle několika v příloze dotazníků prezentovaných názorů, jsou si jen někteří policisté vědomi rizika trestů za vlastní protiprávní jednání a jako maximální trest se jim jeví odchod ze služby.

13. Značný rozdíl mezi experty a ostatními skupinami je v názoru na to, **kterí policisté se častěji než ostatní dopouštějí trestné činnosti** (z hlediska věku a délky služby). Ve skupině kontrolní i internetové výrazně převládá názor, že se trestné činnosti dopouštějí policisté bez ohledu na dobu nástupu a délku služby. Mezi experty převládají (co do počtu respondentů téměř vyrovnané podskupiny, které jako

rizikové skupiny vidí: 1) mladé policisty, kteří slouží méně než 5 let u policie (tj. kterým se nedostává osobních zkušeností), 2) policisty (bez ohledu na věk), kteří nastoupili do služby u policie po roce 1990, 3) policisty bez ohledu na dobu nástupu a délku služby. Obecně lze konstatovat, že jako nejodolnější proti kriminalitě jsou hodnoceni služebně starší policisté – sloužící cca 10 a více let.

Často se vyskytoval zpřesňující názor, že kriminalita policistů stoupá jako logický důsledek masového přijímání nových pracovníků k Policii ČR, který probíhá na úkor ověřování kvality těchto pracovníků.

14. Pokud jde o **služební zařazení policistů**, kteří se dle názoru dotazovaných častěji než ostatní dopouštějí trestné činnosti, tak pořadí v jednotlivých skupinách respondentů se též liší. Experti označují jako nejvíce problémové policisty příslušníky dopravní policie, kontrolní skupina celníky a následně dopravní policisty a čtenáři internetu - dopravní policisty a celníky.

Celkově se nejhoršího hodnocení dostalo dopravním policistům - výraznou většinou všech dotazovaných byli hodnoceni jako nejnáchylnější k trestné činnosti. Na druhé místo, se značným odstupem, byli zařazeni příslušníci pořádkové policie a v těsném závěsu příslušníci kriminální policie a vyšetřovatelé Úřadu vyšetřování.

Nejzajímavější výsledek jsme zjistili u celní policie, u které se pachatelé trestných činů, podle mínění internetových čtenářů a kontrolní skupiny, vyskytují mimo dopravní policie nejčastěji, avšak názor expertů je úplně opačný – podle nich se celní policie podílí na kriminalitě policistů jen velmi málo (cca 4 %).

„Pokud jde o cizineckou policii, vím z doslechu, píše jeden podepsaný respondent, avšak od několika důvěryhodných lidí, o řadě případů vynucování úplatku. Uplácí se přímo, uplácí se prostřednictvím právníků, kteří „obstarávají“ náležitosti.“

Autorka studie má potvrzeno od několika celníků, že tyto názory mají reálné jádro, že patří k stereotypům celního odbavování a že bývají minimálně prozrazovány a tudíž řešeny.

15. Pokud jde o **druhy trestných činů, kterých se policisté** dle mínění respondentů **nejčastěji dopouštějí** (mohlo být uvedeno více možností), tak **u všech skupin shodně převládá přijímání úplatků, následují dopravní přestupky a nadřívání**. Dále se odpovědi liší. Experti uvádějí ještě krádeže, vyhrožování a neoprávněné podnikání, kontrolní skupina spolupráci se zločineckými organizacemi, podvody, pašování, vydírání a vyhrožování, neoprávněné podnikání. Internetoví čtenáři uvádějí spolupráci se zločineckými organizacemi, vyhrožování, podvody, křivé obvinění a vydírání, neoprávněné podnikání a úmyslné ublížení na zdraví.

Značná část laické veřejnosti (více než třetina z respondentů) podezírá policisty ze spolupráce se zločineckými organizacemi, z expertů jen 2%

16. Pokud jde o **možné příčiny trestné činnosti policistů**, tak také u této otázky respondenti mohli vybírat z více nabídnutých možností. Výsledky jsou následující:

Jen skupina expertů uvedla nejčastěji platové poměry a nedostatečné zajištění rodin policistů při případné ztrátě živitele. Následoval nedostatek morálky u jednotlivých policistů, špatná personální politika u policie a nekvalitní kádr nadřízených. Ojedinele se vyskytly názory, že možnou příčinou je nejistota profesního růstu, jejíž následkem, je snaha pojistit se finančně již teď, neznalost zákonů a negativní vliv policejního kolektivu.

U kontrolní skupiny převládal názor, že trestná činnost policistů je především důsledkem nedostatečné kontroly v policii, špatným výběrem adeptů do řad policie, pocit nadřazenosti a pocit moci u policistů a nedostatek osobní morálky, dále platí že „příležitost dělá zloděje“, špatné platové poměry policistů, špatná personální politika u policie, nízká odolnost policistů vůči negativním jevům, nekvalitní kádr nadřízených u policie. Ojedinele se vyskytly názory, že příčinami mohou být i vlastní závislosti (alkoholová a jiné toxikomanie, chorobné hráčství), neznalost zákonů, negativní vliv policejního kolektivu, nedostatečné zajištění rodin policistů při případné ztrátě policisty-živitele, nejistota profesního růstu.

U internetových čtenářů, stejně jako u kontrolní skupiny pak převládal názor, že nedostatečná kontrola u policie je zásadní příčinou trestné činnosti policistů, následoval nedostatek osobní morálky u policistů, pocit nadřazenosti a pocit moci spolu s příčinou, že „příležitost dělá zloděje“ a s tím související nízká odolnost policisty vůči negativním jevům . Jako další možnou příčinu trestné činnosti policistů viděli internetoví čtenáři v nekvalitním kádru nadřízených u policie, špatné personální politice včetně špatného výběru adeptů do řad policie. Zřídka negativní vliv policejního kolektivu či nejistotu profesního růstu policistů.

17. Tato otázka zjišťovala, zda, dle mínění respondentů, **rozlišují občané policii městskou a státní.** První negativní reakce na zřízení městské policie se totiž často týkaly právě problémů s rozlišováním obou složek a jejich kompetencí „obyčejnými občany“. Jen výjimečně se vyskytly názory, že tyto služby nejsou občané schopni navzájem rozlišit. Zhruba třetina expertů, pětina z kontrolní skupiny a 40 % respondentů z internetu se však domnívá, že občané tyto služby nerozlišují, protože je chápou jako stejný druh služeb. Většina respondentů ve všech skupinách byla názoru, že občané rozlišují policii městskou a státní především podle vzhledu, značná část občanů je rozlišuje i podle pravomocí.

Zřídka se vyskytly názory typu:

„Pokud jde o městskou policii, její existence vzhledem k omezeným pravomocím je sporná, osobně bych ji zrušil a uvolněné policisty začlenil do policie republikové. Uniformy obou policií se mi pletou, takže i zde je důvod ke změně.“

Naopak časté byly názory, že městská policie nemá autoritu, že je chápána jako méně kvalitní a s horší kvalitou zaměstnanců než policie státní.

18. Názory na to, zda by pachatelé z řad policistů měli být souzeni stejně jako jiní pachatelé odlišilo experty od obou dalších skupin. Celých 60 % expertů je názoru, že by měli být souzeni stejně jako jiní pachatelé a jen 30 % z nich si myslí, že by měli být souzeni ve zpřísněném režimu. Naopak 70 % z kontrolní skupiny a téměř 90 % internetových čtenářů si myslí, že pachatelé z řad policistů by měli být souzeni ve srovnání s ostatními pachateli přísněji, protože dobrovolně převzali důvěru, kterou potom hrubě porušili. To však platí jen u protizákonného jednání souvisejícího s jejich služební činností. U ostatní trestné činnosti by měly být trestáni stejně jako ostatní občané.

I z dalších odpovědí je zjevné, že respondenti ze skupiny internetových čtenářů jsou osoby, které obvykle mají s policisty spíše negativní osobní zkušenosti či obecně k nim mají více kritický přístup než respondenti z řad expertů (z nichž značná část byli policisté) a respondenti kontrolní skupiny.

19. Zajímavé odpovědi byly získány z odpovědí na otázku, **zda by měla být nad Policií ČR zvláštní kontrolní složka**, pokud ano, tak zda v rámci resortu MV či mimo resort MV.

Tab. 9

	Experti	Kontrolní skup.	Internet. čtenáři
Ano v rámci resortu MV	20	14	11
Ano, mimo resort MV	16	22	35
Ne	10	5	3
Nevím	5	9	8

Z počtu odpovědí v tabulce je zjevné, že skupina expertů se opět liší od ostatních skupin a to jednak tím, že převládá názor aby zvláštní kontrolní složka nad Policií ČR existovala, a to převážně v resortu MV, jednak pětina expertů odmítá existenci zvláštní kontrolní složky vůbec. Respondenti obou dalších skupin se shodují v tom, že zvláštní kontrolní složka by sice měla existovat, ale spíše mimo resort MV. Někteří z podepsaných respondentů internetu zvláště zdůrazňovali nezbytnost existence zvláštní kontrolní složky mimo resort MV, např. typu NKÚ.

20. Také **názory na možnosti redukce trestné činnosti policistů** jsou pro lepší přehlednost uvedeny v tabulce:

Tab.10 (bylo možno volit více možností)

	Experti	Kontrolní skupina	Internet. čtenáři
Přísnější výběr budoucích policistů	36	35	36
Lepší příprava na službu	18	22	18
S ohledem na situaci ve společnosti	3	3	5
Zlepšení platu	2	8	36
Zkvalitnění kontroly všech článků policie	1	21	34
Zvýšení osob. odpovědnosti vedoucích	10	19	28
Opatřeními proti zneužití prostředků	4	9	27
Větší obrana občanů proti kriminalitě	2	12	7

Z tabulky lze zjistit, že v odpovědích se opět skupina expertů liší, byť nepříliš výrazně od ostatních.

Za hlavní prostředky redukce trestné činnosti policistů označili expert zásahy přímo v systému policie: přísnější výběr budoucích policistů, zlepšení přípravy policistů na službu a zvýšení osobní odpovědnosti vedoucích pracovníků policie. Zlepšení kontroly policie se jim však jako důležitý prostředek k redukci kriminality policistů nejeví.

Pokud jde o zkvalitnění přípravy policistů na službu, tak byla některými experty kritizována nedostatečná příprava mladých policistů pro terénní práci jak v rámci přípravy na Policejní akademii, tak i v případných vzdělávacích kursech. Mnozí z expertů z řad policie doporučovali provádění praktické výuky policistů v modelových situacích.

Respondenti kontrolní skupiny označili jako hlavní prostředky: přísnější výběr budoucích policistů, lepší přípravu na službu a na rozdíl od expertů i zkvalitnění kontroly všech článků policie a intenzivnější obranu občanů před kriminalitou policistů (ohlašování korupce apod.), dále již obdobně jako ostatní - zvýšení osobní odpovědnosti vedoucích pracovníků policie.

Respondenti z internetu se od ostatních lišili především tím, že zdůraznili nezbytnost lepšího platového ohodnocení policistů pro redukci jejich trestné činnosti a změnu prostředků, které lze zneužívat při výkonu pravomoci policisty (např. prokazování totožnosti policisty, změnu blokových pokut atd.). Další možnosti redukce trestné činnosti policisty viděli, stejně jako ostatní, v přísnějším výběru budoucích policistů, zvýšené osobní odpovědnosti vedoucích pracovníků policie a lepší přípravě policistů na povolání, na rozdíl od expertů též ve zkvalitnění kontrolní činnosti všech článků policie.

Tj. lze shrnout, že respondenti z řad laické veřejnosti byli razantnější ve svých postojích v této otázce, na rozdíl od expertů viděli možnosti redukce kriminality policistů jak v systému uvnitř policie, tak i zásahy zvenčí – lepším platovém ohodnocení policistů, zkvalitnění kontroly všech článků policie a změně prostředků, které lze zneužít při výkonu pravomoci policisty, a též v intenzivnější obraně samotných občanů proti kriminalitě policistů.

Někteří respondenti, především ze skupiny internetových čtenářů, připojili vlastní náměty na redukci trestné činnosti policistů, např.:

- K odstranění příležitostí ke korupci:
 - 1) zakázat vybírání pokut v hotovosti (i za špatné parkování),
 - 2) odstranit fronty,
 - 3) legalizovat služby za úplatu – např. oficiální prodej SPZ s „hezkými“ čísly, přestavbu a přihlašování starších aut, zrychlení termínů vyřizování apod.,
 - 4) „vysadit (a odvézt, příp. spálit) dveře u VŠECH kanceláří, kde zaměstnanci mají sloužit veřejnosti.“
- Další opatření:
 - 5) Zavést pravidla (standarty) kvalitního výkonu služby policisty a následné periodické vyhodnocování její kvality.

Jedním respondentem byly uvedeny přímo konkrétní metodiky: „*např. v V. Británii model EFQM, metodika zpětné vazby „Mystery shopping“ anebo asijskými zeměmi zaváděný model ISO 9001 včetně technik měřící základní parametry kvalitní policejní práce.*“ *K tomu respondent připojil poznámku, že „je povzbuzující pozorovat profesionální výkony policie v Honk-Kongu nebo Singapuru a fungování jejich vnitřního kontrolního systému, který během pár měsíců „oddělí zrna od plev“ a občanovi dává jistotu zpětné vazby“.*

Převažovaly náměty shodné s náměty prezentovanými občany v médiích, tj. všeobecné posilování právního vědomí občanů, rychlé šetření trestného činu, rychlé soudní řízení a uložení přiměřeného trestu pachatelů. „*Vtlučt lidem do hlavy jasnou souvislost: přestupek = trest, a to bez relativizace.*“

21. Tato otázka zjišťovala, zda podle mínění respondentů **se k policii hlásí více agresivní jedinci**, eventuálně s větším sklonem k násilí a k autoritativnímu

rozhodování. Experti volili odpovědi typu „spíše ne“ a „ne“. Že se k policii hlásí spíše více agresivní lidé byl názor cca 25 % expertů. Odpovědi ve dvou dalších skupinách byly téměř vyrovnané: převažoval názor, že spíše ano – více než polovina obou souborů, cca 30 % v obou souborech tvrdilo, že spíše ne. Více než 10% nevědělo, jak na tuto otázku odpovědět.

22. Očekávané rozdíly byly v odpovědi na otázku zaměřenou na zjištění, **zda respondent sám by přijal místo u státní policie** (u sloužících policistů ze skupiny expertů byla otázka změněna, zda by místo znovu přijal). Více možností pak mohl každý zvolit při zdůvodnění, proč by toto místo přijal.

Ani ve skupině expertů nebyl očekáván optimistický výsledek. Skutečnost byla horší než očekávání. **Téměř 12 % respondentů-expertů by službu u policie nepřijalo za žádných okolností. U těch, kteří by šli k policii sloužit převládaly jen dva důvody : jistota stálého zaměstnání a z nouze – např. v případě delší nezaměstnanosti.**

U kontrolní skupiny byly odpovědi rozmanitější. Polovina by nepřijala místo u policie za žádných okolností. Druhá polovina ano, a to s následující motivací: 1) ze zájmu o odborné činnosti, které policie provádí, 2) aby pomohli uplatnění principu spravedlnosti ve společnosti a 3) pokud by hledali jistotu stálého zaměstnání. Z nouze jen 4 respondenti.

Odlišné byly odpovědi čtenářů Neviditelného psa: za žádných okolností by nešlo k policii cca 17 % z nich. Ostatní ano, a to především 1) ze zájmu o odborné činnosti, které policie provádí, dále stejný počet respondentů aby přijal místo 2) z nouze nebo 3) aby pomohl uplatnění principu spravedlnosti ve společnosti, další 4) z potřeby naplnění vlastních ambicí uplatnit se v životě, 5) pokud by hledali jistotu stálého zaměstnání a 6) kdyby byli podstatně lépe placeni než ve svém současném zaměstnání.

I z těchto odpovědí bylo zřejmé, že osoby z kontrolního souboru a čtenáři z internetu nebyli proti službě u policie nijak negativisticky naladěni.

23. Odpovědi na otázku zjišťující názory **v čem respondenti vidí důvody neoblíbenosti policie**, přičemž bylo možno označit více z nabízených možností, příliš skupiny navzájem neodlišily.

Převažovaly názory, že příčinou je nevhodné chování jednotlivých policistů na veřejnosti a nevhodný přístup policistů k poškozeným kriminalitou.

Skupina expertů jako důvod neoblíbenosti policie u občanů viděla ještě uplatňování v činnosti policie především těch prvků, které z ní činí represivní složku státní správy (v tom se shodla se skupinou z internetu), dále vědomé vydělování se některých policistů jako zvláštní skupiny se zvláštními vlastnostmi a možnostmi od ostatních profesních skupin občanů. Také vzájemná nevraživost jednotlivých skupin - služeb uvnitř resortu ministerstva vnitra, dle expertů oblíbenosti policii nepřidává.

Korupci a vlastní kriminalitu policistů téměř nikdo z expertů neviděl jako důvod neoblíbenosti policie jako celku.

V kontrolní skupině, stejně tak i mezi internetovými čtenáři, jako největší důvod neoblíbenosti policie byla označena korupce. Bylo těžké z dalších poznámek jednotlivých respondentů určit, zda je to opravdu poznatek z vlastní nebo z nejbližšího okolí respondenta zprostředkované zkušenosti. Avšak převažující názory získané z obou skupin laických respondentů potvrzují, že v obecném povědomí vítězí přesvědčení, že korupce je mezi policisty velmi rozšířená.

Jako důvody neoblíbenosti též skórovaly: vlastní kriminalita policistů (s výjimkou u skupiny expertů), vydělování se jako zvláštní skupiny mezi ostatními občany, špatně uplatňovaná profesionální soudržnost (v neprospěch ostatních občanů), „válka policajtů“, podpora kriminálních aktivit jiných subjektů a nedostatečné vazby na občanskou společnost (často navazující na dlouhé tradice z dob socialismu).

Ve skupině internetových čtenářů oproti ostatním skupinám se více vyskytovaly názory, že neoblíbenost policie je též důsledkem nevhodného vystupování řídicích pracovníků policie vůči občanům, ale i vlastním podřízeným a důsledkem špatně uplatňované profesionální soudržnosti.

Tab.11

Důvody neoblíbenosti	Experti	Kontrolní skupina	Internet.čtenáři
Nevhodné chování jednotlivých policistů	27	27	29
Nevhodné vystupování řídicích pracovníků policie	1	4	10
Nevhodný přístup k obětem	10	24	29
Korupce v policii	2	28	33
Vlastní kriminalita policistů	1	15	11
Represivní prvky v činnosti policie	11	3	17
Policisté se považují za výjimečnou skupinu	7	10	12
Profesionální soudržnost špatně uplatňovaná	4	13	22
Podpora kriminálních aktivit jiných	3	5	8
Jednotlivé části vedou spolu „války“	8	10	9

Také u této otázky čtenáři internetového časopisu často připojovali vlastní náměty. Některé zde uvádíme v původním znění.

Jako důvod neoblíbenosti policie uváděli např.:

- 1) *Policisté „jsou LÍNÍ- např. dopraváci si nepostaví radar na nebezpečné místo, ale vytvářejí pastě na přehledných úsecích.“ ... „pokud se budou dopraváci chovat tak, jak se chovají, policie nikdy dobré jméno mít nebude“. „Typické je pro ně (dopraváky) měření na rovných a přehledných úsecích, přičemž tam, kde opravdu o něco jde, tak policajta člověk nevidí celý rok. A pak ještě to nějaký Bambas v televizi zdůvodní , že co by se stalo hrozného, kdyby policista svou činností způsobil další nehodu. Nějak pozapomněl na to, že se nemusí vybírat pokuty hned tam, kde se přestupky kontrolují, ale klidně o pár kilometrů dál. A vlastní měření těžko něco způsobil. Ale to by se asi muselo trochu přemýšlet ... “*
- 2) *„Fronty (a korupční prostředí obecně) vytvářejí policisté nejen se zjištěným úmyslem, ale také zcela zbytečně, z hlouposti a z lenosti.“*
- 3) *„Jejich (Policie ČR) katastrofální technické vybavení (auta, zbraně, spojení, vybavení kanceláří) vzbuzuje v člověku apriori nedůvěru.“*
- 4) *„Malé a zpochybnitelné pravomoce efektivně zasáhnout a marginální (okrajová) podpora nadřízených v případě, že policista použije zbraň nebo mírné násilí – kdejaký pošahanec má právo si stěžovat a soudit se, že dostal obuškem; ale za toho policajta, co vteřinu předtím dostal kamenem po hlavě se NIKDO pořádně nepostaví – a z toho vyplývá předposranost policistů efektivně zasahovat a konsekventně (následně a často dost nefér) vyvolávají dojem laxnosti při policejním zásahu“.*
„Problém poslední doby je v tom, že se příliš poukazuje na dodržování lidských práv pro zločince a pachatele trestné činnosti, takže policisté se víceméně bojí zasáhnout. Pokud se rozhodnu např. účastnit nepovolené demonstrace, musím počítat s tím, že v lepším případě dostanu obuškem za ucho a v horším budu zatčen a vyšetřován. Není možné, aby se opakovala situace jako při zasedání MMF, kdy hordy anarchistů útočí na policejní kordóny a ty se bojí zasáhnout, aby si na ně někdo náhodou nestěžoval.“
„Zásahy policie musí být razantní, policista se nesmí bát v odůvodněných případech použít proti pachateli zbraň, musí vědět, že je na straně zákona a že nebude za své jednání popotahován.“
„Obecně a v krátkosti si myslím, že většina policistů si myslí, že policie by měla být od toho, aby dohlížela nad dodržováním zákonů. To je podle mě velký omyl. Já si myslím, že je tu od toho, aby ochránila občany, jejichž svoboda je omezena protizákonnou činností jiných osob. A to je, myslím, velký rozdíl.“
„Policie je tu především k ochraně občanů, kteří dodržují zákon a podle toho by měla jednat.“
- 5) *„Odvádějí neprofesionální práci, někdy níže než na amatérské úrovni“. „Policisté jsou nevdělaní v trestním právu, v IT technice, fyzicky nepřipravení. Hlavně jsou*

totálně **nemotivovaní** anebo spíše **antimotivovaní**. Možná vidí tu bídu policejní praxe zevnitř ostřeji, než vnější pozorovatel, možná, že někteří z nich si říkají, čím hůře, tím lépe. Nevím. Kdysi napsal nějaký americký spisovatel detektivek (tuším, že to byl Ed McBain): „ K policii by měl být přijímán morální výkvět národa, ale zaměstnání policisty není ničím pro takové lidi atraktivní.“ V tom je, myslím, zakopaný pes zejména u nás. Pokud vybavení, výcvik a pravomoci policistů nebudou na úrovni doby, budou v ní stále zamindrákovaní fotrové, kteří si odpracují své a nechtějí si komplikovat život. Určitě toto tvrzení neplatí paušálně, ale ty negativní případy jsou vidět více a jeden prohřešek neguje 10 dobrých skutků. Ano jsou policisté úplatní – alespoň někteří. Ano, podílejí se na kriminalitě, jsou nekompetentní, dělají více chyb, než kdokoliv ostatní, zbytečně buzerují na jedné straně a na druhé si nevšímají vyloženého porušení zákona, špatné a nekompetentní vedení je nekontroluje či není schopno kontrolovat... to vše platí pro určitou skupinu, která pak kazí jména tomu většímu „zbytku“.

- 6) „Když popíšu svoji konkrétní zkušenost s krádeží auta, tak stručně to lze shrnout pod „profesionální nezájem“. On ten vyšetřovatel věděl jistě lépe než já, že auto stejně nenajdou a že místo vyplňování protokolu by užitečněji trávil čas hledáním nějakého ztraceného dítěte či dívky. Takže pro něj i pro mne to byly ztracené 2 hodiny. Dokud se tohle nezmění, těžko bude image policie lepší. Víím, že je to začarovaný kruh, který je obtížné rozseknout.“
- 7) Pasivní přístup. Někteří respondenti se domnívají, že policisté trestné činy pouze eviduje a kromě opravdu závažných případů nebo případů bezprostředního nebezpečí se je ani nepokoušejí řešit.
- 8) „Špatná role medií: Když policie pracuje tak, jak má, nikde se nic neobjeví, ale pokud se vyskytne problém (včetně problému uvnitř policie), tak jsou toho plná media, spekuluje se, co podkopává autoritu policie. Přitom se z jednoho případu udělá velká kauza a politici si u toho přihřívají polívčičku.“
- 9) Zoufale nízká objasňenost méně závažných trestných činů – vykradené chaty a chalupy, odcizená či vykradená auta, drobné škody páchané bezdomovci.
„Tento stav vede lidi k tomu, že spoustu drobných trestných činů ani nehlásí, protože to nemá cenu. To samozřejmě kredit policie nezvyšuje.“
- 10) Obecně nízká efektivnost objasňování. „Doba od nahlášení do odsouzení se všem zdá neúměrně dlouhá. Policie je součástí tohoto řetězce, i když pravděpodobně největší díl odpovědnosti, neleží na ní.“ Tento názor vyjádřilo v různých obměnách hned několik respondentů.
„Dotazník opomíjí neschopnost policie vyšetřit a postihnout závažnou majetkovou trestnou činnost v podnicích a bankách.“
- 11) „Je to archetypální – nadávat na policajty patří k dobrému tónu.“ Takový názor byl vyjádřen jen jeden. I když několikrát se vyskytly názory typu: Na policii se tradičně nadává, nyní už méně. Osobně mám s policisty dobré zkušenosti.

12) „V policii je korupce ve značném měřítku a pokud ne, lidé si to alespoň myslí.“ Zato tento názor zastávalo opravdu hodně respondentů.

13) „Lidé jsou asi právem přesvědčeni, že policie nemá dostatečně kvalitní odborníky. Cizinecká policie je kapitola sama pro sebe. Lidi xenofobně těší zásahy proti cizím dělníkům. Na druhou stranu jak uprchlíci uznání OSN, tak i cizinci, kteří tu chtějí pracovat mají s cizineckou policií problémy.“

14) „Podle mého soudu jejich pracovní doba (noční služby) způsobuje větší kontakt s profesemi, které jsou mezi lidmi chápány spíše negativně (pumpaři, taxikáři, provozovatelé heren, vyhazovači, prostitutky apod.), často si k nim vytvářejí přátelštější vztahy, než je přijatelné a žádoucí. Už jste viděla, že by policista kontrolovat například taxikáře?“

Pokud jde o připomínky k samotnému dotazníku, případně vlastní poznámky k tématu, tak v souladu s našim očekáváním, nejméně připomínek uváděli dotazovaní experti. Pokud se vyjadřovali k tématu, tak mimo dotazník. Několik poznámek uvedli respondenti kontrolního souboru. Nejvíce názorů a komentářů obsahovaly odpovědi internetových respondentů. Je to vidět i z výše uvedených citací.

Několik expertů upozorňovalo na subjektivitu odpovědí na otázky obsažené v dotazníku, a to s ohledem na osobní zkušenosti dotazovaných a na vliv sdělovacích prostředků na utváření postojů k policii.

V kontrolní skupině část, ta část dotazovaných, která měla vlastní připomínky k tématu, uváděla obvykle kontroverzní názory – např.:

1) „Myslím, že hledáte na pracovnících policie jen to špatné. Kde jsou oceněny jejich zásluhy? Nemám z toho dotazníku dobrý pocit, i když policii jako celek v naší zemi nehodnotím příliš kladně.“

2) „Přes negativní hodnocení policie musím zaznamenat skutečnost, že jsem byl předvolán na dopravní policii, kde ponejprve v mém životě policista rozhodl dle zdravého rozumu a v rozporu s dopravní vyhláškou a proti bezohlednému počínání městské policie.“

3) „Domnívám se, že problém není ani tak u policie, jako ve špatných zákonech a špatném soudnictví.“

Názory internetových respondentů tak opravdu tvořily zvláštní kapitolu poznámek k našemu dotazníku. Je pravda, že s vírou v angažovaný přístup respondentů (v jiných našich výzkumech již ověřený) k projednávaným tématům jsme dotazník internetovým čtenářům předkládali. Velice si vážíme takového jejich postoje, protože mnozí z nich věnovali značnou část svého času tomu, aby seriózně odpověděli na položené otázky, příp. napsali a zdůvodnili svoje připomínky k tématu. Metodologové sice tento způsob výzkumu zpochybňují, především proto, že vzorek uživatelů internetu nelze standardizovat a výsledky nelze označit jako reprezentativní, ale my, přesto, že

jsme si vědomi četných úskalí (alespoň většiny z nich), které takový výzkum i šetření skrývá, průzkumy s využitím internetu stále znova provádíme a hodnotíme je jako velice přínosné. Spoluautorka studie využila internet k prezentaci dotazníku již potřetí¹¹. Zatím jsme se nesetkali s vědomým zkreslováním odpovědí, vulgární komentáře jsou výjimkou (z cca 100 respondentů jen čtyři), spíše je zjevná snaha pomoci radou někdy i osobně při provádění takových průzkumů. Nejvíce kritik se týkalo formy prezentace dotazníku (nebyl aktivní – čtenáři museli vypisovat u jednotlivých otázek kód jimi preferovaných odpovědí). Byla to chyba autorky studie Marešové, která poprvé bez pomoci studentů (kteří pomáhali v předchozích výzkumech) a konzultace u zkušených internetových uživatelů umístila dotazník na internet.

Pro utvoření si vlastního názoru na charakter spolupráce s internetovými čtenáři, ale i s cílem rozšířit pohled na probírané téma a způsob sběru názorů, uvádíme zde vybrané poznámky a komentáře v úplném či zkráceném znění. Všechny komentáře v původním znění a úpravě jsou k dispozici u autorů a některé i v archivu časopisu Neviditelný pes.

„Dramaticky chybí faktické znalosti o problému. Jenže to je zase problém daleko obecnější. Před několika hodinami se v Portugalsku zřítíl most, což je předmět mé profese. V poměrně krátkém článku je psáno jednak, že se prolomil - jednak, že velká voda vzala piliř, což nemůže být pravda obojí zároveň a navíc je tam fotka, která obě tato tvrzení zpochybňuje. Vše samozřejmě (pravděpodobně) vylepšeno portugalsko-anglicko-českým překladem textu.“

„Tento dotazník je rozhodně zajímavým nápadem, nemyslím si však, že je možné v policii cokoli změnit, pokud nemá ani na benzin, natož na rozumné platy.“

„Obávám se, že toto statistické šetření bude zatíženo závažnou systematickou chybou: hodnotí názory lidí, povětšinou zpumprlikovaných dnešními sdělovacími prostředky. Tedy zjistí nálady společnosti, nikoliv skutečně to, co by se na policii mělo měnit. Též si nejsem jist, zda přihlídnutí k hlasu lidu v procesu „zlidšťování“ policie, je optimální cestou k jejímu skutečnému zlidštění. Navíc je nutno nezapomenout, že i polidštěná policie musí plnit své poslání. Obávám se, že profesionál, prohánějící po zuby ozbrojeného pašeráka narkotik, nemůže být příliš vybavován etiketou.“

K tomuto příspěvku musím (Marešová) mít vlastní poznámku. Jednak názory, postoje, ale často i jednání lidí (včetně profesionálů skutečných i tzv. profesionálů) je téměř vždy ovlivněno sdělovacími prostředky a tím i „hlasem lidu“ apod., jednak zjišťování hlasu lidu není vždy motivováno snahou především mu vyhovět. Kromě toho posláním policie je být tu pro lidi a představa policejní práce jako skupiny černě oděných profesionálů ze zásahové jednotky, která honí ozbrojeného pašeráka narkotik

¹¹ Poprvé byl předložen (Marešovou) čtenářům internetového časopisu Neviditelný pes dotazník zjišťující názory na extremismus a tzv. extremisty. Podruhé byl uživateli internetu s využitím e-mailu vyplněn dotazník k daňové kriminalitě. Srov. články Marešové publikované ve vědecké sekci Neviditelného psa v březnu – květnu 2001.

je právě výsledkem šotů z televizních zpráv - rutinní policejní práci je takovým představám na hony vzdálená.

„Policisté mají stále větší pravomoci a menší úctu k daňovým poplatníkům, jakožto ke svým živitelům.“

„Těch pár konkrétních stesků a údajů do se k dotazníku sejde by chtělo dopracovat – kvalitní policii potřebujeme a díky za cokoliv, co k tomu přispěje.“

Jeden respondent, který se úmyslně podepsal plným jménem, postrádal v dotazníku *„otázky na funkčnost zpětných a kontrolních vazeb. Např.: podal jste někdy stížnost na chování nějakého policisty? Jak byla vyřízena? Setkal jste se s postupem, který podle vás maří efektivní vyšetřování?“*

Na poslední otázku si sám odpovídá kladně: „Ano, bez technického průkazu, který je Vám zabaven, nesmíte nahlásit krádež motorového vozidla, čímž vzniká neodůvodnitelné zdržení při zápisu do registru odcizených vozidel včetně dopadu na informovanost na hranicích (OPK – k čemu pak automatické kamery napojené na databázi).“

Totéž platí i o další otázce: *„Setkal jste se s postupem, kdy policista nebyl vybaven vhodnými pomůckami a proto pracoval neefektivně? Ano, proč při nahlášení opakovaných „standardních“ trestných činů (např. odcizení nebo poškození motorového vozidla nemá policista v počítači vzor ohlášení a místo toho půl hodiny datluje na psacím stroji? Proč nemá alespoň předtištěný formulář jako má pojišťovna – to se přece musí vyplatit.“*

Absolutní souhlas s prezentovaným názorem vyslovují i autoři studie a jejich spolupracovníci, kteří mají několik vlastních zkušeností stejného druhu a četní další respondenti : *„Sedět hodinu a čekat až policista doklope na stroji protokol o krádeži auta, no hrůza. Přitom mít počítač a šablonu – bylo by to hotovo za 5 minut!“*

„Proti organizovanému zločinu nemá policie příliš velkou šanci – je mizerně vybavena (když mi nedávno ukradli auto, viděl jsem po dlouhé době mechanický psací stroj „v akci“).“

Četné připomínky k tématu vyjadřovaly sympatie respondentů k policii nebo zpracovávaly osobní zkušenosti z jednání s policisty - pozitivní i negativní :

„Osobně policii fandím, myslím si, že by měla získat větší respekt, lepší technické vybavení a lepší ocenění policistů. Těší mě, když vidím v ulicích hlídkující policisty, přispívá to k zachování pořádku a bezpečnosti ve městě.“

„Bohužel se nedomnívám, že by například kdokoliv nevěděl, jak obludné fronty jsou na všech Dopravních inspektorátech – a tady i jak obrovské úplatky tam plynou – a je to tak roky a nikdo si na to už ani nestěžuje. Každý prostě buď stojí 4-6 - 8 hodin ve frontě, nebo zaplatí – všichni o tom vědí, od těch lidí za přepážkou přes jejich přímé nadřízené až po ministra – a nic. Proč?“

„Největší rozdíl mezi naším a západním policistou vidím v tom, že u nás policista ihned vystartuje a začne o pokutách za porušení čehosi. Venku se mi několikrát podařilo nechtěně cosi porušit (zastavení tam, kde jsem neměl – hledal jsem cestu v mapě) a usměvavý policista ke mně přišel a zeptal se mě „Can I help You?“. Pak mi vysvětlil, co jsem udělal špatně a abych to radši nedělal.“

„Měl jsem před rokem a půl nehodu – vjel jsem na led, dostal hodiny a skončil v příkopě. Policajti z nehodovky začali hned souborem paragrafů, které jsem porušil a co všechno by mi za to mohli udělat, jakou pokutu napařit apod. Nakonec jsem tedy souhlasil s jejich kvalifikací nehody a podepsal protokol. U právníka jsem si později ověřil, že porušili hned několik zákonů, ale vzhledem k tomu, že jsem protokol podepsal, tak už mi (ten právník) dával malé naděje na výhru příp. soudního sporu. Takže jsem to nechal být, jen si od té doby pamatuji, že protokol vždy podepíšu až po dohodě s právníkem.“

„Policisté v okolí mého zaměstnání velmi často nasazují botičky a dávají pokuty za špatné parkování – je tu zákaz zastavení a pak pěší zóna. Právě na ni se konala manifestace na podporu (nebo proti, už nevím) vzbouřenců v ČT. Aut na pěší zóně bylo přes deset, dokonce tak, že nebylo možné vyjet ze dvora budovy. U toho parkovala dvě vozidla státní policie. Šel jsem se zeptat, jestli jim to náhodou nevadí, že byl porušen zákon (nový silniční) a dostal jsem šokující odpověď: prý tam mají jiné posláni a tohle je tudíž nezajímá.“

„Je bohužel smutnou pravdou, že mi policie nikdy nepomohla. Ať již jde o vykradený sklep, zcizená jízdní kola (vždy jsem je dostal zpět, pachatel byl známý ovšem policie toto ignorovala. Nezbylo mi nic jiného než si pomoci sám.) či případ, kdy jsem byl vydírán a policista chtěl, abych vymáhanou částku uznal, přestože je předmětem soudního sporu. Naopak, jakmile jde o represivní opatření, v tom policie opravdu vyniká. Před dvěma lety jsem musel policistům dokazovat na jejich vlastním videozáznamu, že jsem na značce Stop opravdu zastavil.“

„Policie se přímo programově vyhýbá měření efektivity a účinnosti lidí ve výkonu.“

„Vyřídte poděkování všem policistům, kteří dělají svou práci odpovědně a jak mají. Vážím si jich, protože v současné době se vystavují dost vysokému riziku osobní újmy. Dále bych chtěl vyjádřit plnou podporu tvrdě represivním akcím jako byla Global Street party apod. Můj názor a mnoha mých přátel je, že policie musí vyslat jasný nekompromisní signál, že podobné aktivity budou tvrdě potlačovány. Model by měl fungovat asi tak, že dokud nedochází k poškozování majetku nebo omezování normálních obyvatel, mělo by se pouze monitorovat. Ale v okamžiku výtržnosti a poškození by měla být vyhlášena výzva, aby nezúčastnění okamžitě opustili prostor a např. po 5 minutách bych použil nejtvrdší možnou sílu (slzný plyn, vodní děla, zatýkáni) k tvrdému potlačení nepokojů a vytlačení těchto ničitelů.“

Vždycky se budou objevovat zprávy, že ten nebo ten policista v rámci bitky použil zbytečnou sílu apod. Ale potom je na řadě vedení policie (včetně politiků), aby tento zásah podpořilo. Nikdo tyto živly nenabádal k tomu, aby se takové akce účastnili, takže je to jejich problém. Při výzvě mohli odejít, proto ať si nesou následky.“

„Obecně si myslím, že práce policisty je velmi frustrující: roky pronásledují nějakého Albánce, potom ho chytí s 4 kg heroinu a soudce ho druhý den pustí, protože ho bolí nožička. Podobně byli za blbce v souvislosti se zasedáním Měnového fondu.“ – napsal jako poznámku podepsaný respondent.

Další podepsaný respondent připojil následující poznámku o vlastní zkušenosti ze spolupráce s policií: *„ Pravidelně (1x za 4 roky) spolupořádám festival dechových a folklorních souborů (cca 1000 účinkujících, 4 dny), který prakticky ochromí život města na Severní Moravě. Při přípravě a i v průběhu festivalu spolupracuji s mnoha složkami policie (pořádkovou, DI, městskou policií) a v podstatě jim „přidělávám práci“. Zejména při festivalovém průvodu, kdy je uzavřeno centrum města a PČR řeší dopravní značení, zabezpečuje odklon dopravy a posiluje pořádkovou službu (co má ruce a nohy a uniformu je v ulicích). Při všech ročnících festivalu, které jsem spolupořádal, byla spolupráce s PČR bezproblémová, profesionální a zcela korektní (a znovu připomínám, přidělával jsem jim práci, kterou nemuseli mít). U některých odborníků jsem se setkával s profesionalitou, za kterou by se nemuseli stydět ani v soukromé firmě (na dohodnutou schůzku přicházel včas a připraven, projekt dopravního značení dodával v dohodnutém termínu, svůj názor na změny v projektu obhájil v diskusi a ne „rozkazem“, po jednání dal na sebe kontakt a skutečně i přes víkend byl ochoten pomoci, a nakonec – při festivalu projekt opravdu fungoval tak, jak měl). Zrovna tak spolupráci s městskou policií nelze nic vytknout. A to jak úrovni a profesionalitě při jednání s řediteli, tak jednotlivým strážníkům při festivalu. Obzvláště hodnotím to, že se strážníci na festivalu nechovali jako „drábi“, ale slušně a vstřícně poradili, pomohli a v případě problémů (opilci, noční bitka) zasáhli rychle a tiše. Rozhodně si myslím, že policie dokáže fungovat velmi kvalitně a vstřícně. Bohužel, tyto dobré reference nejsou mediálně vděčné.“*

„Být policistou znamená v ČR, dle mého pozorování, přijmout určitá životní pravidla. Policisté se snaží přežít a používají k tomu prostředků, které používají i jiní v tomto státě. Nejsou z hlediska průměru horší ani lepší - pokud se týká volených prostředků přežití - než zbytek společnosti. Pokud mohu soudit podle osobního profesionálního styku - mají intenzivnější osobní vztahy než jiná povolání, vytváří vlastní sociální skupinu. Schopnější se snaží uchytit mimo státní sektor - týká se to zejména vyšetřovatelů. Pořádková policie na služebnách je zahlcena, proto pořádkoví policisté rozmlouvají lidem ohlášení drobné kriminality – vykrádání aut, chat. Vyjadřují pochybnosti nad dopadením pachatele, aniž by pro to cokoli udělali. Pokud je nějaký pachatel chycen, je přemlouván, aby na sebe vzal i věci, které neudělal – příšerná praxe v boji o procenta vyřešené objasněnosti atd.“

Ze své vlastní analýzy mohu potvrdit, že tento názor často odpovídá skutečnosti (Marešová). Dokonce se zdá, že jeho pisatel má s touto praxí osobní zkušenosti: mohl by to být bývalý policista.

A nakonec optimistické tvrzení jednoho z respondentů: „*Mám takový zvyk – kdykoliv potkám policistu, pozdravím a usměji se. Zlepší to náladu oběma stranám. Pokládám tento zvyk za užitečný.*“

Uvedené názory jsou důležité především proto, že často jsou základem přístupu občanů k policii obecně – vytvářejí obecné podvědomí o činnosti policie a o efektivnosti této činnosti pro společnost, ale i pro konkrétního jedince. Často ovlivňují i přístup jednotlivých občanů ke kriminalitě i postoje jednotlivce v kriminální situaci (včetně projevů tzv. občanské statečnosti) a vstřícnost při spolupráci s policisty (především při oznamování trestné činnosti, plnění povinnosti svědka atd.). Protože postoje jednotlivých občanů i veřejnosti jako celku výrazně (někdy i rozhodujícím způsobem) ovlivňují účinnost především terénní práce policie, musí se policie o obecné povědomí a veřejné postoje k službě i vlastním pracovníkům zajímat. Na vytváření pozitivních postojů občanů k sobě a své činnosti musí intenzivně pracovat – jak mediálně, tak i supervizí nad prací svých pracovníků v terénu - na vytváření obrazu policie motivujícího občany ke spolupráci s policií. Ve fungujícím státě převažující část občanů musí být přesvědčena o užitečnosti trestního práva a policie obecně pro společnost i pro každého občana zvlášť.

Souhrn poznatků z dotazníkového šetření:

Všichni respondenti (ze všech 3 skupin) nás překvapili seriózností svého přístupu k vyplňování dotazníku a internetoví čtenáři pak zvlášť množstvím komentářů a sdělení svých postojů k řešené problematice.

Apriorní obava četných policejních funkcionářů z názorů veřejnosti na policii a funkčnost její práce je tak zjevně ovlivněna spíše bulvárními médii a vlastními profesními pochybnostmi. Také chybí rozsáhlejší výzkumy v této oblasti, prováděné jak v rámci resortu MV, tak i široce koncipovaná sociologická šetření. Naše sondáž (hodnotit ji jinak vzhledem k počtu respondentů, velikosti výzkumného týmu a času vymezeného k jejímu provedení nelze) ukázala, že s veřejností lze spolupracovat, že dobrá práce policie je veřejností vnímána a oceňována a že kritické připomínky veřejnosti jsou často podloženy vlastními zkušenostmi s prací policie a proto by měly být chápány policejním aparátem jako cenný zdroj informací, jako zpětná informace o kvalitním či nekvalitním výkonu policejní služby i jejich pracovníků a zdroj poznání pro zjednání nápravy.

Samotná kriminalita policistů je veřejností vnímána jako jev obvyklý co do výskytu uvnitř policie, ale t.č. nadměru v policii rozšířený, zejména pokud se jedná o korupci. Pokud jde o úplatky jsou z úplatností nejvíce podezírání pracovníci dopravní a cizinecké policie. Ze spolupráce se zločineckými organizacemi jsou policisté podezírání zřídka. Počet evidovaných trestných činů, podle mínění expertů i veřejnosti, je jen menší částí existující kriminality policistů. Větší část této kriminality zůstává utajena – tj. je latentní formou kriminality.

5. Závěry

Přes všechny problémy, které se při řešení nám zadaného úkolu vyskytly a které zúžily dostupnost některých pro kvalitní analýzu nezbytných poznatků, jsme dospěli k závěrům, které svým charakterem nejsou „objevné“, ale jsou ve značné shodě s názory v textu analýzy již prezentovanými v rámci citace mnohých materiálů ministerstva vnitra, státních zastupitelství, ale i s názory některých expertů či občanů.

Při zpracování závěrů, obsahujících i námi doporučená opatření k omezení výskytu negativních jevů v policii, jsme upustili od nyní „modního“ členění na opatření preventivní a represivní, protože v případě působení policie ve společnosti snad takové členění nelze provést, natož prakticky uplatnit.

Konečné rozdělení závěrů do dvou částí bylo motivováno snahou oddělit zobecněné názory, vyplývající z námi provedeného výzkumného šetření od četných poznatků získaných jako doprovodný produkt četných dílčích šetření prováděných v terénu. První část závěrů (body 1 – 5) tak má obecný charakter, druhá část – od bodu 6 – obsahuje jak dílčí postřehy a návrhy na jejich řešení, tak i náměty k další diskusi uvnitř policie.

I. část

- 1) Trestná činnost policistů je sice problém, od jehož řešení nelze nikdy ustoupit nebo jeho řešení oddalovat (v tom jsme zajedno se státními zástupci), ale pokud provedeme podrobnější analýzu struktury **evidované kriminality policistů**, jejího rozsahu a intenzity a výsledky srovnáme se situací v jiných státech, musíme ji zařadit v naléhavosti na místo následující za dalšími prioritami policie. Jinak řečeno, kriminalita policistů v evidovaném rozsahu je vcelku přiměřená počtu sloužících policistů, rychlému nárůstu jejich počtu, jejich fluktuaci v povolání, nedokonalosti systému i výskytu dílčích nedostatků v provozu policie a jejím řízení a také s ohledem na pravděpodobnost lidského selhání v určitých náročných situacích. Také vysoký výskyt kriminogenních situací v současné společnosti se musel projevit zvýšeným rozsahem profesionálních selhání policistů, včetně zvýšení výskytu kriminality mezi nimi.
- 2) Jiná je situace pokud jde o předpokládanou **skrytou (latentní) trestnou činnost policistů**. Jak z našeho dotazníku, ale i některých dalších výzkumů a šetření včetně viktimologických výzkumů vyplývá, jsme přesvědčeni, že evidovaná, tj. řešená trestná činnost policistů je menší částí jejich skutečné kriminality. Vysoké latenci kriminality policistů nahrává její specifická povaha. Mimo vlivy citované v naší analýze uvádíme ještě **zvláštní povahu poškozeného**, tj. oběti větší části trestné činnosti policistů. Je to totiž buď stát, který v současnosti není nijak chráněn ani zákonem, ani svými občany, nebo fyzické osoby, které nejsou klasickými oběťmi. Zejména se to týká korupčních aktivit, motivovaných právě „oběťmi“, které však mají spíše charakter spolupachatelů v trestném jednání včetně „oblíbených“ pojišťovacích podvodů.

- 3) Pokud jde o **kontrolní systém Policie ČR, je zcela zjevně nedostatečný**: četná protiprávní jednání policistů byla a jsou umožněna jeho nedostatečným fungováním. Pod kontrolním systémem je chápán v tomto případě tzv. systém vnitřní kontroly v co nejširším smyslu. Tato nedostatečnost se projevuje četnými pochybeními zejména středního řídicího článku policie ve všech jeho složkách. Občas zdůrazňované „samočistící“ kroky iniciované vedením Policie ČR mají spíše nárazový charakter a proto především náhodnou účinnost. Těž chybí nezbytný **tlak orgánů činných v trestním řízení na zrychlení vyšetřování všech případů protiprávního jednání policistů**.
- 4) Naopak **za vcelku funkční a objektivní v přístupu ke kriminalitě policistů jako jevu i jednotlivým policistům řešeným pro jejich protiprávní jednání pokládáme stávající Inspekcí MV**. Nepřikláníme se sice ke zřízení orgánu vnější kontroly navrhované některými respondenty (ale i politiky), prováděné laiky mimo organizační strukturu Ministerstva vnitra ČR, ale ani nevylučujeme, že kontrolní systém působící mimo organizační strukturu policie, sofistikovaně využívající zkušenosti převzaté z ciziny, by mohl být účinným. Souhlasíme s názorem, že posílení postavení státního zástupce, který podle novely trestního řádu bude moci zasahovat i v tzv. předprocesním stadiu trestního řízení, do něhož dříve zasahovat nemohl, může podstatně zkvalitnit i kontrolní proces uvnitř policie.
- 5) Jako relativně dobrou hodnotíme spolupráci Policie ČR a Úřadu vyšetřování při vyšetřování kriminality policistů se státními zástupci okresních a krajských úrovní, ale **zcela nedostatečná se nám jeví komunikace mezi nejvyššími složkami obou resortů (MV a MSp)**. Např. zvláštní zpráva o kriminalitě policistů zpracovaná Nejvyšším státním zastupitelstvím v Brně v roce 1999 nebyla Policii ČR (ani Inspekcí MV) oficiálně dána k dispozici. Zřídka jsou zástupci obou resortů zváni na své semináře řešící základní problémy provádění trestní politiky a na závažná jednání o problémech, které mohou ve svých důsledcích zásadně ovlivnit působení druhého resortu atd.

Přítom užší kontakty, vstřícná komunikace Policie ČR s trestní justicí by mohla vést ke zvýšenému úsilí zkrátit a zracionalizovat trestní řízení s policisty. O negativních důsledcích zbytečně protahovaného řízení jsme již diskutovali výše.

II. část

Body zařazené do této části jsou jen dílčími názory a návrhy a chybí jim ucelenost v podobě určitého systému opatření, ale vytvoření takového systému by již velmi výrazně přesahovalo cíle této studie a možnosti jejích dvou autorů. Protože je však pokládáme za důležité, cítíme potřebu je zde ventilovat. Některé z nich jsou známy obecně, mnohé jsou obsaženy i v jiných materiálech pojednávajících o stížnostech na policii či o etice policejní práce. Dosud publikované názory v odborném tisku však spíše vycházejí či navazují na zahraniční zkušenosti s podobnou problematikou – viz. například neutuchající osvětové snahy prof. Protivinského, projevující se publikováním v českých policejních časopisech

především německých zkušeností o řízení policejní práce, etice v policejní práci a protikorupčních opatřeních.

- 6) **Jedině funkční systém, nezávislý na libovůli jedinců, zaštitěný předpisy,** které podporují existenci hierarchie řízení, která upřednostňuje **kvalitní profesionální výkon**, jehož základní znaky jsou všeobecné známé a kontrolovatelné a zpětně prokazatelné, je tou nejlepší prevencí proti služebním pochybením a individuálním selháním policistů a proti latentní kriminalitě obecně.

Proto je smutnou skutečností, zřídka ventilovanou, ale o to zásadnější a intenzivněji v resortu Policie ČR pocíťovanou, že stále ještě chybí záruka alespoň trochu spravedlivého ohodnocení odborné výkonnosti jednotlivých policistů jejich nadřízenými, a následně pak i jejich kolegy. Téměř plošně je vnímán jako nereálný model, že své profesní povinnosti přísně dbalý policista bude mít v systému policie pevné postavení a určitou jistotu služebního postupu a přízně nadřízených, a to takových, kteří jsou schopni poznat a ocenit kvalitní výkon (jsou stále ještě spíše výjimkou) a zužitkovat jej ve prospěch celého pracoviště. A naopak téměř každý policista je schopen popsat konkrétní případ ze svého bezprostředního okolí, ale i obecně známé případy, kdy nedbalý policista, sledující především své vlastní zájmy, jehož největším služebním výkonem je snaha vlichotit se nadřízenému ať již osobní vstřícností i k jeho soukromým požadavkům či služební horlivostí při vyrábění „čárek“ pro oddělení, policista, který selže téměř za jakékoliv složitější situace, pokud nad ním není vykonáván dozor, je často posilován ve svém jednání a přístupu finančně i hodnocením nadřízených. Bohužel platí to na všech stupních řízení.

Je nám známo, že z příkazu policejního prezidenta je připravováno nové služební hodnocení policistů. Vytváření nových hodnotících systémů¹² lze jen uvítat, ale v policejním terénu je zatím všechno jinak.

- 7) **Tam, kde kriminalita policistů, včetně latentní kriminality, výrazně roste lze jednoznačně usuzovat na špatnou funkci celého systému** (někdy nejen policejního) a naopak, její pokles je důkazem zvyšování funkčnosti systému. K tomu ale musí být celý systém racionálně vystaven, čitelný nejen pro své členy, ale i další státní složky a jeho četná opatření musí být řádně vysvětlena a průběžně kontrolována.

Občas v rámci policie prezentované tvrzení, že pojem demokracie do policie vůbec nepatří, že jej vylučuje existence nedílné velitelské pravomoci, není pravdivé. Stmelenou a funkční složkou státní moci může být policie jen tehdy, když všichni její členové znají pravidla podle kterých funguje, ztotožňují se s jejími hlavními principy natolik, že hierarchii hodnot, kterou je systém povinen chránit zvnitřňují (tj. berou „zasvě“) jako členové pracovního týmu, ale i jako jednotlivci.

Negativní dopad na účinnost protikriminálních opatření uvnitř policie má rozvolňování pocitu profesní koležiality mezi jednotlivými službami a jednotlivými policisty. Stejně negativní dopad však má i často uměle vytvářená a částí policejních

¹² Srov. „Kompetence a škály“, Policista č. 4/2000, s. 38-39 a Hanková, I., Matoušek, J.: „Hodnocení policistů – modul č.6“, Policista č. 2/2001, s. 38-39

funkcionářů podporovaná motivace k optimálnímu přežití v kolektivu, k zabezpečení bezproblémového služebního postupu a k zajištění ochrany v případě profesionálního pochybení za cenu „držet basu“. Spojujícím prvkem v takových kolektivech bývá alkohol a pocit přátelského prostředí v jakoby optimálně fungujícím kolektivu. Převládají tam stereotypní názory a postoje k mnoha resortním i společenským jevům, pocit falešné solidarity a nadřazenosti vůči ostatním. Těch, kteří „nezapadnou“ je snaha (často úspěšná) se zbavit.

- 8) **Kariérní řád v rámci policie nemůže být chápán jen obecně v rozsahu rozdiskutování oficiálních dokumentů** policejních složek jednotlivých států či EU, ale musí obsahovat efektivní kritéria zaručující služební postup jednotlivce v policejní hierarchii, a to tak, aby naplnění těchto kritérií bylo zpětně kontrolovatelné, ale i zdůvodnitelné. Kritéria naplnění požadavků na konkrétní místa v hierarchii funkcí by měla být zveřejněna, a to jak obecně (např. v časopise Policista), tak i konkrétně v rámci policejních útvarů. Výjimky v povyšování, zařazování do funkcí a hodností bez splnění základních kritérií pro tuto funkci či hodnost požadovaných, musí být opravdu řídkými výjimkami, nikoli téměř pravidlem, kde je nutno zdůvodňovat spíše to, proč výjimka nebyla udělena. O lehce spočitatelných a někdy i prokazatelných důvodech výjimky ani nemluvě.

I mimo kariérní řád musí být podporována iniciativa jednotlivých policistů ať už směřuje přímo k provádění práce, ale např. i ke zlepšení renomé policie ve společnosti. Podpora individuální pracovní iniciativy a motivace k cílenému kariérnímu postupu podřízených musí být od funkcionářů policie vyžadována a podle toho by měl být hodnocen i výkon jim svěřené funkce. Je nezbytné aktivně bránit „zglajchšaltování“ požadavků na policisty bez ohledu na možnosti dané jejich odbornou způsobilostí, pracovním výkonem atd.

- 9) **Pro trvalé zkvalitnění činnosti policie je nezbytné stále provádět** alespoň namátkovou **hloubkovou analýzu výslednosti práce** menších policejních celků (oddělení) a teprve výsledky takové analýzy podpořit údaji z kriminální statistiky. Zjištěné poznatky by měly být základem při určování početního stavu (rozsahu) pracovníků jednotlivých služeb, oddělení i větších celků a následně zohledňovány při rozmístování policistů.

Nálezy z hloubkových kontrol a zjištění ze šetření kontrolních a inspekčních orgánů či přímo Inspekce MV by Policejní prezidium mělo v určité (alespoň zobecněné podobě) pravidelně uvnitř policie zveřejňovat včetně jejich rozpracování do konkrétních návrhů na opatření: jak obecných ve vztahu ke službám policie, úpravě prováděcích předpisů apod., tak formou návrhů na opatření v konkrétních podmínkách podle jednotlivých případů – tj. včetně možného návodu dalšího postupu. Po určité době by měla být stejným způsobem zveřejněna též výslednost přijatých opatření. Bez stále prováděné zpětné kontroly nových opatření obsahující i syntézu zjištěných zkušeností, je užití jakýchkoliv opatření většinou problematické. Tam, kde se jedná o v policii rozšířený negativní jev, bylo by žádoucí připustit alespoň uvnitř policie (optimální by bylo v rámci všech orgánů činných v trestním řízení) diskusi jednotlivých složek o problému i s možnými přímými vstupy agilních jednotlivců.

Řešení negativ v policii stejně jako jinde, lze předcházet aktivním vyhledáváním již v jednotlivých složkách (odděleních) úspěšně používaných obecných či specifických interních opatření a postupů. Cíleným zpřístupňováním tak umožnit jejich maximální rozšíření.

Např.: Staronovým, toho času málo diskutovaným, problémem uvnitř policie, včetně jejich speciálních složek, je časté užívání alkoholu na pracovišti – většinou se jedná o velmi malé dávky, ale není tomu vždy a všude. Jsou známy (mezi policisty uniformovanými i neuniformovanými) i případy, kdy časté užívání alkoholu na pracovišti (v pracovní, ale i v mimopracovní době) vytváří u některých slabších jedinců (mezi nimiž nejsou výjimkou ženy) trvalý návyk na alkohol. O problémech s řízením služebních a soukromých aut policisty, byť i v mírně podnapilém stavu, ani nemluvě. A právě, že se jedná o staronový problém, lze bez zbytečných průtahů převzít mnohé, na různých pracovištích již léta efektivně uplatňované, způsoby řešení.

- 10) Další nikdy nekončící policejní aktivitou musí být **zvyšování odborné způsobilosti policistů** obecně – např. schopnost jednat s poškozenými, svědky, ale i konkrétně – např. zautomatizovat u policistů postupy při rekognici, ohledání místa činu, tak aby nedocházelo k opakovaným hrubým přehmatům, občas neúmyslně prezentovaným i v mediích apod.

Rozpracovat systém předávání především odborných zkušeností v dostatečném časovém předstihu především tam, kde dochází k větší věkové obměně policistů a kvalitu této odborné kontinuity chápat (přístupovat k ní) jako k důležitému kritériu hodnocení kvality řídicí práce v policii. A naopak aktivně a systematicky bránit přebírání služebních zlovyků policejního „mazáctví“ nově přijatými policisty poskytovanými v rámci falešné kolegiality „již zaběhlými“ spolupracovníky. Odborná pochybení podřízených neutajovat, ale s patřičným komentářem využívat k eliminaci stejných pochybení u ostatních.

Neznalost a nesprávný výklad právních a služebních norem jsou častou příčinou pracovních pochybení policistů a navazují na nedostatečný systém doškolení nových předpisů a norem a způsobů přezkušování jejich znalostí.

Personální práce v policii nevykazuje příliš záviděníhodné výsledky, a to nejen při přijímání nových policistů, ale i při jejich dalším vzdělávání a nárocích na úroveň pedagogické činnosti v resortu. Zcela nevyhovující je informovanost nově přijatých policistů o skutečné podobě služby u policie.

Také součinnost jednotlivých složek policie často skřípe, dokonce i profesionální součinnost policistů uvnitř jedné složky nebo mezi různými odděleními stejné složky. Je to dáno jednak přirozenou rivalitou, jednak negativní skutečností, že osobní dispozice a charakterové předpoklady jednotlivých vedoucích pracovníků policie mají tu moc ovlivnit úroveň a vstřícnost profesionální spolupráce. Veliké a zřídka řešené jsou rozdíly mezi pracovními problémy pražských policistů a mimopražských.

- 11) Již nastoupenou cestu spolupráce s veřejností při vyhledávání protiprávního a nevhodného chování policistů, zejména pak korupce, je třeba pokračovat. Je stále

nezbytné části policistů zdůrazňovat, že veřejnost není pro policisty potenciálním nepřítelem, ale především hlavním zadavatelem nezbytným pro existenci jejich služby a přirozeným kontrolorem kvality jejich práce.

Pro veřejnost jsou důležitější než prohřešky jednotlivých policistů, třeba i charakteru trestných činů, které občas i dovede pochopit, prohřešky proti etice policejního povolání a to ještě v určité hierarchii – čím výše, tím více.

Pokud jde o spolupráci s veřejností, tak taková až osobní poznámka ke spolupráci s odbornou veřejností. Už je načase odstranit panický strach policejních funkcionářů (všech druhů nadřízených) z resortního, ale i mimoresortního výzkumu. Projevy některých policejních funkcionářů, pokud jsou výzkumným pracovníkem osloveny jako potenciální zdroj informací výzkumem šetřených, jsou až pitoreskní a téměř vždy nedůstojné a nevytvářejí dobrý obraz o policii právě u těch, kteří jsou zainteresováni na viditelném zkvalitňování činnosti policie.

A tak by se dalo ještě na několika stránkách pokračovat. Ale to až v nějaké další studii věnované kriminalitě policistů.

K tak obsáhlému závěru jsme dospěli především proto, že v současnosti je velmi vhodná doba začít zkvalitňovat policii zevnitř podle jednotlivých služeb. Zvyšovat její profesionalitu nejen při veřejných zásazích, např. proti hromadným extremistickým projevům, ale zejména v té části systému, která není pro veřejnost tak zajímavá, nebo kterou ani nelze veřejně prezentovat. Nynější přechodné období srůstání kriminální policie s vyšetřovateli by mohlo být využito k zásadním zásahům uvnitř policie. A autory by velmi potěšilo, kdyby k tomu byla využita i naše studie.

Zde by naše studie měla končit, avšak vzhledem k tomu, že byla zpracovávána v době z pohledu činnosti orgánů činných v trestním řízení (a proto i z pohledu naší studie) takřka přelomové, uvádíme na úplný závěr **stručný přehled provedených změn v trestním řízení ČR.**

V posledních letech byla učiněna celá řada pokusů o novelizaci či reformu trestního řízení v České republice. **Od roku 1989 byla realizována celá řada změn prostřednictvím téměř 20 novel provedených zákony nebo nálezy Ústavního soudu.** Stále více však bylo zřejmé, že s těmito dílčími novelizacemi již v našich podmínkách nelze vystačit, neboť neodpovídají novým společenským potřebám a že je třeba zásadnějším způsobem změnit celou koncepci. Několik let se rovněž připravuje rekodifikace trestního práva hmotného.

Je nesporné, že především trestní řízení bylo nutno změnit. Byla mu vytýkána zejména jeho zdlouhavost, komplikovanost, těžkopádnost, malá efektivnost a finanční náročnost. Příprava rekodifikace si však vyžádá ještě delší dobu a proto řešení neodkladných problémů trestního řízení bylo realizováno pouze **novelizací trestního řádu.** Teprve praxe orgánů činných v trestním řízení prověří správnost a účinnost změn provedených novelizací a naznačí budoucí podobu rekodifikovaného trestního práva.

První návrh novely trestního řádu a souvisejících předpisů zamítla ve druhém čtení Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky v měsíci květnu roku 2000. Byla připravena pozměněná novela trestního řádu, která respektovala některá kritická stanoviska, a po projednání Legislativní radou a schválení vládou byl v listopadu roku 2000 její text znovu předložen Poslanecké sněmovně, která jej dne 25.5.2001 schválila. Po schválení Senátem a po podepsání prezidentem republiky byla novela dne 31.7.2001 vyhlášena ve Sbírce zákonů.

Vyhlášením zákona č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, a některé další zákony, byl tak ukončen několikaletý proces zásadní reformy trestního řízení. Tato novela od základů mění celý systém vyšetřování trestných činů, zjednodušuje přípravné řízení a v návaznosti i řízení před soudem a přináší řadu dalších významných změn. Řeší i návrhy v naší studii diskutované. Např. trestné činy policistů zůstávají v kompetenci útvaru Ministerstva vnitra pro inspekční činnost jako dosud a vyšetřovat nově (včetně trestných činů příslušníků BIS) je budou státní zástupci.

Přesto však, s ohledem na kontinuum celého materiálu, uvádíme v závěrech všechny námi zjištěné poznatky, včetně těch, které byly zpracovány ještě před schválením novely trestního řádu.

Podle důvodové zprávy se novelizací trestního řádu sleduje základní požadavek, aby se trestní řízení stalo účinnějším nástrojem při potlačování kriminality. Jednotlivé požadavky na změny zde charakterizovány takto:

- výrazněji zjednodušit a zrychlit trestní řízení ve všech jeho stádiích,
- posílit význam stadia řízení před soudem na úkor přípravného řízení,
- posílit postavení státního zástupce při výkonu dozoru v přípravném řízení a při rozhodování v tomto stadiu řízení,
- v širší míře umožnit v procesní formě zachytit důkazy i v případech, kdy ještě nejsou podmínky pro stíhání konkrétní osoby,
- snížit finanční náklady, které stát vynakládá (ať již ve formě odměn ustanoveným obhájcům, znalečného nebo svědečného pro opakovaně vyslýchané svědky, anebo nákladů na dlouhotrvající vazby),
- v oblasti řádných a zejména mimořádných opravných prostředků více respektovat stanoviska stran a zpřístupnit jim za přesně stanovených podmínek přístup k nejvyššímu soudu cestou dovolání.

Z hlediska sledované problematiky nás zajímají především navrhované změny v přípravném řízení a v jeho předcházejícím stadiu.

Předně **byla provedena změna v ustanovení § 12 odst. 2 tr.ř.**, které je formulováno takto: „Policejními orgány se rozumějí útvary Policie České republiky a v řízení o trestných činech policistů útvar Ministerstva vnitra pro inspekční činnost. Stejně postavení mají v řízení o trestných činech příslušníků ozbrojených sil pověřené orgány

Vojenské policie, v řízení o trestných činech příslušníků Vězeňské služby České republiky pověřené orgány této služby a v řízení o trestných činech příslušníků Bezpečnostní informační služby pověřené orgány Bezpečnostní informační služby. Postavení policejních orgánů mají i pověřené celní orgány v řízení o trestných činech spáchaných porušením celních předpisů a předpisů o dovozu, vývozu nebo průvozu zboží, a to i v případech, kdy se jedná o trestné činy příslušníků ozbrojených sil nebo ozbrojených sborů a služeb. Není-li dále stanoveno jinak, jsou uvedené orgány oprávněny ke všem úkonům trestního řízení, patřícím do působnosti policejního orgánu“.

Změna citovaného zákonného ustanovení vyplývá z jednotného pojetí pojmu policejního orgánu jako orgánu činného před podáním obžaloby (na základě pokynu soudu nebo státního zástupce i ve fázi řízení před soudem). Nadále se nerozlišuje mezi vyšetřovatelem a ostatními policisty, které zákon podřazuje pod jednotný pojem policejní orgán.

Nově je v ustanovení § 12 odst. 10 tr.ř. vymezen pojem přípravného řízení, kterým se rozumí „úsek řízení podle tohoto zákona od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí, a nebyly-li tyto úkony provedeny, od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, postoupení věci jinému orgánu nebo zastavení trestního stíhání včetně schválení narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, zahrnující objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a vyšetřování“.

Jde o zásadní změnu, když podle uvedené úpravy součástí přípravného řízení obsaženého v části druhé trestního řádu je postup před zahájením trestního stíhání (§ 158 a násl. tr.ř.), stejně jako trestní stíhání, včetně zkráceného přípravného řízení (§ 160 a násl. tr.ř.).

Tímto novým vymezením pojmu přípravné řízení se sleduje **odstranění přísného rozlišování mezi tzv. prověřováním oznámení a řízením po sdělení obvinění.** Důvodem je snaha i první uvedené stadium podřídit dozoru státního zástupce a na druhé straně umožnit, aby úkony provedené v rámci prověřování oznámení byly v širší míře použitelné i v dalším řízení.

O zahájení úkonů trestního řízení k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, sepíše policejní orgán neprodleně záznam, ve kterém uvede skutkové okolnosti, pro které řízení zahajuje, a způsob, jakým se o nich dozvěděl. K objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, opatřuje policejní orgán potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zajišťuje stopy trestného činu (vyžaduje vysvětlení, odborné vyjádření nebo znalecké posudky, obstarává potřebné podklady, zejména spisy a jiné písemné materiály, provádí ohledání věci a místa činu, pořizuje zvukové a obrazové záznamy, může zadržet podezřelou osobu, způsobem uvedeným ve hlavě čtvrté provádí neodkladné nebo neopakovatelné úkony apod.).

V ustanovení § 159 tr.ř. je nově upraveno skončení prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. Podle odst. 1 je policejní orgán povinen skončit prověřování

- do 2 měsíců od jejich přijetí, jde-li o věc patřící do příslušnosti samosoudce, v níž se nekoná zkrácené přípravné řízení,
- do 3 měsíců, jde-li o jinou věc patřící do příslušnosti okresního soudu, a
- do 6 měsíců, jde-li o věc patřící v prvním stupni do příslušnosti krajského soudu.

Pokud není oznámení nebo jiný podnět v uvedených lhůtách skončeno, policejní orgán státnímu zástupci písemně zdůvodní, proč nebylo možno ve lhůtě prověřování skončit, jaké úkony je ještě třeba provést a po jakou dobu bude prověřování pokračovat. Státní zástupce může změnit výčet úkonů a stanovit odlišnou lhůtu.

Úprava **zahájení trestního stíhání** vychází z právní úpravy platné před novelizací. Za zásadní změnu lze označit to, že ke sdělování obvinění dochází od 1.2.2002 formou usnesení, proti němuž je přípustná stížnost (dosud pouze ve formě opatření bez možnosti stížnosti).

Dříve jednotná **struktura přípravného řízení byla diferencována podle tzv. typové nebezpečnosti deliktu**, který je jeho předmětem. U nejméně závažných deliktů, o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu a na které stanoví zákon trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři roky a kdy pachatel byl přistižen při činu nebo bezprostředně po něm, nebo jsou důvody pro zahájení trestního stíhání a věc bude možno ve lhůtě několika dnů postavit před soud, nabízí novela model **zkráceného přípravného řízení**. Toto stadium na nejvyšší míru zjednodušuje přípravné řízení a vylučuje duplicitní dokazování před a po podání obžaloby. Policejní orgán by se v těchto případech zaměřil jen na vyhledávání a obstarávání důkazů a nikoli na jejich provádění. Zkrácené přípravné řízení musí být skončeno ve lhůtě do dvou týdnů a tuto lhůtu může státní zástupce prodloužit nejvýše o 10 dnů. Na toto řízení, po podání návrhu na potrestání, u soudu navazuje tzv. **zjednodušené řízení**. Tak po neformálním postupu v přípravném řízení je podezřelá osoba velmi rychle postavena před soud a vzápětí bude možno rozhodnout o její vině a trestu.

O ostatních trestných činech se bude konat **vyšetřování**, které je rovněž v určitých směrech zjednodušené. Policejní orgán postupuje při vyšetřování z vlastní iniciativy tak, aby byly co nejrychleji v potřebném rozsahu vyhledány důkazy k objasnění všech základních skutečností důležitých pro posouzení případu, včetně osoby pachatele a následku trestného činu (§ 89 odst. 1 tr.ř.). Úkony, které byly provedeny před zahájením trestního stíhání, nemusí policejní orgán opakovat, pokud byly provedeny zákonným způsobem (§ 164 odst. 2 tr.ř.). V novelizaci bylo mj. přijato i nové ustanovení § 167, které stanoví lhůty ve kterých má být skončeno vyšetřování (2 měsíce od zahájení trestního stíhání ve věcech, které patří do příslušnosti samosoudce a 3 měsíce v jiných věcech patřících do příslušnosti okresního soudu, v obou případech může tuto lhůtu změnit státní zástupce). Policejní orgán je povinen skončit vyšetřování nejpozději do 6 měsíců od zahájení trestního stíhání (§ 170 odst. 1 tr.ř.).

Těžiště trestního řízení o bagatelních deliktech se tak přesune před soudy. Trestní řízení o závažnějších trestných činech je nadále ponecháno ve vyšetřování. Jde o závažnou změnu již zažitého procesu, která snad nejvýrazněji demonstruje snahu autorů, akceptovanou zákonodárcem, o zrychlení a zlevnění trestního procesu.

Byly zrušeny úřady vyšetřování a institut vyšetřovatelů. V novelizovaném ustanovení § 161 odst. 2 tr.ř. byly nahrazeny Službou kriminální policie a vyšetřování v útvarech Policie České republiky v útvarech stanovených zvláštním zákonem. Ministr vnitra může vyšetřováním některých trestných činů pověřit i jiné orgány policie České republiky.

Podle důvodové zprávy k novele tohoto ustanovení, se institut vyšetřovatele jako policisty s vyšší kvalifikací, který je v porovnání s právními úpravami ostatních evropských států zcela ojedinělým, navrhuje zrušit a zákonem neupravovat otázky personálního obsazení policejních orgánů při plnění povinností, které má podle zákona v trestním řízení Policie České republiky jako celek. Zůstane plně na policii (resp. právní úpravě obsažené v zákoně o Policii České republiky), jaká personální kritéria pro odhalování a stíhání trestných činů zvolí. Je zde zdůrazněno, že je nutno současně zákonem zajistit procesní samostatnost policistů při provádění úkonů trestního řízení.

Podle ustanovení § 161 odst. 3 tr.ř. vyšetřování o trestných činech policistů Policie České republiky a příslušníků Bezpečnostní informační služby koná státní zástupce. Přitom postupuje přiměřeně podle ustanovení upravujících postup policejního orgánu konajícího vyšetřování. Ustanovení o souhlasu státního zástupce, který je třeba k provedení úkonu policejním orgánem, se neužijí. Státní zástupce při vyšetřování může požádat policejní orgán v rámci jejich působnosti o opatření jednotlivého důkazu nebo o provedení jednotlivého úkonu vyšetřování, o součinnost při opatřování důkazu nebo při opatřování důkazu, o předvedení osoby nebo za podmínek § 62 odst. 1 tr.ř. o doručení písemnosti. Těmto žádostem je policejní orgán povinen urychleně vyhovět.

Za splnění podmínek § 20 odst. 1 tr.ř. koná státní zástupce vyšetřování i proti těm spoluobviněným, kteří nejsou příslušníky Policie ČR nebo příslušníky Bezpečnostní informační služby.

Tato úprava je zdůvodňována snahou po objektivitě vyšetřování trestných činů policistů a potřebou zachovávat tajemství utajovaných skutečností v případě vyšetřování trestných činů příslušníků Bezpečnostní informační služby.

Kapitánům lodí při dálkových plavbách je ponecháno i nadále právo vyšetřovat trestné činy spáchané na těchto lodích (§ 161 odst.4 tr.ř.). Přitom postupuje přiměřeně podle ustanovení upravujících postup policejního orgánu konajícího vyšetřování. V odst.5 cit.zák. ustanovení je dále stanoveno, že jednotlivé úkony vyšetřování mohou na základě dožádání provést i jiné policejní orgány.

Z dalších **významnějších změn týkajících se vyšetřování** trestné činnosti je možno zmínit následující:

- zjednodušení při přibírání znalců (návrat k formě opatření místo současného usnesení),
- přesun pravomoci rozhodovat v přípravném řízení na státního zástupce a posílení postavení poškozeného, který má mít možnost napadnout stížností usnesení o zastavení trestního stíhání a o postoupení věci, a jiné,
- nové je ustanovení § 163a tr.ř., které upravuje případy, kdy není třeba souhlasu poškozeného s trestním stíháním pro některý z trestných činů uvedených v § 163 odst. 1 tr.ř.,
- v § 168 až § 170 tr.ř. jsou novelou trestního řádu vytvořena zcela nová zvláštní ustanovení o vyšetřování některých trestných činů, o nichž koná řízení v prvním stupni krajský soud.

Nelze pominout, že novela trestního řádu se velmi výrazně dotkne nejen policie, ale i obviněného, obhájce, poškozeného, soudu, ale **zejména státního zástupce**. Státní zástupce se nyní svými pravomocemi dostane i do tzv. předprocesní činnosti policejních orgánů. Záměrem bylo přivést státního zástupce na počátek případu a skutečně řídit a úkolovat práci policie. Na rozdíl od dřívější úpravy bude státní zástupce rozhodujícím činitelem i na konci přípravného řízení, když je mu svěřeno meritorní rozhodování o trestním stíhání. Jak již bylo shora uvedeno, bude vyšetřovat trestné činy policistů a příslušníků BIS. Hlavní líčení předpokládá větší aktivitu státního zástupce než tomu bylo dosud. Se souhlasem předsedy senátu nebo na jeho výzvu bude provádět důkazy, které podporují obžalobu, případně s pomocí policejních orgánů i v soudním řízení opatřovat a provádět i důkazy další tak, aby dostal své základní povinnosti.

Summary

The study „Police Criminal Activity Criminological Aspects“ was processed to order of the Ministry of the Interior Inspection aiming to use its knowledge later on for a deeper police criminal activity analysis of the Ministry of Interior Inspection.

The source of information concerning this specific crime has been these materials:

- 1/ Ministry of Interior Inspection reports for each half a year
- 2/ annual „Report on the Czech Republic Security Situation“ processed by the Ministry of Interior, including a chapter „The Czech Republic Policemen, Army, Customs Administration and Civil Administration Criminal Activity“
- 3/ single use various materials processed to this topic according to the assignment of the state highest authorities. As far as we know there existed three fundamental materials during the past ten years. The first one was the Ministry of Interior material published in 1995 ordered by the Czech Republic Parliamentary Committee for Defence and Security, the second one included Ministry of Interior material provided for the forthcoming legal amendment concerning the Czech Republic policemen service in 1999, and the third one was a Public Prosecutor’s Office special report provided in 1999 according to the Czech Republic Ministry of Justice assignment.

These materials basic knowledge was incorporated into the ICSP study. Apart from that the study includes three more chapters.

The first chapter comprises all knowledge concerning policemen crime after 1990 including its developmental trends evaluation. This knowledge is acquired from the Czech Republic Ministry of Interior, Ministry of Justice and from different individual ICSP materials. There are registered information concerning police corruption research realized by Transparency International in 1999 - 2000 including acquired knowledge.

The second chapter comprises our own policemen criminal files investigation results selected through the Ministry of Interior Inspection. These policemen were investigated by the policemen crime suspicion inspection.

The third chapter comprises our experts opinions investigation results (criminal judges, public prosecutors, policemen and investigators) concerning policemen criminal activity. 51 persons participated in our experts’ investigation. There are also completed experts investigation results confronted with our professional questionnaire investigation results realized with the public at large. The general public included a special group of the internet magazine „Unseen dog“ readers. This statistically processed investigation included 104 persons filled questionnaires.

Conclusion of the study contains synthesis of individual analyses acquired knowledge in the form of 11 items. They are completed by the recent information concerning in the Czech Republic proceeding criminal substantive law and law of criminal procedure recodification in the part of proposed policemen criminal activity investigation changes.

Translation by: Marta Holeková

Příloha 1

Orgány pověřené vyšetřováním

Právní úprava forem přípravného řízení prošla v našem trestním řádu určitým vývojem. Trestní řád z roku 1961, ve své původní podobě, znal pouze jednu formu přípravného řízení, a to vyšetřování. Novela trestního řádu z roku 1965 (zák.č. 57/1965 Sb.) zavedla vedle vyšetřování i další formu přípravného řízení - vyhledávání trestných činů.

Třetí formu předsoudního stadia zakotvil zák.č. 150/1969 Sb., o přečinech, tzv. objasňování přečinů. Kategorie přečinů byla zrušena novelou trestního zákona, provedenou zák.č. 175/1990 Sb. Tento zákon nabyl účinnosti dne 1.7.1993 a tak až do 31.12.1993 existovaly opět jenom dvě formy přípravného řízení: vyšetřování a vyhledávání trestných činů.

Okruh deliktů o nichž bylo nutno konat vyšetřování byl v ustanovení § 161 odst. 1 tr.ř. vymezen negativně a rozšířen dále především v ustanoveních § 161 odst. 2 a 3 tr.ř. (dále např. § 174 odst. 2 písm.f), § 179c odst. 1 tr.ř.).

Podle § 161 odst. 4 tr.ř. vyšetřování konali vyšetřovatelé prokuratury a vyšetřovatelé policejních orgánů. Celé vyšetřování mohl osobně provést i prokurátor.

Vyhledávání bylo konáno o trestných činech s horní hranicí trestu odnětí svobody nepřevyšujícího dvě léta. Podle § 168 odst. 2 tr.ř. vyhledávání vykonávali :

- a) pověřené policejní orgány,
- b) ve Sboru nápravné výchovy též pověřené orgány tohoto sboru o trestných činech jeho příslušníků,
- c) v ozbrojených silách též velitelé nebo orgány jimi pověřené o trestných činech osob podléhajících jejich velitelské pravomoci.

Podle § 168 odst. 3 tr.ř. jako vyhledávací orgány působili též:

- a) ředitelé nápravně výchovných ústavů nebo orgány jimi pověřené, šlo-li o trestné činy osob ve výkonu trestu odnětí svobody nebo ve vazbě,
- b) orgány pohraniční stráže ve věcech ochrany státních hranic,
- c) kapitáni lodí při dálkových plavbách o trestných činech spáchaných na této lodi.

Novela trestního řádu, provedená zák.č. 292/1993 Sb., s účinností od 1.1.1994 zrušila vyhledávání jako druhou formu přípravného řízení. Po sdělení obvinění se tedy přípravné řízení konalo pouze formou vyšetřování, bez výjimky o všech trestných činech všech obviněných. Celé vyšetřování nebo jeho jednotlivé úkony mohl provést také sám státní zástupce (§ 174 odst. 2 písm. c/ tr.ř.).

Podle § 161 tr.ř. vyšetřování prováděl pouze:

- a/ vyšetřovatelé policie (odst. 1),
- b/ kapitáni lodí při dálkových plavbách pouze o trestných činech spáchaných na lodích (odst. 2).

Vyšetřovatelé policie byli jmenováni a ustanoveni do funkce ministrem vnitra. Podmínky jmenování stanovil zák.č. 186/1992 Sb., o služebním poměru příslušníků Policie ČR, ve znění pozdějších předpisů. Vyšetřovatel, kromě případů, kdy je podle trestního řádu k jeho postupu potřeba souhlasu státního zástupce, činil všechna rozhodnutí o průběhu vyšetřování a o provádění vyšetřovacích úkonů samostatně a byl plně odpovědný za jejich zákonné a včasné provedení (§ 164 odst. 5 tr.ř.). Je organizačně samostatný vůči jiným policejním složkám a byl podle trestního řádu vybaven procesními právy a povinnostmi.

Útvary vyšetřování zřizovalo Ministerstvo vnitra, byly vyčleněny mimo strukturu policie a byly podřízeny prostřednictvím Úřadu vyšetřování pro Českou republiku přímo Ministerstvu vnitra. Členily se podle územní působnosti na:

- a) Úřad vyšetřování pro Českou republiku (centrální řídicí článek),
- b) Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunizmu (celostátní působnost),
- c) útvary s působností na území krajů a hlavního města Prahy (krajské úřady vyšetřování a úřad vyšetřování hlavního města Prahy),
- d) útvary s působností na území okresů, obvodů v Praze a statutárních měst - základní článek - okresní úřady vyšetřování, obvodní úřad vyšetřování a městský úřad vyšetřování v Brně, Ostravě a Plzni.

Jednotlivé úřady vyšetřování se vnitřně členily na odbory a oddělení (zpravidla podle charakteru trestné činnosti, např. pro vyšetřování obecné kriminality, hospodářské kriminality, organizovaného zločinu aj.). Činnost útvaru vyšetřování řídil a organizoval jeho ředitel, který prováděl také činnost kontrolní.

O trestných činech spáchaných na lodi při dálkových plavbách mohl konat vyšetřování i kapitán této lodi. Před novelou provedenou zák.č. 292/1993 Sb. mohl kapitán lodi provádět jen objasňování podle § 158 odst. 3 tr.ř. a některé neodkladné úkony. Nová právní úprava umožňovala kapitánovi lodi provést celé vyšetřování.

V řízení před zahájením trestního stíhání působily zejména policejní orgány a vyšetřovatelé. Byli povinni přijímat oznámení o trestných činech, prověřovat je, stejně jako ostatní podněty k trestnímu stíhání. Toto prověřování prováděly především policejní orgány tak, že opatřovaly potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zajišťovaly stopy trestného činu. Vyšetřovatel prováděl uvedené úkony pouze u trestných činů, na které zákon stanovil trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje tři roky. Jeho právní posouzení trestného činu bylo pro policejní orgán závazné (§ 158 odst. 3 tr.ř.).

Státní zástupci při postupu před zahájením trestního stíhání byli povinni přijímat oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a co nejrychleji je vyřizovat, přičemž byli oprávněni uložit vyšetřovateli a policejnímu orgánu provedení úkonů ve smyslu § 157 odst. 2 tr.ř. a stejná oprávnění měl podle tohoto ustanovení i vyšetřovatel ve vztahu k policejnímu orgánu. Soudy se na řízení v této fázi nepodílely, když jim byla pouze v ustanovení § 59 odst. 3 tr.ř. uložena povinnost sepsat protokol o trestním oznámení učiněném ústně u soudu a ten poté neprodleně zaslat státnímu zástupci.

V § 12 odst. 2 tr.ř. bylo stanoveno, že policejními orgány se rozumějí orgány Policie České republiky, tedy takové orgány, které jsou zřízeny a vykonávají svoji činnost na základě zák.č. 283/1991 Sb. o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. V trestním řádu tedy nebylo konkrétně určeno, které orgány Policie České republiky působí v trestním řízení a ponechává se jejich vymezení na příslušných vnitroresortních předpisech Ministerstva vnitra.

Podle čl. 2 odst. 1 Závazného pokynu policejního prezidenta ze dne 29.2.1996 č. 4/1996, kterým se upravuje příslušnost, organizace výkonu služby a součinnost policejních orgánů Policie České republiky při plnění úkolů v trestním řízení, zpravidla konají řízení policejní orgány:

- Policie České republiky obvodních a místních oddělení pořádkové policie,
- dopravních inspektorátů a dálničních oddělení služby pořádkové policie,
- oddělení služby železniční policie,
- oddělení pohraniční policie,
- referátů cizinecké policie na hraničních přechodech (včetně sekce cizinecké policie Praha-Ruzyně),
- oddělení pátrání a informací,
- oddělení (skupin) kontroly pobytu a oddělení cizinecké policie a pasové služby (včetně sekce cizinecké policie a pasové služby Policie ČR správy hl.m.Prahy),
- služby cizinecké a pohraniční policie,
- služby kriminální policie pro odhalování korupce a závažné hospodářské trestné činnosti,
- kontrolního útvaru a kontrolních pracovišť.

Stejné postavení jako orgány Policie České republiky měly podle § 12 odst. 2 tr.ř. v trestním řízení:

- pověřené orgány Vojenské policie v řízení o trestných činech příslušníků ozbrojených sil (§ 4 odst. 1 zák.č. 124/1992 Sb., o Vojenské policii, ve znění zák.č. 39/1995 Sb.),
- pověřené orgány Vězeňské služby České republiky v řízení o trestných činech příslušníků této služby (§ 2 odst. 2 zák.č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky),
- pověřené orgány Bezpečnostní a informační služby v řízení o trestných činech příslušníků této služby (§ 6 zák.č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České

republiky a zák.č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě, oba ve znění dalších zákonů),

- celní úřady v řízení o trestných činech - celní úřady do tohoto ustanovení zařadila až novela trestního řádu provedená zák.č. 152/1995 Sb. a měly postavení policejních orgánů zejména ve fázi prověřování oznámení o trestném činu a ostatních podnětů k trestnímu stíhání. Jejich působnost se vztahovala jen k taxativně uvedeným trestným činům, zejména těm, které souvisí s celním řízením, např. tr.činy porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou podle § 124 tr.zák., porušování předpisů o nakládání s kontrolovaným zbožím a technologiemi podle § 124a až § 124c tr.zák., ohrožení devizového hospodářství podle § 146 tr.zák., pokud byl čin spáchán v souvislosti s dovozem nebo vývozem devizových hodnot, české měny nebo hodnot znějících na českou měnu, zkrácení daně, poplatku a podobné dávky podle § 148 tr.zák., pokud byl čin spáchán zkrácením cla, daně z přidané hodnoty nebo silniční daně, a další tr.činy.

Působnost pověřených orgánů Vojenské policie, Vězeňské služby České republiky, Bezpečnostní informační služby nebo celních úřadů (souhrnně označených jako jiné policejní orgány - § 12 odst. 2 tr.ř.) byla však v trestním řízení pouze omezená, a to buď osobně (první tři orgány) nebo věcně (celní úřady). Je to dále působnost společná s působností orgánů Policie České republiky. Provedení potřebných úkonů závisela na tom, který orgán trestnou činnost odhalil. Prováděl-li opatření nebo úkony jiný policejní orgán, byl povinen vyrozumět o předmětu šetření neprodleně orgán policie České republiky, který by jinak byl příslušný k řízení (§ 158 odst. 6 tr.ř.).

Příloha 2

Dotazník k činnosti policistů

Institut pro kriminologii a sociální prevenci se t.č. zabývá trestnou činností policistů – jejími příčinami, nezbytnými podmínkami její existence a možnostmi její redukce. Dílčím úkolem je zjištění, jak v současnosti policii a policisty vnímá veřejnost a odborná veřejnost. Ze zkušených pracovníků justice a policie bude vytvořen soubor expertů, jejichž názory budou zpracovány a interpretovány zvlášť. Vzhledem k vynikajícím zkušenostem ze sběru názorů prostřednictvím dotazníků předložených internetové části veřejnosti, také v tomto případě jsem zpracovala krátký dotazník a prosím uživatele internetu o jeho vyplnění.

Dotazník je anonymní. Získaná data budou zpracována hromadně a budou sloužit jen výzkumným účelům. Přesto v závěru dotazníku žádáme o vyplnění několika údajů, které budou využity při popisu souboru účastníků šetření.

PhDr. Alena Marešová

1. Potkal jste v posledním měsíci policistu při výkonu služby (je jedno jestli to byl policista městské policie nebo Policie ČR) – můžete zatrhnout i více kladných odpovědí:

- a) na ulici při pochůzce
- b) v dopravě (dopravního policistu)
- c) při jiné činnosti – jaké ?
- d) nepotkal

2. Máte osobní zkušenosti s Policií ČR? Ohlašoval jste někdy trestný čin (příp. přestupek) nebo dopravní nehodu, jichž jste byl Vy nebo někdo z blízkého okolí obětí?

- a) ano
- b) ne

3. Policista, kterému jste skutek hlásil se choval podle Vás

- a) profesionálně (věcně, vstřícně)
- b) neprofesionálně (lhostejně, dával najevo, že jej obtěžujete)
- c) snažil se Vám rozmluvit ohlášení skutku
- d) nedovedu to posoudit

4. Znáte nějakého policistu blíže z osobního styku (je Váš příbuzný, soused, spolužák apod.)?

- a) ano
- b) ne

5. Myslíte si, že většina policistů je dostatečně vybavena pro službu? (můžete zvolit více odpovědí)

- a) odbornou přípravou (znalostí zákonů)
- b) fyzickou zdatností
- c) charakterovými (osobnostními) kvalitami
- d) způsobem jednání s lidmi
- e) není dostatečně pro policejní službu vybavena
- f) nevím

6. Myslíte si, že lidé policistům důvěřují ?

- a) ano, důvěřují
- b) spíše důvěřují
- c) spíše nedůvěřují
- d) nedůvěřují
- e) nevím

7. Mají lidé z policisty v uniformě větší respekt než z neuniformovaného policisty?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

8. Pociťují poškození lidé z jednání s policisty ve službě obavy ?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

9. Vy osobně důvěřujete policii jako celku ?

- a) ano
- b) důvěřuji jen některým policistům
- c) spíše nedůvěřuji
- d) ne
- e) nepřemýšlel jsem o tom

10. Jsou Vám policisté, kteří vystupují v médiích sympatičtí ?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím, nepřemýšlel jsem o tom

11. Trestná činnost policistů v posledních letech podle Vás

- a) stoupá
- b) klesá
- c) zůstává na stejné úrovni

d) nevím

12. Pokud jste názoru, že trestná činnost policistů stoupá, pak proč ?

- a) stále více policistů páchá trestnou činnost
- b) je nyní větší zájem trestnou činnost policistů odhalovat
- c) nevím
- d) z jiných důvodů (jakých):

13. Myslíte, že se trestné činnosti dopouštějí spíše:

- a) mladí policisté, kteří slouží méně než 5 let u policie
- b) policisté (bez ohledu na věk), kteří nastoupili do služby u policie po roce 1990
- c) policisté, kteří nastoupili k policii před rokem 1990
- d) bez ohledu na dobu nástupu a délku služby
- e) nevím

14. Policisté v kterých složkách policie se, dle Vašeho mínění, dopouštějí častěji trestné činnosti? (Můžete označit více složek.)

- a) dopravní policisté
- b) příslušníci kriminální policie
- c) příslušníci pořádkové policie
- d) příslušníci celní policie
- e) vyšetřovatelé
- f) nevím

15. Jakých druhů trestných činů se policisté, dle Vašeho mínění, dopouštějí nejvíce? (Můžete uvést více možností.)

- a) přijímání úplatků
- b) dopravních přestupků
- c) nadřizování
- d) křivého obvinění
- e) vydírání
- f) krádeží
- g) podvodů
- h) úmyslného ublížení na zdraví
- i) vyhrožování
- j) spolupráce se zločinnými organizacemi
- k) neoprávněného podnikání
- l) pašování
- m) jiných druhů trestné činnosti (uved'te jaké):
- n) nevím

16. Které níže uvedené jevy by jste označil za možné příčiny trestné činnosti policistů? (Můžete označit více možností)

- a) platové poměry
- b) „příležitost dělá zloděje“
- c) vyústění rodinných neshod (žárlivost, finanční vyrovnání při rozvodu)

- d) vlastní závislosti (alkoholová a jiné toxikomanie, chorobné hráčství)
- e) nedostatečná kontrola v policiích
- f) špatný výběr adeptů do řad policie
- g) špatná personální politika u policie
- h) neznalost zákonů
- i) nízká odolnost policisty vůči negativním jevům
- j) negativní vliv policejního kolektivu
- k) nekvalitní kádr nadřízených u policie
- l) nedostatečné zajištění rodin policistů při příp. ztrátě policisty-živitele
- m) nejistota profesního růstu, následkem které je snaha pojistit se finančně již teď
- n) pocit nadřazenosti, pocit moci
- o) nedostatek morálky

17. Rozlišuje většina občanů policii městskou a státní ?

- a) podle vzhledu
- b) podle pravomocí
- c) nerozlišuje, protože je chápou jako stejný druh služeb
- d) nejsou schopni je podle vzhledu rozlišit
- e) rozlišují je z jiných důvodů. Jakých ?

18. Měli by být pachatelé z řad policistů souzeni

- a) stejně jako jiní pachatelé
- b) ve zpřísněném režimu
- c) nevím
- d) jinak: jak?

19. Myslíte si, že by měla být nad Policií ČR zvláštní kontrolní složka?

- a) ano v rámci resortu MV (ministerstva vnitra)
- b) ano mimo resort MV
- c) ne
- d) nevím

20. V čem vidíte možnost redukce trestné činnosti policistů? (Můžete zvolit více odpovědí.)

- a) v přísnějším výběru budoucích policistů (např. podle psychologických dispozic, s ohledem na širší chápání než dosud bezúhonnosti)
- b) ve větším rozsahu přípravy na povolání (specializovaných kursů – právních, jednání s lidmi)
- c) s ohledem na určitou situaci v republice (větší výskyt násilných projevů, pohyby v drogové kriminalitě, organizovaném zločinu)
- d) v lepším platovém ohodnocení
- e) v kvalitnější kontrole všech článků policie
- f) ve zvýšené osobní odpovědnosti vedoucích pracovníků policie
- g) ve změně prostředků, které lze zneužívat při výkonu své pravomoci – např. konkrétnějším prokazováním totožnosti pracovníka policie, změnou blokových pokut

- h) v intenzivnější obraně občanů (ohlašování případů korupce, zneužití pravomoci veřejného činitele atd.)
- i) jinak: jak ?

21. Myslíte, že se k policii hlásí více agresivní jedinci, eventuálně s větším sklonem k násilí, autoritativnímu rozhodování ?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

22. Vy osobně přijal by jste místo u státní policie ? Za jakých podmínek? (Můžete zvolit více odpovědí.) Policista ve služebním poměru uvede důvody, které by ho motivovaly nyní.

- a) z nouze – např. v případě delší nezaměstnanosti
- b) pokud bych hledal jistotu stálého zaměstnání
- c) ze zájmu o odborné činnosti, které policie provádí
- d) z potřeby naplnění vlastních ambicí uplatnit se v životě
- e) abych pomohl uplatnění principu spravedlnosti ve společnosti
- f) s cílem získat společensky vlivné postavení
- g) nepřijal za žádných okolností
- h) nevím
- i) z jiných důvodů: jakých?

23. V čem vidíte obecné důvody neoblíbenosti policie ? (lze označit více možností)

- a) v chování jednotlivých policistů na veřejnosti
- b) v nevhodném vystupování řídicích pracovníků Ředitelství Policie ČR a Ministerstva vnitra
- c) v nevhodném přístupu policie k osobám poškozeným kriminalitou
- d) kvůli častému výskytu korupce mezi policisty, zvýhodňování osob za úplatek
- e) kvůli časté vlastní kriminalitě policistů
- f) z důvodu používání především represivních prvků ve své činnosti
- g) že se sami hodnotí jako odlišná skupina od ostatních lidí
- h) kvůli velké profesionální soudržnosti, která je upřednostňována při hodnocení vlastních profesních pochybení
- i) kvůli jejich podpoře některých kriminálních aktivit
- j) protože vedou mezi sebou „války“, místo toho aby spolupracovali
- k) jiné, jaké?

Prosíme o několik údajů k třídění dotazníků:

24. Váš věk (uved'te číslicí)

25. Zaměstnání:

- a) policista
- b) vyšetřovatel
- c) státní zástupce

d) soudce

e) jiné

26. Bydliště:

a) Praha

b) velké město nad 60 tis. obyvatel

c) středně velké město (15 tis.-60 tis. obyvatel)

d) malé město (do 15 tis. obyvatel)

e) vesnice aj.

27. Ukončené vzdělání:

a) vyučen

b) vyučen s maturitou

c) středoškolské

d) vysokoškolské

e) jiné

Děkujeme Vám za vyplnění dotazníku.

28. Zde uveďte své **připomínky k dotazníku**, případně **vlastní poznámky k tématu**:

Příloha 3

Zkušenosti s policií jednoho respondenta z čtenářů internetového časopisu Neviditelný pes:

I. Pokusil jsem se hlásit nebezpečné poškození dopravního značení (někdo otočil červenobílé šipky v kolmé zatáčce, takže mířily do pole).

1. pokus o hlášení – Dubá – není to naše věc, to patří pod Mělník
2. pokus o hlášení – Mělník – to není naše věc, stěžujte si na okresním úřadě
3. pokus – dopis na ředitelství policie – bez odezvy Výsledek – Několik havárií během 14 dní, myslím, že i nějací mrtví.

Následná oprava dopravního značení.

II. Vyšetřování podvodu v hodnotě 10 miliónů – perfektní jednání, trochu pomalé.

III. Hlášení dopravní nehody na Koněvově třídě – byl jsem svědek. Oba účastníci se dovolávali mého svědectví. Policie nedorazila do 90 minut po opakovaném ohlášení nehody, vykašlal jsem se na to.

IV. Vloupání - ochota a profesionalita při ohledání i při samotné práci na protokolu, bohužel spojená s několikahodinovým čekáním na služebně. Bez informace o tom, kdy co bude.

V. Tři pokusy o přehlášení auta na inspektorátu. Dvě návštěvy v pracovní době, jedna hodinu před začátkem pracovní doby – třikrát nebylo číslo. Vykašlal jsem se na to a rok jezdím se starým číslem. Odhlašování vozidel ještě horší. Přišel jsem ve tři ráno, v sedm otevřeli, v devět řekli, že čísla už nejsou. Nikdo nemohl spočítat lidi už v sedm a říct, čísla jsou až sem. Nevím jaká je na inspektorátu situace teď, ale stav před rokem považuji za úmyslné ponižování lidí, úmyslné zneužívání času lidí a za věc jasně trestuhodnou.

VI. Na chalupě: nehlídané stádo krav se půl dne potulovalo po vesnici, porazilo spoustu plotů, poškodilo kde co, splášlo se, porazilo a pošlapalo invalidu s berlemi na cestě, dětem se naštěstí podařilo uhnout. Policie oficiálně řekla, že když jsem ty krávy nezajistil (sic), nemohou zjišťovat, čí jsou.

- A jen tak mezi námi, já už jsem Karlovi říkal, ať si je líp hlídá. Tak já mu to řeknu ještě jednou.
- A co když si pozvu myslivce a nechám ho zastřelit první krávu, kterou uvidím?
- To vás budeme stíhat za poškozování cizího majetku.
- Když mi zničí plot a bude na mé zahradě?
- Tak já to Karlovi asi vážně řeknu. A navíc jste stejně jen lufták, tak budete mít za čtrnáct dní pokoj. Ona je to spíš sranďa.

VII. Trojí vykradení chalupy. Policie ochotná, zdvořilá, slušná, ale absolutně bezmocná.

VIII. Policisté zastavili německé důchodce, kteří zmateně bloudili Prahou. Já jsem také udělal přestupek a nabídl se jako tlumočnick. Dialog mezi policisty byl úžasný:

„Tak co kolik jim dáme?”

Tak šest stovek za zákaz vjezdu, co říkáš?

Jsou to Němci peněz maj dost.

Ale jsou to důchodci, moc bohatý asi nejsou.

Tak čtyři stovky?

No, ono je to špatně značený.

Tak dvě stovky?

Mrkni na značku, odkud jsou.

Stuttgart.“

Pomalu Němcům vysvětlili, jak se dostanou k hotelu, ukázali jim to na plánu a nakonec jim dali jen dvě stovky pokuty. Dali jim i bloček. Byli hodní? Byli profesionální? Byli neprofesionální? Byli legrační?

Kriminologické aspekty trestné činnosti policistů

Autoři: PhDr. Alena Marešová
Mgr. Petr Kotulan

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Tiskárna: Vydavatelství Kufr
František Kurzweil
Naskové 3, Praha 5

Dáno do tisku: prosinec 2001

Vydání: první

Náklad: 170 výtisků

www.kriminologie.cz

ISBN 80-86008-97-5